

antikapitalistička kuharaica 2

**RADNIČKA
FRONTA**

Zagreb, 2018.

NAKLADNIK

Radnička fronta

ZA NAKLADNIKA

Draženka Kosić

UREDILA

Radnička fronta

REDAKTURA i KOREKTURA

Radnička fronta

PRIJELOM TEKSTA i DIZAJN PUBLIKACIJE

Radnička fronta, RG za dizajn i grafičku pripremu

TISAK

Kerschoffset, Zagreb

NAKLADA

2000 primjeraka

Zagreb, 2018.

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem **000978801**.

ISBN 978-953-58912-1-5

Predgovor

Antikapitalistička kuharica Radničke fronte izišla je 2016. godine. U njoj smo na jednostavan i pristupačan način, kroz kratke i tečne tekstove, pokušali dati osnove ideologije koja stoji iza ideje **RF**-a. U međuvremenu se dosta toga promijenilo – najvažnije od čega je da je **RF** postigao prve izborne uspjehe, ušavši 2017. u Gradsku skupštinu u Zagrebu (s rotacijskim mandatom, u skladu s našim idejama – svakih pola godine će se izmjenjivati različiti članovi kako bi se spriječilo udaljšavanje predstavnika od baze i pridavanje prevelike važnosti izabranim predstavnicima) te u druge gradske strukture (vijeća gradskih četvrti i mjesnih odbora). Pa ipak, ideološki nas to nije promijenilo, a u međuvremenu se pokazalo da postoji potreba i za nastavkom prve **Antikapitalističke kuharice** – pa tako u ovoj knjižici nastavljamo u istom stilu govoriti o politici, ekonomiji i društvu. Tekstovi koji su ušli u kuharicu opet obuhvaćaju one koji nisu dnevno-političkog nego uglavnom općeideološkog tipa, a dobro oslikavaju i političku situaciju u 2016. i 2017. jer u najvećoj mjeri predstavljaju intervencije na aktualne događaje.

Radnička fronta

o kapitalu

ANTIKAITALISTIČKA KUCHARICA

o kapitalu

Kapitalizam i socijalizam

U kapitalizmu su sredstva za proizvodnju (korporacije, tvornice, poduzeća, trgovački lanci, hoteli...) dominantno u privatnom vlasništvu, a cjelokupna ekonomska djelatnost se primarno odvija kako bi se ostvario kapitalistički privatni profit. Dakle, kapitalistička firma ne uvozi/proizvodi hranu da bi u društvu bilo što za jesti nego da bi ostvarila profit – to što je hrana ljudima potrebna da bi preživjeli je za ostvarivanje profita sekundarna stvar.

U socijalizmu (koji još nikada nije u potpunosti, pa ni približno, bio ostvaren) su sredstva za proizvodnju dominantno u društvenom vlasništvu (pripadaju svima), a ekonomska djelatnost se odvija kako bi se na najbolji mogući način zadovoljile potrebe čitavog društva. Dakle, društvena firma (pod nadzorom radnika te lokalne i šire zajednice) hranu proizvodi da bi svi ljudi imali što jesti, a ne da bi ostvarila profit (koji u socijalističkoj ekonomiji ne postoji).

Još o kapitalizmu i socijalizmu

U raspravama o kapitalizmu i socijalizmu apologeti kapitalizma često posežu za argumentima poput “e ali u socijalizmu...”. Kao prvo, realno postojeći socijalizmi 20. stoljeća nisu bili pravi socijalizmi (pravi socijalizmi su

demokratski), nego samo pokušaji ostvarivanja socijalističkih društava, neki bolji neki lošiji, koji su, unatoč tome, uza sve mane imali i dobrih strana (industrijalizacija, besplatno zdravstvo i školstvo, opismenjavanje...). To pogotovo vrijedi za SFRJ koja je tu, uza sve mane, bila jedno od boljih realsocijalističkih iskustava. Od realsocijalizama 20. stoljeća možemo učiti i koristiti njihova iskustva, ali nitko pametan danas ne želi vratiti se u takve autoritarne pokušaje socijalizma. Socijalisti danas se mahom zalažu za novi, demokratski socijalizam 21. stoljeća.

No, kako god bilo, argumenti poput “ali centralno planiranje je bilo jako rastrošno, ulagalo se u gluposti, tvornice su propadale” i sl. nikako ne stoje. Naravno da je u planiranju (koje je u SFRJ imalo daleko manju ulogu nego drugdje) bilo i grešaka, pogotovo zato što tada nije bilo tako razvijene kompjuterske tehnologije. No može li se doista reći da se više društveno-ekonomskog potencijala rasipalo u realsocijalizmima nego danas?

Nije li 20% nezaposlenih (što je normala u Hrvatskoj) – petina svih radnika! – ogroman gubitak za društvo? Koliko toga bi se moglo napraviti i izgraditi da imamo punu zaposlenost (čak i ako ne govorimo o radničkim pravima, standardu života radništva itd.)? Koliki su se gubici dogodili s deindustrijalizacijom i upropaštavanjem silnih poduzeća od 1990? Na temelju našeg iskustva bi se prije

moglo reći, s potpunim opravdanjem, da uništava kapitalizam a ne (real)socijalizam...

Osim toga, ako govorimo o kapitalizmu i čisto apstraktno – zar u kapitalizmu firme stalno ne propadaju? I velike i male? Firme se zatvaraju i propadaju svaki dan. Po čemu je to točno drugačije od propasti nekih projekata u realsocijalizmima 20. stoljeća? Jer su to “privatni novci” a ono su društveni/državni? Ne, nema razlike, osim u tome da u kapitalizmu privatnici prisvajaju društvena sredstva pa onda s njima propadaju ili ne.

A zašto ne bismo bili kao Švedska?

Cijeli svijet je (više-manje) kapitalistički. Kada se govori o kapitalizmu, ne može se gledati samo 30-ak najrazvijenijih (uglavnom zapadnih i često ex-kolonijalističkih) zemalja. U manjini zemalja dobar dio stanovništva živi dobro, u nešto zemalja situacija se može smatrati osrednjom (kako za koga), a u najvećem broju (npr. u cijeloj Africi) je stanje ili loše ili potpuna katastrofa. A sve su te zemlje, i uspješne i neuspješne, kapitalističke.

Što se tiče manjine bogatih zemalja, nekad one stvarno mogu biti uzorne (npr. Skandinavija), no često i tamo ima dosta problema (npr. poznati primjer s američkim zdravstvom, uglavnom nedostupnim siromašni(ji)ma).

Također, i u uspješnim zemljama situacija nije nužno sjajna, npr. uspjeh njemačkog izvoznog kapitalizma u zadnjih 20-ak godina, tj. uspjeh njemačkog kapitala, se uvelike temelji i na činjenici da je on uspio poprilično naleći na njemačke radnike (za razliku od talijanskog i španjolskog kapitala) – u Njemačkoj realne plaće zadnjih 20 godina ne rastu.

Razina postignutih prava u kapitalizmu nikad nije do kraja zagarantirana. To vidimo i po velikoj eroziji socijalne države na Zapadu u zadnjih 20-30 godina (čak i u Skandinaviji!). Dakle, to što trenutno negdje postoji visoka razina prava ne znači da će tako biti zauvijek.

Uspjeh jednih zemalja (ili, bolje rečeno, njihovog kapitala) u kapitalizmu se uvijek zasniva na neuspjehu drugih zemalja. Primjerice, da bi Njemačka mogla više izvoziti nego što uvozi, neke druge zemlje (npr. Hrvatska) moraju više uvoziti. Tako je npr. uspjeh jezgre EU (npr. Njemačka, Nizozemska, Austrija) itekako povezan s neuspjehom (deficitom platne bilance, tj. više uvoza nego izvoza) periferije EU (npr. Grčka, Portugal, Španjolska).

I, najbitnije, u okviru kapitalizma ne mogu sve zemlje biti Švicarska. Dakle, manjina zemalja se može razviti i onda manji dio tog kolača prepustiti i većini društva, ali u okviru kapitalizma je jednostavno nemoguće da sve zemlje budu razvijene. Osim toga, uspjeh razvijenih

zemalja se vrlo često temelji na neuspjehu nerazvijenih, npr. uspjeh Zapada je itekako zasnovan na izvlačenju sredstava iz Afrike (koja je inače užasno bogata prirodnim resursima) kroz neokolonijalnu ekonomsku politiku – od nametanja Africi ekonomske politike (tzv. strukturalnih prilagodbi) putem MMF-a i Svjetske banke koja odgovara zapadnim zemljama do često ilegalnog izvlačenja kobalta i sl. iz u ratu uništenog Konga itd. Isto tako, švedske korporacije i banke su “pristojne” u Švedskoj, gdje su se ljudi kroz dugotrajne borbe u 20. st. (štrajkovima, protestima, kroz političke stranke itd.) izborili za visoku razinu radničkih i socijalnih prava, ali u inozemstvu (npr. švedske banke već na suprotnoj strani Baltika u Latviji i sl.) se opet ponašaju predatorski.

Treba biti svjestan toga da je zapadna kapitalistička socijalna država (npr. u Austriji, Engleskoj, Njemačkoj itd.) nastala u vrlo konkretnim povijesnim okolnostima – u tzv. zlatnom dobu kapitalizma nakon Drugog svjetskog rata (1945-1970). Tada je ekonomska konjunktura bila takva (profiti su bili veliki, a ekonomije su brzo rasle) da su si najrazvijenije kapitalističke ekonomije mogle “priuštiti” svojevrsan klasni kompromis, tj. “i ovce i novce” – da ima dovoljno i kapital, ali da se dâ i radnicima. Tada su također bile i potpuno drugačije političke okolnosti (radnički pokreti su bili puno militantniji, postojala je

kakva-takva opozicija kapitalizmu u vidu tada još nediskreditiranog realsocijalizma itd.).

Danas je drugačije. Ekonomija jednostavno više ne dopušta “i ovce i novce”. Mora se birati – ili kapital ili 99%. Da je to tako, vidi se i u velikom neoliberalnom napadu na zapadnu socijalnu državu (welfare state) u zadnjih 20-30 godina. Sva prava koja su postignuta su ugrožena i polako se smanjuju, to je općeniti trend (čak i u Skandinaviji!).

Konkretno za Hrvatsku – naš je strukturni položaj u okviru evropskog i svjetskog kapitalizma takav da smo osuđeni na nerazvijenost na periferiji. U okviru kapitalizma se to praktički nikako ne može promijeniti, pogotovo sada kad smo potpuno deindustrijalizirani i izloženi evropskom slobodnom tržištu (skoro nijedna zemlja na svijetu nije se razvila uz potpuno otvoreno tržište). Dakle, maštanja o tome da ćemo se razviti u okviru ovakvog ekonomskog sistema su puke iluzije.

Budite i vi kapitalisti

Apologeti kapitalizma često antikapitalistima govore stvari poput: “a zašto vi ne otvorite firmu i ne pokažete nam kako se to radi?” Taj prigovor je potpuno besmislen. To je otprilike kao da branitelj robovlasništva protivnicima robovlasništva predloži da postanu i oni sami

Ne financiraju kapitalisti (vlasnici poduzeća) javni sektor, nego oni koji stvaraju vrijednost u kapitalističkom sektoru – a to su uvijek i samo radnici. Dakle, novac za socijalnu državu (javno zdravstvo, školstvo itd.) izdvajaju radnici od svojih bruto plaća a ne kapitalisti.

robovlasnici. Kao da bi “pošteni” robovlasnici mogli promijeniti robovlasništvo kao sistem.

Kao da je poanta u tome da imamo “dobre” robovlasnike koji robove neće tući ili će ih tući samo jednom (a ne tri puta) dnevno.

Mi želimo promijeniti sistem, a ne postati eksploatatori u okviru sistema.

Tko financira javni sektor?

U medijima se nemilice promiče izmišljena priča da privatni (kapitalistički) sektor financira javni sektor. No priča je ipak nešto složenija od toga.

Kao prvo, kad bi bilo tako, to bi značilo da javni sektor nije mogao postojati u SFRJ jer ondje nije bilo privatnog sektora (tj. on je bio marginalan). Stvar je u tome da se tu namjerno miješa proizvodni (produktivni) sektor (a to su npr. i Petrokemija, Borovo, HPB ili HEP, koji su još uvijek u državnom vlasništvu) s kapitalističkim sektorom.

Kao drugo, kapitalistički sektor nije isto što i kapitalisti. Ne financiraju kapitalisti (vlasnici poduzeća) javni sektor, nego oni koji stvaraju vrijednost u kapitalističkom sektoru – a to su uvijek i samo radnici. Dakle, novac za socijalnu državu (javno zdravstvo, školstvo itd.) izdvajaju radnici od svojih bruto plaća a ne kapitalisti.

Kao treće, porezi se namiču na različite načine, a ne samo od kapitala (npr. porez na potrošnju, imovinu itd.) – dapače, kod nas su porezi na kapital među najmanjima u EU, dok su regresivni porezi (poput PDV-a, koji više pogađa siromašnije od bogatih jer svi plaćaju isti PDV) među najvišima u EU.

Kako kapitalizam u praksi reagira na pokušaj uspostave nekapitalističkog društva?

U raspravama o kapitalizmu, prokapitalisti će se često postaviti tobože potpuno otvoreno – pa zašto vi ne

pokrenete sami firmu? pa zašto nam u praksi ne dokažete da je socijalizam bolje rješenje?

No povijest takve “otvorene” prokapitaliste demantira, na stranu to što otvaranje poduzeća koje unutar sebe neće funkcionirati kapitalistički unutar kapitalizma neće promijeniti sistem kao takav i na stranu to što u svijetu već ima brdo kooperativa [1]. Kako su kapitalističke zemlje i elite dosad reagirale na pojavu uspostave društava koja ne bi bila kapitalistička?

Počnimo s Pariškom komunom 1871, koja je uspostavljena bez žrtava, a koju su vlasti tri mjeseca kasnije ugušile u krvi.

1917, nakon što je Oktobarska revolucija (tj. preuzimanje vlasti primarno u Petrogradu) izvršena bez ikakvih žrtava, uz demokratsko glasanje na sveruskom Vrhovnom sovjetu (gdje su preko delegata bili zastupljeni milijuni ruskih radnika, seljaka i vojnika), s tim se nisu pomirile ni dotadašnje političko-ekonomske elite ni druge kapitalističke zemlje te je počeo krvavi građanski rat, koji je Rusiju dodatno osiromašio, uništio i iscrpio te je uvelike time i doprinio kasnijoj okrutnoj staljinističkoj kontrarevoluciji. U agresiji stranih

[1] Npr. inicijativa “Cooperatives Europe” obuhvaća 141 milijun članova, 176 tisuća kooperativnih/zadružnih poduzeća i 4.7 milijuna radnika (<https://coopseurope.coop/about-us>).

zemalja na Rusiju (od 1918. do 1925) sudjelovale su sljedeće kapitalističke zemlje: SAD, Velika Britanija (+ Australija, Indija, Kanada, Južna Afrika), Francuska, Italija, Japan, Kina, Rumunjska, Grčka, Poljska, Čehoslovačka i Srbija. Nakon završetka rata, SSSR je još dugo bio izoliran i pod sankcijama (to što je SSSR praktički mogao izvoziti samo žito je itekako imalo veze s velikom gladi 1932-3).

U Španjolskoj je anarhističko-komunistička revolucija pokrenuta 1936. nakon što je vlast ilegalno i nasilno pokušao preuzeti ultrakonzervativni general Francisco Franco. Francu su kasnije pomagale nacifašističke Njemačka i Italija, dok su kapitalističke Velika Britanija i Francuska odlučile staviti zabranu uvoza oružja Republikancima. Na kraju je revolucija bila ugušena u krvi, a ne tako što su se npr. anarhističke komune u Kataloniji pokazale ekonomski neuspješne.

Iako je nedvojbeno da prosječan čovjek puno bolje živi na realsocijalističkoj Kubi nego, recimo, na susjednom ultrasiromašnom kapitalističkom Haitiju, nema dvojbe da se Kubi može svašta zamjeriti (npr. autoritarna vlast, nedostatak političkih sloboda, slobode govora, kretanja itd.), uza sva njezina značajna postignuća (kao što je vrhunski sustav zdravstva). No problemima na Kubi je u velikoj mjeri doprinijela i razorna američka trgovinska, ekonomska i financijska gotovo potpuna blokada koja

traje već skoro 60 godina (od 1960), unatoč osudama UN-a, većine zemalja, humanitarnih organizacija itd. Zbog toga je vrlo teško tek tako uspoređivati ekonomiju na Kubi s onima kapitalističkih zemalja jer Kubi nije ni pružena prilika da pokaže što može u poštenim uvjetima. Dapače, konstantno podrivanje sistema i pokušaji da ga unište sigurno su uvelike pridonijeli autoritarnosti samog režima.

I konačno, imamo i primjer Čilea gdje je Salvador Allende pokušao doći do socijalizma na institucionalni način (1970-3), poštujući sve zakone i propise liberalno-demokratske kapitalističke države te čak pomalo naivno odbijajući nasilje (tj. naoružavanje svojih pristaša) čak i kao obranu. I kako su na to odgovorile ekonomsko-političke elite Čilea, u nemogućnosti da Allendea pobijede na izborima? Tako što su u krvi srušile njegovu vlast uz pomoć generala Augusta Pinocheta, uspostavivši nakon toga brutalnu diktaturu.

Kad se pogledaju svi ovi primjeri (a bilo ih je još puno), može li se stvarno reći da će kapitalistički sistem tek tako pustiti nekapitalističke suparnike da se s njima nadmeću u “poštenoj utrci” kako bi se vidjelo koji je sistem bolji?

Hrvati među najbogatijima na svijetu?

Među onima koji podržavaju *status quo* i tumače kako nije kod nas zapravo tako loše ima različitih profila – tu su npr. Kolinda Grabar Kitarović kao pripadnica blazirane političke elite, zapjenjeni desničari na veteranskim penzijama, wannabe kapitalisti koji briju na “slobodno tržište” i drugi... Naravno, dosta je teško dokazati da je u Hrvatskoj super, kad je stvarnost očito drugačija, no ljudi se trude.

Jedan od glupljih takvih pokušaja je kvazistatiističko dokazivanje da su Hrvati “među najbogatijima na svijetu”. Što se time želi dokazati? Pa to da nama nije zapravo loše ako se pogleda npr. Afriku (tu će, zanimljivo, prešutjeti da je i Afrika kapitalistička – kapitalizam se spominje samo kad se govori o Švicarskoj i Norveškoj) i da bolje da šuti-mo. Ako se netko pak pobuni, osim uvjeravanja da mu je zapravo dobro, dobit će i moralizatorsku ucjenu da zašto ne podijeli svoje “bogatstvo” sa siromašnima u Africi – kao da je sirotinja u Hrvatskoj izvor globalnih problema nejednakosti, samo zato što joj je bolje nego ljudima u Kongu, i kao da bi takvo “dijeljenje” (kad bi se i moglo izvesti) išta promijenilo.

Pa se onda npr. dokazuje da su Hrvati (ili bar neki od njih) među “1% najbogatijih na svijetu”. Takva računica

je, posve jasno, sasvim stupidna, što može izračunati svatko tko zna osnove zemljopisa i matematike za 5. razred osnovne, ali to ne priječi tržišne talibane (libertarijance i slične) da takve budalaštine ponavljaju.

Svijet ima oko 7 i po milijardi ljudi. Dakle, 1% svjetskog stanovništva je oko 75 milijuna ljudi. Da bi stanovnici Hrvatske bili među 1% najbogatijih na svijetu, trebali bi, sa svojih sada oko 4 milijuna i nešto sitno stanovnika biti među tih 75 milijuna najbogatijih. Dakako, takva računica odmah pada u vodu.

Naime, sama Njemačka ima više od 75 milijuna stanovnika (da ne govorimo o ostalim razvijenim i najbogatijim zemljama), tako da je nemoguće da je prosječan stanovnik Hrvatske u tih 1% najbogatijih (u njega ulaze samo pripadnici hrvatske ekonomske elite koji imaju milijune – na svijetu ima najmanje 15 milijuna milijunaša).

Dapače, pogledamo li i neka zanimanja koja u Hrvatskoj imaju dobre plaće – npr. liječnike koji imaju plaće od, recimo, 10.000 kn – to u svjetskim razmjerima nisu velike plaće. Takav doktor bi imao 120.000 kn godišnje, što je za hrvatske pojmove velik novac, no to je manje od 19.000 \$ godišnje. U Hrvatskoj se s takvom plaćom može izvrsno živjeti (pod uvjetom da to nije jedina plaća na obitelj od 5 članova ili tako nešto), no u Americi se, recimo, 25.000 \$ godišnje smatra granicom siromaštva.

Bez prave slobode medija ne može biti ni prave demokracije. Prava sloboda medija može se postići isključivo tako da se mediji oslobode svakog utjecaja i kapitala i politike – tako da budu u vlasništvu čitavog društva, medijskih radnika i/ili lokalne zajednice a ne kapitala, ali pritom potpuno neovisni od političkih elita.

Dakle, čak ni visoke hrvatske plaće za američke standarde (a SAD imaju 325 milijuna stanovnika, puno više od onih 75 milijuna) nisu visoke, što je vrlo dobra ilustracija toga kako su priče o tome da su Hrvati među 1% najbogatijih na svijetu obična budalaština.

No čak i kad bi to bila istina (ili kad bi se uzelo nekakvih 5%, 10% ili sl. najbogatijih na svijetu) i čak i kad bi se trebali osjećati krivima što nismo u tako lošoj situaciji kao Afrika (a ne moramo – tim više što mi, za razliku od razvijenog Zapada, za afričko siromaštvo nismo nikako krivi), postoji još jedan argument zašto su takvi argumenti, kad

dolaze od tržišnih talibana, komični. Naime, Hrvatska se, toliko koliko se razvila, razvila upravo u njima omraženom realnom socijalizmu (unatoč svim njegovim manama). Ono što se događa nakon 1990. je zapravo samo kretanje unazad – dovoljno se sjetiti da su nam realne plaće danas manje nego u SR Hrvatskoj.

O slobodi medija

Slobodu medija danas uzimamo zdravo za gotovo, ponajviše misleći kako ona zapravo, uz manje nedostatke, postoji. No to ne može biti dalje od istine.

Slobodni mediji su zapravo u današnjem društvu isključivo eksces i iznimka. Većina medija su pod kontrolom ili kapitala ili političke elite ili oboje. Neki su u izravnom vlasništvu kapitala i njihova je sloboda nužno ovisna interesima vlasnika (npr. Jutarnji list neće pisati protiv onoga što odgovara Marijanu Hanžekoviću), dok drugi o njemu ovise neizravno (kroz reklame, distribuciju preko kioska i trgovina i sl.). O nacionalnim i državnim medijima koji su pod izravnom ili neizravnom kontrolom političkih elita ne treba trošiti ni riječi – u nekima se to radi (npr. na HRT-u) kroz postavljanje uprave od strane politike, dok se u drugima to radi kroz različite državne i lokalne subvencije i sl. (npr. Milan Bandić daje novac lokalnim zagrebačkim medijima, što za sobom povlači kako će oni o njemu pisati ili ne pisati).

Utjecaj medija na formiranje i kontroliranje našeg društva je golem. Iako je opće mišljenje da mediji služe prenošenju informacija, prava je istina da u modernim kapitalističkim društvima oni zapravo služe održanju ideološke hegemonije i *statusa quo* kroz proizvodnju pristanka (modeliranje društvenih stavova prema određenim pitanjima kroz medije, suptilnim nametanjem “pravih” odgovora), podobnog načina razmišljanja i zadavanju granica u okviru kojih je dopušteno razmišljati – npr. dopušteno je razmišljati o tome da promijenimo upravu i upravitelja, ali ne i o tome da se promijeni sam sistem.

Bez prave slobode medija ne može biti ni prave demokracije. Prava sloboda medija može se postići isključivo tako da se mediji oslobode svakog utjecaja i kapitala i politike – tako da budu u vlasništvu čitavog društva, medijskih radnika i/ili lokalne zajednice a ne kapitala, ali pritom potpuno neovisni od političkih elita.

Živimo u čudnoj zemlji

Živimo u čudnom svijetu. Živimo u čudnoj zemlji. Živimo u svijetu u kojem osam najbogatijih ljudi na svijetu imaju više imovine nego polovica najsiromašnijih na svijetu. Živimo u zemlji u kojoj smo svi svjesni toga da ona počiva na načelu *ko je jamio, jamio*. U kojoj svi znamo kako su tajkuni došli do svog bogatstva.

Pa ipak, ne poduzimamo ništa. Pretvaramo se kao da nije tako. Puštamo da nas mediji zatupljuju i biramo političare koji se pretvaraju da je sve normalno i da samo treba ovako, s nekim manjim reformama, dalje. Živimo u društvu 200 bogatih obitelji i trpimo da jedni kopaju po kontejnerima, jedva preživljavaju od svoje plaće, jedva plaćaju režije ili bježe iz zemlje glavom bez obzira, dok drugi žive u dvorcima, ljetuju u vilama i na jahtama, i lete helikopterima.

Danas nam je možda čudno što su ljudi stoljećima živjeli u robovlasništvu. Što su ljudi stoljećima živjeli kao kmetovi. Ali što se zapravo promijenilo? Nismo li mi još uvijek zapravo više-manje kmetovi? Ne trpimo li i dalje da sitna elita – danas kapitalistička a ne više feudalna – vlada nad nama, pljačka nas i smije nam se u lice?

Živimo u svijetu i zemlji u kojima profit gazi sve pred sobom. U kojima se ne pita za ljudske potrebe i želje, nego samo za profit. I to za profit sićušne oligarhije koja parazitira nad svima nama. Elite kojoj je jako dobro i koja koristi svoje slugane u medijima da nas uvjeri da ne može biti drugačije. Elite koja nas uvjerava da naši neprijatelji nisu oni koji nas eksploatiraju i nad nama parazitiraju, nego ljudi poput nas u drugim zemljama. Ili naša braća i sestre koji su malo drugačiji od nas. Zavadi pa vladaj je stara dobra taktika – okrivimo Srbe, pedere, Jugoslavene

i ateiste. Vi se budale onda tucite i glođite, a mi ćemo vas dotle i dalje pljačkati.

Živimo u zemlji u kojoj od nas uporno prave budale. Živimo u društvu u kojem je normalno da većinu bogatstva u svojim rukama drži sićušna tajkunska elita. Živimo u društvu u kojem je normalno da manjina ima sve, a da većina ima malo ili ništa. Živimo u društvu u kojem nas svaki dan uvjeravaju da se ništa ne može promijeniti.

Ali to je laž. Nitko ne zna što budućnost nosi. Sigurno je pak da svijet neće ostati isti. A pitanje je samo hoće li biti još gori od distopije u kojoj i danas živimo ili će biti bar malo bolji. Ali to ovisi samo o nama.

Drugačiji svijet je moguć – ali samo ako se za njega sami izborimo! Pokrenimo se – udružimo se – organizirajmo se!

Kako smo završili na dnu?

Danas, kada većina ljudi, pogotovo mlađih, nema pojma da su prije kod nas postojale i visokotehnološke tvornice poput nekadašnjeg Sintala, koje su poslovale po čitavom svijetu, možda nikome neće biti čudno što u Hrvatskoj nema takvih tvornica.

No ono što bi nam trebalo biti čudno je to da u Hrvatskoj više zapravo nema ničega. Ne da više nemamo

Uza sve priče o “neovisnosti” i “samo-stalnosti”, mi smo danas nitko i ništa. Mi smo robovi. Kolonija. Dali smo da nas opljačkaju i da nam pritom govore kako nam je super i kako smo “neovisni” i “svoji na svome”.

visokotehnološke tvornice, da ne proizvodimo avione i aute, mi ne proizvodimo i nemamo u svojim rukama više skoro ništa.

Pogledajmo to ovako. U bilo kakvoj zemlji moraju postojati neke od sljedećih stvari – dućani u kojima se prodaju kruh i mlijeko, banke preko kojih primате plaće i gdje štedite novac, i telekom preko kojega telefonirate i idete na internet. To su osnovne stvari, otprilike kao ceste, škole ili bolnice.

Međutim, ako pogledate ta tri primjera, što tu vidimo? Mali dućani su uglavnom odavno nestali, a većina trgovačkih lanaca su u stranom vlasništvu (bilo da su kao Slavija/Diona privatizirani, bilo da su strane korporacije

ušle na naše tržište, kao u slučaju Lidla ili Interspara) – s padom Agrokora to postaje još izraženije. Telekom smo davno prodali za džabe i za to “dobili” najsporiji i najskuplji internet u Evropi. Banke su također uglavnom u stranom vlasništvu i svake godine iznose ogromne ekstraprofite iz zemlje.

Dakle, nije riječ o tome da ne proizvodimo helikoptere i avione i da nemamo svoj svemirski program. Nije riječ o tome da nismo predvodnici u svijetu što se tiče kompjuterske tehnologije. Ne, riječ je o tome da mi više u svojim rukama nemamo ni prodavanje kruha i mlijeka, procesuiranje plaća i štednju te telefoniranje i internet. Potpuno banalne i jednostavne djelatnosti – koje postoje svugdje i koje nije nikakav problem voditi – kod nas više nisu u našim rukama. Tako da novac od kupovine osnovnih namirnica, bankarskih naknada i telefoniranja umjesto da ide nama svima, čitavom društvu, ide u džepove privatnim stranim korporacijama.

Uza sve priče o “neovisnosti” i “samostalnosti”, mi smo danas nitko i ništa. Mi smo robovi. Kolonija. Dali smo da nas opljačkaju i da nam pritom govore kako nam je super i kako smo “neovisni” i “svoji na svome”.

Nogomet i kapitalizam

Mnogi ljudi vole nogomet. Međutim, koliko god voljeli gledati Messija kako igra, sport je danas veliki biznis u okviru kapitalističke ekonomije.

Ono što je sigurno jest da tržišna ekonomija posve neadekvatno nagrađuje nogometaše i druge popularne sportaše (ne u svim sportovima). Možemo se diviti umijeću jednog Messija, ali je li stvarno nužno da on zarađuje tolike milijune i milijune? Ne bi li se oni mogli pametnije utrošiti – npr. na bolnice, škole i sl.? Ne bi li Leo Messi i Mateo Kovačić mogli živjeti pristojno i biti popularni i bez tolikih milijuna, koliko god dobro baratali loptom?

Temeljna je suludost toga, a koja proizlazi iz “logike” kapitalističkog tržišta, da nogometaši imaju tolike plaće i zaradu – za razliku od recimo učiteljica koje odgajaju našu djecu ili medicinskih sestara koje se brinu za nas dok smo bolesni. Apologeti kapitalizma će reći – to je tržište. Ali to ne znači baš ništa. To je kao da robovlasnici svoje bogatstvo opravdavaju riječima – ali to je robovlasništvo.

Problem tržišta je *upravo* u tome da natprosječno nagrađuje npr. sportaše, glumce, pjevače i ostale zabavljače, dok u ljudskom smislu najbitnija zanimanja (poput učitelja, medicinskih sestara, teta u vrtićima, pa čak i znanstvenika i sl.) podcjenjuje.

No uza sve to, sve je jasnije da i u nogometu, kao i u svakom biznisu, uza same osnovne kontradikcije imamo i dodatnu korupciju – kao što se vidi u zadnjem skandalu, u nogometu ne samo da se obrću milijarde, nego se to vrlo često i skriva od države i ne plaćaju se porezi koji bi se trebali plaćati (a koji bi onda, među ostalim, bar donekle smanjivali spomenute nelogičnosti i financirali školstvo, zdravstvo itd.).

Liberali uzimaju kao dogmu da je tržište svetinja koja mora sve određivati – ali zašto bi tome bilo tako? Tko je to odredio? Zašto se ne bismo dogovorili da se npr. vrhunskim sportašima ograniče primanja (na neku solidnu ali normalnu cifru), a da se višak dodijeli onima koji nemaju toliko, a rade vrlo bitna zanimanja (npr. u osnovnim školama)? Zašto bismo bili robovi tržišta ako odlučimo, kao demokratsko društvo, da to ne želimo biti?

Tržište kao arbitar

Apologeti kapitalizma od tržišta rade dogmu i postavljaju ga za, tobože neovisnog i apstraktnog, arbitra svih stvari. Pa onda nejednakosti i iracionalnosti u društvu opravdavaju tobože “neutralnim tržištem”. No tržište je daleko od neutralne i samorazumljive institucije koja posreduje među ljudskim ekonomskim odnosima.

Tržište vrlo iracionalno raspodjeljuje društveno bogatstvo – pa su onda bogati Ceca i Luka Modrić, dok sjajne medicinske sestre i učiteljice istovremeno mogu preživljavati od mjeseca do mjeseca. Liberali uzimaju kao dogmu da je tržište svetinja koja mora sve određivati – ali zašto bi tome bilo tako? Tko je to odredio? Zašto se ne bismo dogovorili da se npr. vrhunskim sportašima ograniče primanja (na neku solidnu ali normalnu cifru), a da se višak dodijeli onima koji nemaju toliko, a rade vrlo bitne poslove (npr. u osnovnim školama)? Zašto bismo bili robovi tržišta ako odlučimo, kao demokratsko društvo, da to ne želimo biti?

Liberali uvijek, iz individualne perspektive, navode pitanja poput “a zašto ja ne bih mogao napraviti svoju firmu koja će imati 1000 radnika”? Poanta društva je da se gleda interes svih članova ili bar većine njih, a ne interes sitne manjine. Čak i kad bismo uzeli zdravo za gotovo da postoji

1% ljudi koji su sposobniji, pametniji i motiviraniji od svih ostalih (a znamo iz prakse da bogatstvo vrlo često ne ovisi o tome), zašto bi to značilo da tih 1% ima pravo imati npr. 50% svega (na svijetu 8 najbogatijih ljudi imaju jednako kao i 50% najsiromašnijih), a da ostalih 99% dijeli ostatke? Tko je to odredio? Tržište? Ako netko želi biti učiteljica u osnovnoj školi i sjajna je u tome, zašto bi društvo moralo nju plaćati crkavicom (ili nekom sasvim običnom plaćom), dok ljudi koji izvrsno guraju loptu moraju imati milijune? Zašto društvo ne bi odredilo drugačije standarde – da svi od svojih primanja mogu živjeti kao ljudi?

Liberalne tvrdnje kao “tržište su ljudi” (tj. da iza postupaka apstraktnog tržišta zapravo stoje konkretni ljudi, tj. svi mi) su besmislene, jednako kao što bi besmislene bile i apologetske tvrdnje poput “robovlasništvo su ljudi” ili pravdanje dječjeg rada “ponudom i potražnjom”. Ne postoji neko apstraktno tržište koje samo neovisno određuje što može i ne može biti, to je uvijek pitanje društvene borbe – npr. rad djece od 10 godina u rudnicima se prije opravdavao tržištem, kao što bi se tržištem mogla opravdavati i prodaja bubrega ili glasova na izborima. No društvo je odlučilo da stvari poput prodaje bubrega nisu u redu i to je danas zabranjeno (iako postoji na crnom tržištu). Samo zato što se nešto može tržišno regulirati ne znači da je to i najbolje rješenje.

Liberali tvrde da svi ljudi na neki način zapravo, kao potrošači, glasaju na tržištu (izborom toga što će kupiti, uolikoj količini, gdje će kupiti itd.). Ali izjednačavanje tržišta s glasanjem ne drži vodu. Naime, tržište nije ni otprilike demokratsko jer neki imaju puno više novca od drugih i time puno više glasa od drugih. A to tko će imati “više glasa na tržištu” se vrlo često određuje time tko su nam roditelji, gdje smo se rodili i sl., a ne nečim što smo sami zaslužili. Također, to što su ljudi prisiljeni kupovati kruh na tržištu ne znači da oni time daju i blagoslov tome da vlasnik korporacije koja proizvodi kruh mora biti multimilijunaš, a da pekari koji kruh peku moraju biti na minimalcu. Isto tako, netko tko voli nogomet i plaća kartu za utakmicu ne daje istovremeno, kako to tržišni fundamentalisti tvrde, svoju svesrdnu podršku društvu u kojem će nogometaši biti plaćeni u milijunima, dok će se u vrtićima urušavati krovovi.

Iako, čak i ako bi se pozicija na tržištu (tko će imati koliko novca) određivala skroz meritokratski (po zaslugama, sposobnostima, marljivosti itd.), što vrlo često nije slučaj, po čemu bi to opet bilo u redu? Zar bi netko trebao imati više prava samo zato što se rodio nešto inteligentniji, zato što je odrastao u uvjetima u kojima je mogao bolje razviti neke svoje sposobnosti ili zato što ga zanima nešto profitabilno (npr. špekulacije na burzi)? Zašto bi netko tko

je odrastao u lošijim okolnostima, tko se slučajno rodio bez nekih sposobnosti koje ima netko drugi ili koga jednostavno zanima nešto što nije profitabilno (npr. volontiranje u prihvatilištima za pse lutalice) bio nužno u društvu zaknut? Ideja da netko ima pravo na puno više toga u društvu od nekoga drugoga samo zato što se npr. rodio s “klikerom za poduzetništvo” potpuno je besmislena. Isto tako bi onda to što se netko rodio kao fizički snažniji od nekog drugog ovom prvom moglo davati pravo da fizički zlostavlja toga drugoga.

Glad u kapitalizmu

Iako se današnja ljevica u pravilu uvijek oštro ograđuje od staljinizma, vrlo često se svima koji se bore za socijalnu pravdu spočitava da su u “socijalizmu” milijuni umirali od gladi. Pa se onda spominje glad u sovjetskoj Ukrajini (1932-3) ili Kini (1959-61).

Nije nikakav problem oštro kritizirati staljinističke režime 20. stoljeća (iako bi trebalo spomenuti da se socijalističke revolucije nisu pervertirale same od sebe, nego da su u tome u SSSR-u itekako sudjelovale i zapadne kapitalističke zemlje, koje su SSSR prvo vojno napale, a onda ekonomski potpuno izolirale). Međutim, ono

što je problematično jest poistovjećivati ih sa socijalističkom idejom, a još više govoriti samo o tim primjerima.

Da, u realsocijalističkim je zemljama 20. stoljeća, pod staljinističkim režimima, bilo masovne gladi, no ako se za to optužuje ni više ni manje nego ideja socijalizma općenito, zašto se to nikada ne radi za kapitalizam?

Zašto, recimo, glad u britanskom Bengalu 1943. (u kojoj je, po procjenama, umrlo i do 3 milijuna ljudi, uz izravnu odgovornost britanskih vlasti) ne samo da se skoro nikad ne spominje, nego se nikad ne koristi kao argument protiv kapitalizma?

A za tako nešto uopće ne treba ići daleko u povijest. Samo u istočnoj Africi u 2017. gladuje preko 25 milijuna ljudi, a 3.5 milijuna djece pati od nedovoljne ishranjenosti. Zašto se glad, bijeda i siromaštvo u kapitalističkoj Africi tako rijetko spominju kao grijeh kapitalizma?

Bit će da u kritiziranju umiranja od gladi u staljinističkim režimima ipak nije riječ o nepatvorenom humanizmu, nego o nečem drugom – političkoj agendi da se svaki sadašnji politički projekt za socijalno pravednije društvo izjednači s povijesnim staljinizmom kako bi se spriječile ikakve pozitivne promjene u društvu jer to trenutnim vladajućim klasama ne odgovara.

O radu praznicima

Do koje smo mjere svi indoktrinirani dominantnom kapitalističkom ideologijom vidi se po nekim komentarima koji se odnose na činjenicu da radnici u kapitalističkim trgovačkim centrima i praznicima moraju raditi po cijeli dan.

Neki komentatori, umjesto da kritiziraju kapitalističke parazite koji eksploatiraju radnike, napadaju kupce jer “da oni ne kupuju, ne bi ni ovi radili”. Tu se, dakle, ne napada izravne krivce nego, zapravo, ostatak (većinom) radničke klase koji si je tobože sâm kriv što nije solidaran.

Takav je pristup potpuno pogrešan i predstavlja liberalan način gledanja na stvari, gdje se krivica sa systemske razine prebacuje na individualnu odgovornost. Ne gleda se više systemska eksploatacija radnika nego se govori o “odgovornosti potrošača”.

Problem je u tome što kapital beskrupulozno i nemilosrdno eksploatira radnike, te u samom sistemu koji se temelji na privatnom profitu a ne općem dobru. Na nama je da uspostavimo društvo u kojem to neće biti slučaj, a ne da krivicu s kapitalističkih korporacija prebacujemo na, recimo, desetogodišnjeg dječaka koji se šeta s prijateljima gradom na neki praznik pa, kad vidi da je dućan otvoren, uđe kupiti sladoled. On nije kriv za to što radnici

moraju i tada raditi (uglavnom bez izbora) umjesto da su sa svojim obiteljima ili prijateljima – isto kao što nije kriva ni majka radnica koja, kada vidi da su dućani otvoreni, ode kupiti kruh i mlijeko za svoju djecu.

Protivnik je samo jedan – onaj na vrhu. Dok to ne shvatimo, nemamo ga nikakve šanse pobijediti.

Kapitalizam ili globalna židovska zavjera?

Davno je rečeno da je antisemitizam socijalizam za budale. Antisemitizam, odnosno krivljenje “zlih židovskih zavjerenika” za sve svjetske probleme, postoji već dosta dugo, a kulminirao je u velikom Holokaustu u kojem je za vrijeme Drugog svjetskog rata planski eliminirano 6 milijuna Židova. Nažalost, antisemitističke teorije zavjera su i danas popularne u nekim krugovima.

Kako antisemitizam djeluje? Tako da se – umjesto da se govori o globalnom kapitalističkom sistemu i bankovnom/financijskom sektoru kao njegovom bitnom dijelu (koji se ipak ne može odvojiti od cjeline ekonomskog sistema) koji perpetuira siromaštvo i nejednakost u velikom dijelu svijeta – govori o “zlim Židovima” koji su se urotili da vladaju svijetom. Umjesto da se traži pravog neprijatelja i krivca – globalni ekonomski sistem

nejednakosti i siromaštva (u kojem, prema britanskoj nevladinoj organizaciji Oxfam, 1% najbogatijih ima više imovine od svih 99% ostalih) – krivac se traži u šačici zlih pojedinaca i u određenim etničkim skupinama. Kao da bi sistem bio išta drugačiji da se na određenim položajima u najvećim bankama nalaze Kinezi, Hrvati ili Indonežani umjesto Židova.

Nije nikakva tajna da u SAD-u postoji jak izraelski lobi, niti to da je moderni Izrael utemeljen na etničkom čišćenju (kao, uostalom, i velik broj postjugoslavenskih država), ili da je moderni Izrael u praksi rasistička aparthejd-država (sjetimo se, uostalom, da i SAD imaju gomilu problema s rasizmom). No ogromna je razlika između (sasvim opravdanog) krtiziranja svega navedenog i krtiziranja svih Židova kao takvih za neku globalnu urotu.

Činjenica da u bankovnom sektoru ima puno Židova može biti zanimljiva mikrosociološki i može se objasniti različitim tradicijama (npr. činjenicom da se u srednjem vijeku kršćani nisu smjeli baviti posuđivanjem novca jer se to smatralo prljavim), umrežavanjem, specifičnim socijalnim kapitalom koji se generacijski prenosi u određenim zajednicama itd. Međutim, kako je već rečeno, narav samog financijskog (i ekonomskog) sistema ne ovisi o etničkoj ili religijskoj pripadnosti direktora u njemu ili o tome tko je osnovao neke od velikih banaka.

Skretanje pozornosti na etničku ili vjersku pripadnost nekih kapitalista je skretanje s prave teme i problema – umjesto da gledamo ekonomsko-klasne odnose (koji vrijede bez obzira na to jesu li pojedini kotačići u sistemu Argentinci, Amerikanci ili Eskimi), problem se svodi na određenu etničko-vjersku grupaciju ili neku manjinu. Umjesto da se borimo protiv nepravednog i opasnog ekonomskog sistema, traže se dežurni lažni krivci – bili oni Židovi, Srbi, pederi, Jugoslaveni, muslimani, imigranti, ljevičari... Tako se sprečava da se oni realno potlačeni i obespravljeni (bez obzira na nacionalnu, vjersku, spolnu, “rasnu” i drugu pripadnost) ujedine i okrenu protiv onih na vrhu koji profitiraju od trenutnog sistema – ako eksploatirane i siromašne zavadite na osnovi toga što su ovakvi ili onakvi, oni će se razjedinjeni teško moći organizirati protiv pravog neprijatelja.

To je sve klasičan način da se *status quo* zapravo održi i da, u konačnici, stradaju oni koji za situaciju u svijetu uopće nisu krivi. Jer kad se razni neofašistički pokreti – koji za sve krive ovu ili onu manjinu (Židove, pedere, ateiste...) – razbuktaju, većinom će uvijek stradati pripadnici tih manjina koji nemaju društvenu moć. Oni pripadnici tih manjina koji su bogati i moćni će se ionako u većini slučajeva izvući. Traženje lažnih krivaca u krizi je tako zapravo način održavanja *statusa quo* i ide na ruku

trenutnom političko-ekonomskom sistemu. A kako može završiti – već smo vidjeli u Drugom svjetskom ratu.

Smanjuje li se siromaštvo u svijetu?

Da se situacija u svijetu poboljšava tvrde Svjetska banka, UN-ova Milenijska kampanja (koja se povodi za Svjetskom bankom) i vlade bogatih država. No to je zapravo statistička prevara.

Priča ide ovako: Svjetska banka je 2000. uvidjela da će uz međunarodnu granicu siromaštva od 1 \$ dnevno (utvrđenoj 1990) ispasti da je od 1987. do 2000. broj siromašnih narastao s 1.2 milijarde na 1.5 milijardi (što bi bio katastrofalan PR za Svjetsku banku i njihove programe strukturnih reformi koje su provodili u Africi itd. i tobože razvijali siromašne ekonomije). Pa su umjesto 1.02 \$ (po paritetu kupovne moći iz 1985) dnevno potpuno proizvoljno odredili novu granicu – 1.08 \$ dnevno (po paritetu kupovne moći iz 1993), što je, uračunavši inflaciju, u realnim okvirima bilo zapravo manje. S tom promjenom je ispalo da se broj siromašnih smanjio. Međunarodnu granicu siromaštva su opet promijenili 2005. na 1.25 \$ (po paritetu kupovne moći iz 2005), što je opet u realnim okvirima zapravo manje, i opet su se brojevi preko noći promijenili nabolje.

S tim da je i ta granica od 1.25 \$ nerealna jer u mnogim državama i ako imate toliko (pa niste siromašni službeno) s tim ne možete preživjeti. Probajte u Hrvatskoj npr. preživjeti s 10-ak kuna dnevno, tj. 300 kn mjesečno. Zar netko tko ima npr. 305 kn mjesečno stvarno nije siromašan?

Neki ekonomisti stoga tvrde da bi realna granica siromaštva trebala biti na 2.5 \$, 5 \$ ili čak 10 \$ dnevno. 10 \$ dnevno je 70-ak kuna dnevno, tj. oko 2.100 kn mjesečno. Ljudi koji u Hrvatskoj imaju toliko – kao i u mnogim drugim zemljama – sigurno nisu ne-siromašni. A čim se poveća ta granica, makar i samo na 2.5 \$, onda već ispada da je broj siromašnih oko 3.1 milijarde ljudi – skoro pola čovječanstva. A s 10 \$ dnevno siromašno ispada 5.1 milijardi ljudi, odnosno skoro 80% ljudi na svijetu.

O poljoprivredi u kapitalizmu

U 2015. je poljoprivrednicima isplaćeno više od 3.4 milijarde kuna (najviše velikim “igračima”). Zašto? Zato što u kapitalističkom načinu proizvodnje poljoprivrede ne može uspješno funkcionirati bez subvencija.

No pitanje koje se onda postavlja jest – ako nema (uspješne) poljoprivrede bez subvencija čitavog društva, zašto onda profiti od poljoprivrede idu primarno krupnom agrikapitalu a ne čitavom društvu?

Kapitalističko stanovanje

U SR Hrvatskoj je oko trećine stanovnika živjelo u društvenim stanovima. U Evropi prosječno i danas oko 10% ljudi živi u različitim oblicima socijalnih stanova. U Hrvatskoj je danas u takvim stanovima svega 2% stanovništva.

Kako se onda danas dolazi do stana? Tako da se zadužite na 30 godina, otplatite taj stan privatnim bankama daleko više nego što vrijedi i pritom se nadate da se neće dogoditi novi “slučaj švicarac” pa da završite na ulici.

To je suština kapitalizma – stanovi se ne grade zato da bi svi imali pristojan krov nad glavom, nego da bi građevinski kapital na tome zaradio. Gradi se kaotično i bez urbanističkih planova i zato su nova naselja (poput Središća ili Laništa u Zagrebu) uglavnom urbanistički zapuštena i neusporediva s planski izgrađenim naseljima u Novom Zagrebu, gdje ima dovoljno parkova, svjetla, tržnica itd.

Područje je stanogradnje tako potpuno komodificirano, tj. pretvoreno iz ljudske potrebe u robu – mjesto ostvarivanja privatnih profita 1% najbogatijih. Slično se pokušava i sa sferama zdravstva i obrazovanja jer su javno zdravstvo i obrazovanje, utoliko koliko još postoje, u neskladu s kapitalističkom ekonomijom – kapitalističko zdravstvo i obrazovanje, kao i sve ostalo, funkcionira po

principu “tko ima novca, dobiva uslugu” (tko će se moći liječiti, obrazovati ili imati krov nad glavom je potpuno nebitno sve dok kapital dobiva profit).

Korupcija i lažno moraliziranje

Očito je da je naše društvo vrlo korumpirano – da bi se našao posao, treba imati vezu, ljudi se učlanjuju u HDZ ili SDP da bi dobili nekakvo namještenje ili posao, mora se dati mito da bi se nešto napravilo ili ubrzalo, javni natjecaji se često namještaju, a pogodovanje privatnom kapitalu je više pravilo nego iznimka.

Uz sve prisutnu korupciju, sveprisutna je i nominalna osuda iste pa i krivljenje korupcije za očito nefunkcioniranje i neuspjeh našeg društva, uz česte izlete i u

Uzrok korupcije je, dakle, u ekonomskom sistemu koji jednostavno ne funkcionira i političkom sistemu koji ne može osigurati kakvu takvu životnu sigurnost za većinu stanovništva.

autorasističke osude našeg “mentaliteta” (prije 50-ak godina je na ovim istim prostorima, na kojima se tad odvijao jedan od najbržih industrijskih porasta na svijetu, valjda bio neki drugi “mentalitet”).

I dok je istina da korupcija nikako nije pozitivna pojava koju bi trebalo odobravati ili miriti se s njom, nikako ne stoji da je ona uzrok (ili primarni uzrok) svih problema u našem društvu. To nipošto ne treba shvatiti kao opravdanje korupcije, nego kao pokušaj realnog sagledavanja stvari.

Naime, sve i kad bi svi oblici korupcije koje smo prethodno naveli – dobivanje poslova preko veze, stranačko kadroviranje, mito birokraciji, namješteni javni natječaji, pogodovanje privatnom kapitalu... – nekom čarolijom netragom preko noći nestali, bi li se stvarno nešto realno promijenilo?

Neki posao bi dobila osoba A umjesto osoba B (koja bi možda nekad i bila sposobnija, ali nezaposlenih bi ostalo isto), neki posao bi dobila firma C umjesto firma D, a ove ili one poticaje bi dobila firma E umjesto firme F. Ono što bi se promijenilo bi možda bio neki osjećaj pravičnosti i zadovoljštine, ponešto bi funkcioniralo nešto bolje i efikasnije, neko poduzeće bi bilo uspješnije umjesto drugoga, ali u konačnici bi većina toga bila potpuno ista – broj nezaposlenih bi ostao isti (samo bi možda neki drugi

bili nezaposleni), ljudi bi i dalje bježali iz zemlje, ljudi bi i dalje bili u velikom broju siromašni, firme bi i dalje propadale, radnička prava bi i dalje bila loša, a zemlja i dalje ne bi imala nikakve perspektive.

Stvar je u tome da korupcija ne nastaje tek tako, sama od sebe, kao rezultat nekakve genetske mane ili urođenog mentalnog defekta. Korupcija je proizvod sistema u kojem živimo – proizvod perifernog kapitalizma (kapitalizma u zemljama koje ne spadaju u najrazvijeniju kapitalističku jezgru i koje o tim razvijenim zemljama uvelike ovisе), koji jednostavno ne funkcionira dobro, tj. ne funkcionira i ne može funkcionirati na način da čitavom društvu bude dobro. Premalo se proizvodi, društvo je nerazvijeno, premalo je radnih mjesta, socijalna se država urušava još od 1990-ih i jednostavno nema dovoljno svega za sve. U takvim uvjetima – kada se stvara prokapitalistička i očajnička “snađi se” klima i u kojoj država pruža sve manje socijalne zaštite i sigurnosti – ljudi se, preko različitih veza i na različite načine, pokušavaju snaći (to sve, naravno, ne znači da korupcije, u različitim oblicima, nema i u razvijenim zemljama).

Uzrok korupcije je, dakle, u ekonomskom sistemu koji jednostavno ne funkcionira i političkom sistemu koji ne može osigurati kakvu takvu životnu sigurnost za većinu stanovništva. I opet, to nije nikakav pokušaj opravdavanja

bilo kojeg oblika korupcije niti poziv da se korupciju tolerira – no da bi se nešto iskorijenilo, prvo treba shvatiti kako i zašto nastaje. A korupcija u zemljama poput Hrvatske nije uzrok nego posljedica.

I konačno, jedina korupcija koja doista jest pravi uzrok svega je ona korupcija koja se najrjeđe spominje – to je sâm ekonomsko-politički sistem koji je inherentno korumpiran. To je kapitalizam – ekonomski sistem u kojem povlaštena manjina ima skoro sve, a (radna) većina ima malo ili ništa. To je kapitalistički parlamentarizam – u kojemu politiku kontrolira isti taj kapital kroz financiranje skoro svih stranaka na izborima (stvarajući nedodirljivu političku elitu i samu ogrezlu u korupciji) i kontroliranje medija, u vlasništvu tog istog kapitala. To je kapitalizam – koji na periferiji svjetskog sistema ni ne može drugačije izgledati i u okviru kojega zemlje poput naše nikada ni ne mogu očekivati da će se razviti. Tek kad se riješi ta osnovna korupcija, može se razmišljati i o tome da će se razriješiti i drugi oblici korupcije koje smo naveli.

Pravna država

Često se zaziva “pravna država” – to čine i političari i različiti aktivisti i obični ljudi. No taj problem u sebi nosi

više konotacija kojih treba biti svjestan. Riječ je, naime, o liberalnom ideologemu [2].

Što “pravna država” podrazumijeva? Podrazumijeva da je sve što treba napraviti poštovati i provoditi zakone i sve će biti u redu. To je svojevrsno davanje legitimiteta trenutnom političko-ekonomskom sistemu, s kojim bi navodno sve bilo u redu samo kad bi se zakoni strogo i dosljedno provodili.

To je potpuno pogrešna ideja. Kada bi se svi zakoni koje danas imamo strogo i dosljedno provodili, to bi bio određeni napredak, ali ne bi dovelo ni do kakvih ključnih promjena. Problem je sam političko-ekonomski sistem, načinjen tako da konzervira socijalne nejednakosti i osigurava vlast kapitala, u kojem manjina ima skoro sve, a većina malo ili ništa. Tako npr. koncept “zaštite privatnog vlasništva” funkcionira tako da se osigura vlasništvo nastalo privatizacijskom pljačkom.

Zakoni su u takvom sistemu dominantno načinjeni upravo da takvu prevlast kapitala osiguraju i učvrste – inzistiranje na strogoj i dosljednoj provedbi zakona unutar istoga sistema teško da bi dovelo do nečeg bitno drugačijega. Čak ni pozivanje na promjenu loših zakona nema

[2] Ideologem – element/jedinica ideologije, pojam koji ima specifično značenje i ulogu u određenoj ideologiji.

samo po sebi smisla ako nije u kontekstu pozivanja na šire društveno-političko-ekonomske promjene – zakoni moraju pratiti društvene promjene koje se postižu političkom borbom i organizacijom; oni sami po sebi ne mogu društvo mijenjati, niti se u sadašnjem sistemu može očekivati da se donesu zakoni koji bi sve sami po sebi promijenili, bez da šire mase potaknu određene društvene pomake i promjene u odnosima moći.

Neoliberalizam, dakle, nije ništa drugo nego pokušaj (u velikoj mjeri uspješan) globalne kapitalističke klase da povрати, u svom svojem obujmu, svoju klasnu nadmoć, donekle obuzdanu nakon Drugog svjetskog rata. To se odvija napadom na radnička prava, sindikate, premještanjem industrije u inozemstvo (gdje je radna snaga jeftinija), privatizacijom, komercijalizacijom (stavljanjem na tržište onoga što dotad nije bilo na njemu, npr. zdravstva ili školstva)...

O strogom i dosljednom poštivanju i provođenju zakona ima smisla govoriti samo u okviru drugačijega društva, postavljenoga u korist većine a ne, kao sada, manjine na vrhu. Ako se u sadašnjem društvu pozivamo na “pravnu državu” bez ikakve ograde i konteksta, time zapravo legitimiziramo trenutni političko-ekonomski poredak koji je sam po sebi problem.

O neoliberalizmu

Notorna je stvar da je svjetski kapitalistički sistem od sredine 1970-ih u fazi koja se zove neoliberalizam. Taj je pojam u domaći *mainstream* prodro otprilike 2009, s početkom ekonomske krize i velikim studentskim blokadama (koje su, u kontekstu visokog školstva, kritizirale neoliberalizam). U zadnje se vrijeme pak mogu od strane tržišnih fundamentalista (koji se vole nazivati “libertarijancima”, a u osnovi je riječ o naivnoj organskoj ideologiji sitnih ili potencijalnih sitnih kapitalista) mogu čuti smiješne tvrdnje da ne živimo u neoliberalnom kapitalizmu jer bi “neoliberalno” po njima navodno značilo potpuno “slobodno tržište” (iako je dotično, čak i kad bi bilo poželjno, u realnosti nemoguće). To su intelektualno dosta bijedne kvalifikacije, ali kako se javljaju u jednom dijelu javnosti, treba ih ukratko pobiti.

Neoliberalizam se ne može shvaćati ahistorijski, niti označava imaginarno “potpuno slobodno tržište” (tj. anarhokapitalizam). Neoliberalizam je odjednom i vladajuća ideologija (koja promovira liberalizaciju, deregulaciju, privatizaciju, napad na sindikate, ukidanje radničkih prava itd.), čije se obrazlaganje i zagovarivanje može svaki dan čuti u svim medijima i od svih političara, ali i set tobože “neutralnih” tehnika ekonomskog upravljanja koje promoviraju različiti međunarodni faktori i institucije (kao MMF, Svjetska banka, EU, ECB itd.), kamo onda ulaze “mjere štednje”, “smanjenje deficita”, “strukturne reforme” itd. Kada kažemo da ga treba shvaćati historijski, to znači da treba imati na umu da razdoblje neoliberalizma dolazi nakon “zlatnog doba kapitalizma”, koje je trajalo otprilike od 1945. do početka 1970-ih. U to doba je, iz različitih razloga (militantnost i snaga sindikata, opasnost “komunizma” s druge strane željezne zavjese, snaga komunističkih partija na zapadu, skoro pa puna zaposlenost u mnogim zemljama, visoki profiti i brz rast nakon velikih uništavanja u Drugom svjetskom ratu itd.), krupni kapital bio prisiljen na mnogobrojne ustupke radništvu (odatle i naziv “kejnzijanski kompromis”). Kada se pokazalo da prevladavajući kejnzijizam (pojednostavljeno: miješanje države u ekonomiju) u razdoblju nakon izbijanja duge recesije nakon 1973. ne može riješiti probleme, vladajuća

klasa i kapital su se okrenuli drugim rješenjima, koja su dotad bila potpuno na margini (guru liberalizma Hayek i Friedman su do početka 1970-ih bili uglavnom smatrani redikulima).

Neoliberalizam, dakle, nije ništa drugo nego pokušaj (u velikoj mjeri uspješan) globalne kapitalističke klase da povrati, u svom svojem obujmu, svoju klasnu nadmoć, donekle obuzdanu nakon Drugog svjetskog rata. To se odvija napadom na radnička prava, sindikate, premještanjem industrije u inozemstvo (gdje je radna snaga jeftinija), privatizacijom, komercijalizacijom (stavljanjem na tržište onoga što dotad nije bilo na njemu, npr. zdravstva ili školstva) itd. Dakle, neoliberalno razdoblje u vidu slobodnog tržišta treba gledati u odnosu na prethodno razdoblje (u kojem su uloga države, radnička prava, nacionalizirane industrije itd. bile daleko veće), a ne u okviru neke imaginarne apstraktne pretpostavke o “slobodnom tržištu”, kako to zamišljaju ignorantski tržišni apologeti.

Uostalom, razlog zašto se neoliberalne reforme (ili, kako ih često nazivaju, samo “reforme”) ne mogu provesti preko noći je vrlo jednostavan – zato što nijedna vlada, a možda ni politički režim u širem smislu, to ne bi mogli preživjeti. Pokušaj trenutne privatizacije zdravstva bi, bez ikakve sumnje, završio vrlo loše po vladajuću klasu pa se zato neoliberalizacija zdravstva (i kod nas i drugdje)

radi postupno, laganom i postepenom komercijalizacijom, komodifikacijom (pretvaranjem u robu) i privatizacijom – sve se događa malo po malo, istovremeno se prikazujući neizbježnim (“zdravstvo previše troši” – kao da je funkcija javnog zdravstva uopće u tome da stvara profit) upravo zato da ne bi došlo do većih društvenih problema.

Naravno, apologetima nejednakosti i jest u interesu da ovakve stvari ne razumiju pa onda namjerno zatvaraju oči pred stvarnošću. No mi koji se borimo za drugačiji svijet i pravednije društvo, da bismo ga ostvarili, prvo moramo sadašnji svijet dobro razumjeti.

Drugačiji svijet je moguć – ali samo ako se za njega sami izborimo! Pokrenimo se – udružimo se – organizirajmo se!

Kapitál

**o radn
kapitál**

ca

ništvu i i

u

ANTIKAIPALISTIČKA KUCHARICA

Tko su sve radnici?

Često postoji temeljno razumijevanje toga tko su sve radnice/i. Naime, ljudi se nerijetko vode svojim, kulturno i politički uvjetovanim, predodžbama i predrasudama pa su im radnici samo sredovječne brkajlije u plavim radnim odorama, radnici na gradilištu ili općenito manualni radnici. Tome bi se još mogle pridodati i blagajnice u dućanima i sl., ali otprilike je to to.

No pojam “radnik/ca” u smislu ekonomskih odnosa (i onako kako to definira naš Zakon o radu!) puno je širi od tih uobičajenih pretpostavaka. Radnik/ca je svak onaj tko radi za plaću i primarno od te plaće živi. To vrijedi i za privatni (kapitalistički) i državni (javni) sektor – ako je radnik/ca odgojiteljica u privatnom vrtiću, medicinska sestra u privatnoj klinici ili učitelj u privatnoj školi, onda je besmisleno

Radnik/ca je svak onaj tko radi za plaću i primarno od te plaće živi. To vrijedi i za privatni (kapitalistički) i državni (javni) sektor.

tvrditi da odgojiteljice u gradskim/javnim vrtićima, medicinske sestre u javnim bolnicama i učitelji u javnim školama to nisu (premda uglavnom imaju bolje radne uvjete i ne rade za kapitalista).

Također, radništvo se nikad nije svodilo samo na sredovječne brkate manualne radnike (iako su i oni, naravno, radnici), ali danas je to pogotovo slučaj. I novinar i prevoditeljica i učiteljica stranih jezika i radnik u *call*-centru i ton-majstor na koncertima i informatičarka u maloj firmi... to su sve radnici. Iako mogu imati 27 godina, naušnicu u uhu i biti hipsterski obučeni. Više-manje svi oko nas su radnici – jer radnici su većina u društvu. Čak i oni koji to nisu su ili pretežno budući radnici (učenice/i i studenti/ce), privremeno nezaposleno radništvo ili bivši/e radnici/e (penzioneri/ke).

Većina nas smo ili radnici (što će reći da živimo od svog rada i svoje plaće) ili smo, kao studenti, budući radnici, kao penzioneri bivši radnici, ili kao nezaposleni – nezaposleni radnici.

Jedan od najvećih uspjeha vladajuće kapitalističke ideologije jest u tome što je mnoge uvjerio u sulude ideje o tome da “radnici ne postoje”, da oni sami nisu radnici (samo zato što ne rade manualni posao iako mogu crnčiti za crkavicu za privatnika) ili da su oni “djelatnici”, “zaposlenici” i sl. (što znači više-manje isto što i “radnik”, ali s manje ideološke bagaže pa time i manje opasnosti po dominantnu ideologiju).

Stoga je jedna od glavnih zadaća progresivnih pokreta da radnoj većini (onima koji čine većinu društva i koji stvaraju ukupno društveno bogatstvo) objasni njezinu realnu poziciju u ekonomskim odnosima. Bez toga neće biti moguća nikakva progresivna borba za poboljšanje položaja te iste radne većine.

Radnici u privatnom i javnom sektoru

Kapitalistički (privatni) mediji su uvjerali ljude, ponajprije one koji rade u kapitalističkom (privatnom) sektoru, da su njihovi neprijatelji radnici koji rade u javnom/državnom sektoru (tzv. “uhljebi”).

Time se želi postići da se radnici iz privatnog sektora umjesto da se bune protiv onih koji ih eksploatiraju radi svog profita – kapitalista (tajkuna, vlasnika, gazda,

“poslodavaca”...) – bune protiv drugih radnika, onih koji rade u javnom sektoru.

Time zapravo rade sami protiv sebe – jer što je lošije radnicima u javnom sektoru, što su im manje plaće i manja prava, to će lošije biti i onima u kapitalističkom (privatnom) sektoru. Ako radnička prava budu minimalna i u javnom sektoru, tko će onda natjerati privatni sektor da u njemu budu dobra? Ako plaće budu očajne i u javnom sektoru (a često već jesu), kako očekivati da će kapitalisti davati veće plaće?

Nedvojbeno je pak da za loša radnička prava i niske plaće u kapitalističkom sektoru nisu krivi radnici u javnom sektoru. Za stanje u zemlji svakako nisu krivi učiteljice, odgajateljice u vrtićima, medicinske sestre, smetlari i ostali radnici u javnom sektoru. Besmisleno je njih kriviti samo zato što ipak imaju kakva-takva radnička prava i koliko-toliko normalne plaće. Ono za što bi se trebalo boriti jest ne da se onima koji imaju relativno normalne poslove to ukine, nego da radnička prava i više plaće dobiju svi.

Radnici u kapitalističkom sektoru ne smiju nasjedati na propagandu da su odgajateljice u vrtićima i doktori krivi za sve njihove probleme – ta tko uostalom čuva i njihovu djecu i tko ih liječi kad su bolesni? Oni na koje bi trebali usmjeriti svoju ljutnju su tajkuni koji se voze u limuzinama koje koštaju stotine tisuća eura, žive u dvorcima, imaju

silne vile i jahte, i, u konačnici, imaju i većinu medija u svojim rukama. Oni su ti koji radništvo pokušavaju međusobno zavaditi kako se ono ujedinjeno ne bi okrenulo protiv parazita – kapitalističke klase – koja ih izrabljuje i živi im na grbači.

Radnici više ne postoje?

Jedna od najbesmislenijih tvrdnja koje se provlače posvuda je ona da “više nema radnika”. Ama kako nema radnika?

A od koga ste jutros kupili kruh u dućanu? Tko vozi taksi za Cammeo? Od koga ste kupili novine na kiosku? Tko je napisao članke u tim novinama? Ako završite u bolnici, tko tamo mijenja posteljinu i čisti WC-e? Grade li roboti nove zgrade po gradu ili to rade građevinski radnici? Voze li kamioni sami od sebe? Tko je vozio bus kojim ste prošli mjesec išli do Splita? Tko predaje njemački u školi stranih jezika vašoj kćeri? Tko vam je naplatio patike koje ste neki dan kupili u trgovini cipela? Tko vam se javio kad ste zvali na broj za pomoć jer vam je mobitel prošli tjedan nešto štekao? Tko radi u knjižari u kojoj ste prije desetak dana kupili knjige djetetu za školu? Tko radi u tiskari koja je te knjige tiskala? Tko je prevezao te knjige od tiskare do izdavača pa onda do knjižare? Tko podučava vaše dijete

matematici u školi? Tko je dovezao i postavio pozornicu za koncert na kojem ste bili prošli mjesec na trgu? Održavaju li kompjuterski programi portale koje svaki dan čitate na internetu? Čiste li se ulice u vašem mjestu same od sebe? Tko poslužuje pića i hranu silnim (uglavnom stranim) turistima na našoj obali? Tko vam je jutros u kafiću napravio kavu i poslužio je? Tko je napravio čokoladu koju ste jutros pojeli?

Uostalom – od čega živite? Zar od bogatog nasljedstva ili zraka? Ne radite li i vi da biste mogli živjeti? Ne radi li većina nas (osim onih koji, na nesreću, ne mogu naći posao jer živimo u sistemu u kakvom živimo)?

To što možda ne vidite svaki dan oko sebe radnike u plavim trlišima i to što su u pljačkaškoj privatizaciji brojne tvornice uništene ne znači da radnika/ca više nema. Oni su svuda oko nas. Većina nas smo ili radnici (što će reći da živimo od svog rada i svoje plaće) ili smo, kao studenti, budući radnici, kao penzioneri bivši radnici, ili kao nezaposleni – nezaposleni radnici.

Radnik je radnik što god radio – predavao u školi stranih jezika ili kopao kanale. Fizički ili intelektualni posao – to ne mijenja puno na stvari. Radnici su radnici jer su prisiljeni prodavati svoju radnu snagu u zamjenu za plaću (tj. dio vrijednosti koju stvore), a ne po tome što imaju 45 godina, brkove i rade u plavoj radničkoj kuti u brodogradilištu.

Radnik je i 29-ogodišnji hipster s dredovima koji prekarno radi kao konobar za 3000 kn – premda ne izgleda kao onaj tradicionalni brkajlija iz škvera. Nije li i onaj otkaćeni panker koji danju radi za blagajnom ili slaže police u stranom trgovačkom lancu za crkavicu isto tako radnik premda noću luduje na *punk* koncertima?

Da, govori se puno o robotizaciji i ne bi bilo nimalo neočekivano da za par desetljeća roboti obavljaju možda i 50% poslova koje sada rade ljudi. No ta vremena još nisu došla. Većina nas smo radnici i radnici su svuda oko nas. A kada vremena robota i dođu – i tada ćemo se morati izboriti za svoja prava i bolje društvo (ako se dotad već ne izborimo). Ta će borba možda biti nešto drugačija, ali u suštini opet ista – protiv manjine bogatih na vrhu koji društvena bogatstva prisvajaju samo za sebe.

Pa gdje su vam ti radnici?

Svako malo netko na Radničku frontu reagira s “ma dobro, ali koji radnici?” O čemu se tu radi? Ljudi to govore zato što su dobro primijetili da su u 25 godina restauracije kapitalizma i pljačkaške privatizacije tvornice i poduzeća masovno propadala, a ljudi gubili posao. Kako se i u medijima nerijetko govori o “nestanku tradicionalnog radništva” u okviru priče o selidbi poslova na Daleki istok itd., sve to onda dovodi do narativa o “nestanku radnika”.

Iako je točno da se sastav radništva promijenio, ta priča ipak nije točna.

Unatoč ekonomskom i socijalnom rasapu do kojega je dovela restauracija kapitalizma, radništvo i dalje postoji i ne samo da postoji, nego svi proizvodi i usluge koji se naprave i izvrše – sve to naprave nitko drugi doli radnici. Jedino što se tu promijenilo je da su se gasila stara poduzeća (poput Jugoplastike) i da se smanjivao broj radnika u starim tvornicama i krupnoj industriji (npr. u Sisačkoj željezari). No istovremeno su nastajali novi, drugačiji poslovi – npr. poslovi u velikim trgovačkim centrima, u call-centrima, u informatičkim tvrtkama... No to su i dalje poslovi koje rade radnici (osjećali se oni “radničkom klasom”, da upotrijebimo staru terminologiju, ili ne).

I dalje u društvu prevladava radna većina – ljudi koji rade za plaću i od te plaće žive, bez obzira na to bili oni prodavači u trgovačkom centru, učitelji u školama (i u javnom sektoru su radnici radnici) ili radili u brodogradilištu.

O položaju radništva u Hrvatskoj

Često nam se javljaju radnici iz poduzeća u kojima se ne isplaćuju plaće za prekovremeno, doprinosi, krše se radnička prava i sl. Pitaju nas možemo li im kako pomoći. Mi im uvijek odgovaramo da možemo i to na više načina:

pravno-sindikalnim savjetima, pomoći s prijavljivanjem inspekciji, protestnim akcijama, izlaskom u medije, zastupanjem njihovih problema u političkim tijelima (npr. gradskoj skupštini)... Ključno je, međutim, da sami radnici odluče kako žele da im pomognemo (jer ne možemo ništa raditi protiv njihove volje) i da se bar netko od njih odluči javno istupiti u slučaju prijave ili samo nastupa u medijima.

To se, nažalost, ali i razumljivo, pokazuje problematičnim i u većini slučajeva radnici odmah odustanu jer su uglavnom svi prestrašeni da će ostati bez posla ako se ikako pobune. I to nije bezrazložan strah jer mnogi navode kako ostaju bez posla čim išta prigovore svojim šefovima.

Sličnu situaciju imamo i u samom **RF**-u. Iako nas zagovaraoci kapitalizma često napadaju da kod nas nema radnika, činjenica je da su praktički svi naši članovi ili radnici (mnogi u kapitalističkom sektoru), nezaposleni (radnici), penzioneri (bivši radnici) ili studenti (budući radnici). Međutim, mnogi od njih moraju biti praktički tajni članovi jer se boje posljedica na poslu (ili s nalaženjem posla u budućnosti) ako bi se saznalo da su članovi **RF**-a.

Naime, biti član **RF**-a očito nije isto kao i biti član HDZ-a, SDP-a ili HNS-a. Kako je većina ljudi osuđena na to da radi u kapitalističkom sektoru, nije im svejedno da se zna da su članovi **RF**-a – s obzirom da kapitalisti baš i nisu ljubitelji **RF**-a. I s razlogom nisu.

O »poslodavcima«

Jezik je jedno od glavnih područja ideološke borbe. Klasičan je primjer riječ “poslodavac” (koja znači “kapitalist”). Sama riječ svojim dijelovima upućuje na to da je riječ o osobi koja tobože “daje posao” (radnicima).

To je zapravo netočno. Naime, radnici mogu bez kapitalista – to znamo ne samo iz primjera realsocijalističkih režima, kakve god oni druge mane imali, u kojima nije bilo kapitalista nego i iz primjera kooperativa (zadruga) u kapitalističkim ekonomijama, u kojima su radnici vlasnici poduzeća i gdje radnici postavljaju menadžere a ne obrnuto.

S druge strane, kapitalisti ne mogu bez radnika – jer se ne može biti kapitalist u pravom smislu bez radnika koji rade za tebe. Samozaposlenost, kad radiš sam za sebe, je malo drugačija kategorija (položaj na tržištu je sličan, ali ne postoji eksploatacija radnika nego samo samoga sebe).

Stoga su priče o tome da kapitalisti “pune proračun” ili “daju radnicima posao” obične prokapitalističke floskule, kojima se pokušava opravdati inherentno nepravedan sistem u kojem je većina poduzeća, tvornica, hotela, trgovina itd. u vlasništvu 1% cijeloga društva (tj. kapitalističke klase) i u kojem se čitava ekonomska djelatnost odvija isključivo u svrhu toga da ta kapitalistička

manjina ostvaruje svoj (privatni) profit, što ne samo da predstavlja otuđivanje sredstava od 99% društva, nego i dovodi, među ostalim, do ekološke katastrofe jer se u kapitalizmu gleda samo na kratkoročni privatni profit pa makar se čitav planet pritom uništio (što se i događa).

Pravi poslodavci su radnici, koji, znali to oni ili ne, “daju posao” (ako se ubiranje vrhnja na štetu drugih može zvati “poslom”) kapitalistima a ne obrnuto.

Samoupravne tvrtke i zadruge u Hrvatskoj

U kritikama koje idu na račun antikapitalista često se može čuti floskula “kapitalistički sustav vam ne brani da osnujete samoupravnu tvrtku i pokažete svima kako se to radi”. Prvo, ova floskula u potpunosti promašuje srž problema jer jedna samoupravna tvrtka ne može opstati u okruženju koje se temelji na iskorištavanju čovjeka od strane drugog čovjeka – zato cilj antikapitalista nije osnivanje samoupravnih tvrtki (koje unutar sebe neće biti kapitalistički organizirane) nego dokidanje kapitalističkog načina proizvodnje.

Druga primjedba na ovu floskulu je mnogo banalnija: kapitalistički sustav kako ga definira hrvatsko zakonodavstvo nam brani da osnujemo samoupravnu tvrtku.

Uzmimo banalan primjer: recimo da troje studenata želi izrađivati *web* stranice. Momci i djevojke između sebe mogu skupiti, recimo, ukupno dvije tisuće kuna u gotovini, recimo da su simpatizeri **Radničke fronte** i žele se organizirati po principu ekonomske demokracije. Što im je činiti?

Prva “mogućnost” koja se spominje je osnivanje zadruge. Za pokretanje zadruge potrebno je minimalno sedam zadrugara, od kojih svaki mora uplatiti 1000 kn osnovnog članskog uloga. Sve da i naših troje studenata uspiju skupiti 1000 kuna svaki, još uvijek ih nema dovoljno da osnuju zadrugu.

Druga, “mogućnost” im je da osnuju d.o.o. U temeljni kapital će uložiti 10 kn, od ovih 2000 kuna platiti takse i računovodstvene usluge i svaki od troje osnivača dobit će trećinu vlasničkih udjela. No, što kada im se nakon mjesec dana pridruži još jedna kolegica? Ako žele da njihova dosljednost u ekonomskoj demokraciji ostane i formalno ispoštovana, morat će proći proceduru promjene vlasničkih udjela, koja zahtjeva i vremena i novaca. A kada u tvrtku dođe i peti član? Opet ista skupa i vremenski zahtjevna procedura.

Niti jedna od ove dvije “mogućnosti” nije praktična. Jedina praktična mogućnost je da svoje ideale prakticiraju ne obazirući se na formalni zakonski okvir u kojem djeluju. Ovi mladi ljudi u hrvatskoj implementaciji

kapitalističkog sustava praktički nemaju drugog izbora nego da jednostavno jednog od sebe formalno postave za kapitalista, dok će ostali formalno biti proleter.

Većina malih tehnoloških tvrtki, popularnih “start-upova”, funkcionira upravo tako. Ovi momci i djevojke s jedne strane su oličenje ekonomske demokracije za koju se antikapitalisti bore, a s druge strane su za apologete kapitalizma primjer mladih kapitalista koji bi antikapitalistima tobože trebali biti klasni neprijatelji. No ovi mladi ljudi u hrvatskoj implementaciji kapitalističkog sustava praktički nemaju drugog izbora nego osnovati d.o.o. i postati kapitalisti, željeli to oni ili ne.

2012. je malih tvrtki u Hrvatskoj bilo skoro 96 tisuća te su s preko 400 tisuća zaposlenih zapošljavale 49% svih radnika u Hrvatskoj. Prosječna veličina im je 4 zaposlena. Dobar dio ovih tvrtki također neformalno funkcionira po principima ekonomske demokracije, makar s manje od 7 zaposlenih ne zadovoljavaju uvjete za osnivanje zadruge. Znači li to da poduzetnici koji funkcioniraju po principima ekonomske demokracije ne mogu biti i članovi **Radničke fronte** samo zato jer su tehnički – “poslodavci”? Nikako. Glavni uvjet za pristupanje **Radničkoj fronti** je vjera da kapitalizam nije način proizvodnje dostojan čovjeka. Sve ostalo su detalji.

Radnici, kapital i sitni kapital

Tko su radnici, a tko su kapitalisti? Radnik je svak onaj tko radi za plaću i primarno od nje živi – bez obzira radio fizički ili intelektualni posao. Iz ove se definicije mogu izuzeti tek najviši menadžeri, direktori, viši ešaloni političara i sl., koji su svojim položajem u društvu više vezani za kapital.

Kapitalisti (u kapitalističkom žargonu “poslodavci”) su vlasnici sredstava za proizvodnju (poduzeća, firmi, tvornica, trgovina, hotela...), a koji imaju radnike koji rade za njih (i na temelju rada radnika ostvaruju profit). U kapitaliste ne spadaju samozaposleni, samostalni obrtnici (jer nemaju radnika koji rade za njih) ni obiteljske firme i sl. (jer tamo nema klasičnih radnika – profit se, na ovaj ili onaj način, u konačnici dijeli). Tu nema na djelu kapitalističkog odnosa unutar poduzeća (premda ta poduzeća također na tržištu neizbježno djeluju kao kapitalističke jedinice).

Među kapitalistima se pak izdvajaju sitni kapitalisti kao poseban segment. Oni jesu, kao vlasnici poduzeća itd., gledano po čisto ekonomskom položaju kapitalisti – svejedno je imaju li jednog ili tisuću radnika. Međutim, njihov je položaj zapravo u praksi dosta drugačiji od položaja srednjeg ili krupnog kapitalista. Oni često rade

zajedno s radnicima (npr. vlasnik kafića može raditi u njemu) i status im je često nestabilan – sitni biznisi često propadaju i onda se sitni poduzetnici mogu “reproletarizirati” i postati opet radnici (i obrnuto). Također, sitni kapitalisti su, kao i radnici, pod pritiskom krupnog kapitala (npr. veliki trgovački lanci potiskuju male lokalne dućane). Sitni poduzetnici i obrtnici politički mogu ići nekad s radništvom, nekad s krupnim kapitalom. Kod nas danas, nažalost, često (iako ne svi) idu s krupnim kapitalom pa zagovaraju smanjenje radničkih prava, ukidanje socijalne države i sl.

Kakav je odnos **RF**-a, kao organizacije koja se primarno bori za radništvo, prema takvim sitnim kapitalistima? Njih svakako ne gledamo na isti način kao krupni kapital. Sve dok poštuju radnička prava, sitne firme nisu problem. Također, ako se bilo koji sitni poduzetnik želi iskreno pridružiti **RF**-u i zajedno se s nama boriti za bolje društvo, prava radnika, socijalnu pravdu, protiv diktature krupnog kapitala itd., to što je on sitni poduzetnik nije nikakva prepreka (u konačnici, gledamo li povijest radničkog pokreta, zanimljivo je da je sâm Friedrich Engels, Marxov suradnik, bio krupni kapitalist, da je Bakunjin recimo bio plemić, a da je npr. suvremeni poznati lijevi teoretičar Perry Anderson britanski aristokrat). Potpuno je jasno da to što netko možda ima par radnika koji za njega rade ne znači da je

čovjek u svakom slučaju i nužno (iako nekad, pa čak i nerijetko, jest) “s druge strane barikade”.

Problem su prije svega krupni kapital, monopoli, oligopoli, banke, korporacije itd., a ne sitne firme u kojima se poštuju radnička prava (pogotovo uzimajući u obzir činjenicu da zadruge po zakonu moraju imati bar 7 članova pa manje firme formalno ni ne mogu biti zasnovane na nekapitalistički način) – iako se **RF**, naravno, bori beskompromisno za radnička prava bez obzira na veličinu poduzeća, tj. to što je poduzeće malo ne znači nipošto da se u njemu može gaziti po radnicima i da je to u redu samo zato što nije riječ o velikoj kompaniji.

»Uhljebi« ili kako napasti čitav javni sektor u korist kapitala

U zadnje se vrijeme od strane tržišnofundamentalističkog komentarijata u medijima i javnosti proširio ideologem “uhljeba”, “uhljebništva” i “uhljebljanja”. Ideologem polazi od poznatoga i nedvojbeno postojećeg fenomena klijentelističkog zapošljavanja u javnom/državnom sektoru (koji proistječe iz same naravi ekonomskog sistema, velike nezaposlenosti i raspadajuće socijalne države), no zapravo služi ne samo promašenoj moralističkoj kritici korupcije, nego demonizaciji čitavog javnog sektora kao takvog.

Desničarska propaganda termin “uhljeb” koristi za napad na javni sektor, kako bi do kraja razorila socijalnu državu – javno obrazovanje, zdravstvo, socijalnu pomoć i sl. – i kao napad na sve regulacije i zakone koji kapitalu ograničavaju profit – radnička prava, ekološki propisi, naknade za nezaposlenost...

Kada se ljude koji koriste riječ “uhljeb” dotjera do zida u raspravi, oni će često tvrditi da oni “uhljebima” nazivaju samo zaposlene preko veze, one koji loše rade svoj posao i sl., no jasno je da se ta riječ zapravo koristi za sve koji rade u javnom/državnom sektoru – za sve odgajateljice u vrtićima, učiteljice, medicinske sestre, vozače autobusa, smetlare itd.

Desničarska propaganda taj termin koristi za napad na javni sektor, kako bi do kraja razorila socijalnu državu – javno obrazovanje, zdravstvo, socijalnu pomoć i sl. – i kao napad na sve regulacije i zakone koji kapitalu

ograničavaju profit – radnička prava, ekološki propisi, naknade za nezaposlenost itd. Cilj je demonizacija pozitivne strane države – one koja se koliko-toliko, iako sve manje i manje (dijelom i zbog ovakvih kampanja), brine za radnička prava, javno zdravstvo, obrazovanje, nezaposlene itd.

Ideološki napad na radništvo u javnom sektoru (odgajateljice u vrtićima, učiteljice itd.) se koristi za razbijanje radničke solidarnost, tj. da bi se podijelila radnička klasa. Radnike u kapitalističkom sektoru valja uvjeriti da za njihove probleme nije kriv kapital koji ih eksploatira, nego radnici u javnom sektoru. Tako tajkuni i politička elita prolaze lišo, a krivica se prebacuje na čistačice, smetlare, šofere i sl. koji nemaju nikakve veze s brutalnom eksploatacijom u privatnom/kapitalističkom sektoru.

Demonizacija javnog sektora istovremeno funkcionira i kao divinizacija privatnog/kapitalističkog sektora, u skladu s prokapitalističkom ideologijom veličanja “poduzetnika” i “poslodavaca”, od kojih se pokušava stvoriti heroje umjesto onoga što stvarno jesu – eksploatatori koji izvlače profit cijedeći ga iz radnika koji obavljaju većinu posla.

Kampanja protiv “uhljeba” je kampanja kojom se pokušava posramiti sve radnike u javnom sektoru – iako nije jasno čega bi se točno imala sramiti učiteljica u osnovnoj školi? Zar je posao koji obavlja nepotreban i nebitan? Zar

je ona uopće iole dobro plaćena za taj posao? Je li problem u učiteljicama u osnovnoj školi ili u političko-tajkunskoj eliti koja nad cijelim društvom parazitira? Kapitalistički sektor se pritom naziva još i “realnim”, dok je rad koji se obavlja izvan tržišta – npr. posao podučavanja djece ili liječenja bolesnih – tobože “irealan”. To i može biti točno iz perspektive kapitalizma (taj se rad u kapitalizmu stvara “neproduktivnim”), no iz društvene je perspektive to besmisleno jer bez škola, bolnica i čišćenja ulica teško da bismo dugo preživjeli (uostalom, bez svega toga ne bi mogao ni kapital).

S druge strane, uz demonizaciju radnika u javnom sektoru, s druge se strane veliča radnike u privatnom/kapitalističkom sektoru. Dok su učiteljice u školi ili smetlari navodno “paraziti” (zar ne uče našu djecu? zar ne čiste naše ulice?), jedini koji se imaju pravo nazivati radnicima su oni koji rade za kapitaliste. Tu je opet, jasno, riječ o pokušaju podjele radništva na javni i privatni sektor – zavadi pa vladaj – kako i jedni i drugi ne bi podigli pogled i vidjeli tajkune koji žive u dvorcima.

Potpuno je jasno da je radnicima u kapitalističkom/privatnom sektoru puno teže – ne zato što je onima u javnom sektoru nužno uvijek sjajno (nekima je dobro, ali mnogima i nije), nego zato što je stanje s radničkim pravima u kapitalističkom sektoru užasno. No tu se pokušava

nametnuti teza da se ne trebamo boriti za to da se poprave radnička prava i uvjeti u kapitalističkom sektoru, nego da je potrebna utrka prema dnu – da svima bude lošije.

Također, pokušava se nametnuti perverzna logika da bi radnici u kapitalističkom/privatnom sektoru trebali biti ponosni na to što ih eksploatira kapital. Naravno, većina radništva u kapitalističkoj ekonomiji nužno radi u kapitalističkom sektoru i jednostavno nemaju drugoga izbora, nego biti izrabljivani od strane kapitala kako bi mogli preživjeti. No tu nema nikakvog izvora ponosa

Kada se ljude koji koriste riječ “uhljeb” dotjera do zida u raspravi, oni će često tvrditi da oni “uhljebima” nazivaju samo zaposlene preko veze, one koji loše rade svoj posao i sl., no jasno je da se ta riječ zapravo koristi za sve koji rade u javnom/državnom sektoru – za sve odgovajateljice u vrtićima, učiteljice, medicinske sestre, vozače autobusa, smetlare...

– kao što se robovi nemaju što ponositi time što ih robovlasnici iskorištavaju, time se nemaju što ponositi ni radnici u kapitalističkom sektoru. Dapače, oni bi trebali shvatiti tko su im pravi neprijatelji – njihovi šefovi i vlasnici koji iz njih izvlače profit za svoj novi mercedes, a ne portiri u javnim institucijama, čistačice u bolnicama, serviseri vlakova ili doktori koji nas liječe kad se razbolimo.

Tu se trebamo zapitati – bi li bilo bolje da učitelji, odgajatelji i doktori nisu “uhljebi”? Bi li bilo bolje da su svi vrtići, škole, fakulteti i bolnice privatne? Bi li bilo bolje da se školarine plaćaju i u osnovnim školama, a da se liječi samo onaj tko ima novca? Jer to je ideja koja stoji iza priče o “uhljebima” – ideja koja bi odgovarala malobrojnoj kapitalističkoj klasi, ali koja nikako ne bi odgovarala većini društva.

Ono što je pogotovo bizarno je da na poviku na “uhljebe” (koliko god u javnom sektoru stvarno bilo klijentelističkog zapošljavanja) nasjedaju i neki ljevičari, pogotovo antikapitalisti. Naime, cilj antikapitalističke ljevice je da sredstva za proizvodnju (firme, poduzeća, tvornice, trgovački lanci, hoteli, banke itd.) u konačnici dominantno budu u društvenom vlasništvu – vlasništvu svih nas. Cilj antikapitalističke ljevice je da nitko ne mora biti izrabljivan od kapitala, nego da može biti sam svoj vlasnik – da može raditi za sebe a ne za drugoga.

Dakle, cilj antikapitalističke ljevice je da stvorimo društvo bez kapitalističkih gospodara na vrhu – društvo u kojem ćemo svi biti “uhljebi” (tj. radnici u javnom sektoru).

Problemi (korupcija, mito, zapošljavanje preko veze itd.) koji sad postoje u javnom sektoru nisu problem javnog sektora kao takvog, nego problem kapitalizma koji stvara i održava ogromnu nezaposlenost, siromaštvo i nesigurnost, gdje su ljudi praktički prisiljeni na to da se snalaze na druge načine (pa onda i kroz klijentelizam). Taj se problem može riješiti samo tako da stvorimo društvo pune zaposlenosti, jednakosti i sigurnosti u kojoj će korupcija postati nepotrebna jer će svi moći dobiti posao [3], a ne tako da se borimo protiv kolega radnika i olakšavamo još veću dominaciju kapitalu.

U konačnici – problem je i u samoj jezičnoj upotrebi. Upotrebljavamo li riječi “uhljeb”, “uhljebljivanje” i sl., samim time simbolički pristajemo na desničarski simbolički projekt, ojačavamo njihovu agendu i dajemo joj

[3] Kao kratkoročnije rješenje, protiv korupcije u javnom sektoru se možemo boriti inzistiranjem na transparentnosti i demokratizaciji (nadzoru radnika, lokalne zajednice i javnosti nad javnim institucijama) – jedan šef npr. puno lakše može zaposliti nekoga preko veze, nego što će to učiniti 50 radnika nekog kolektiva (npr. škole), uz nadzor lokalne zajednice.

na diskursnoj i simboličkoj snazi. Stoga se, umjesto da pristajemo na denuncijaciju radništva u javnom sektoru koju nam nameće kapital i njihova medijska služinčad, moramo orijentirati na napad na naše prave neprijatelje – ekonomsko-političku elitu i inherentno korumpirani političko-ekonomski sistem koji služi očuvanju nejednakosti, nerazvijenosti, siromaštva i besperspektivnosti u kojima živimo.

kapital

ANTIKAITALISTIČKA KUCHARICA

**o druš
nakon
kapita**

alizma

stvu

lizma

Pravo na: zdravlje, obrazovanje, dom, odmor, odlučivanje

Želimo društvo:

- 1) gdje će se svi moći kvalitetno liječiti bez obzira na dubinu džepa: KVALITETNO I SVIMA DOSTUPNO JAVNO ZDRAVSTVO
- 2) gdje će se svi moći kvalitetno obrazovati bez obzira na dubinu džepa: POTPUNO JAVNO FINANCIRANO OBRAZOVANJE OD VRTIĆA DO DOKTORATA
- 3) gdje će svi moći dobiti krov nad glavom bez robovanja bankama više desetljeća: DRUŠTVENA STANOGRADNJA
- 4) gdje će svi radnici imati pravo na plaćenu pauzu na radu, neradne dane i godišnji odmor, a ne da žive da bi radili za crkavicu: RADNIČKA PRAVA I SKRAĆENJE RADNOG VREMENA
- 5) gdje ćemo o bitnim društvenim pitanjima moći sami izravno odlučivati, umjesto da “biramo” svake četiri godine nekog od pripadnika političke oligarhije: DIREKTNJA DEMOKRACIJA

Tranzicija u kapitalizam i iz kapitalizma

Jugoslavija je krajem 1980-ih bila u ozbiljnoj krizi koja je već neko vrijeme bila trajala, a slično je bilo i u drugim realsocijalističkim zemljama. Ekonomija je bila u stagnaciji, zaduženost i nezaposlenost su rastle, stalno su izbijali štrajkovi, što je onda sve dovodilo i do rasta nacionalizma, prvo u Srbiji pa onda i drugdje, te na kraju i do rata. Iako je to službeno još bio socijalizam prije 1990-1, treba napomenuti da je polagani prelazak prema kapitalizmu u Jugoslaviji počeo davno prije 1990-e (uostalom, prve privatizacije su krenule još za vrijeme Jugoslavije 1989), što je dijelom i uzrokovalo tj. produžilo krizu i narodno nezadovoljstvo (krajem 1980-ih su u Jugoslaviji održane na tisuće štrajkova, redom prosocijalističkog usmjerenja).

U takvim je okolnostima bilo jasno da sustav više ne funkcionira i da je potrebna promjena. I tako je došlo do potpunog i otvorenog prelaska na kapitalizam nakon 1990. S druge strane, danas je ekonomska situacija na području bivše Jugoslavije, uz moguću iznimku Slovenije, još gora, a perspektiva još lošija. Nezadovoljstvo je opet tu. Ali ovaj put nema nekih izgleda da će, s obzirom da sistem očito ne funkcionira, doći do nekakve radikalne promjene kao što je to bilo 1990. U čemu je razlika? U

Danas, kad je ekonomska situacija puno gora (realne plaće i zaposlenost su manji nego u 1980-ima, BDP je na sličnoj razini, a zaduženost je veća nego prije), potencijal za radikalne promjene praktički, na kratke rokove, ne postoji. Zašto? Zato što nekakav nekapitalistički/postkapitalistički sustav nema ništa od toga što je kapitalizam kao ideja krajem 1980-ih imao.

Niti imamo primjer uspješne nekapitalističke zemlje u susjedstvu, niti iza antikapitalističkih ideja stoji ikakva propagandna mašinerija (ni ne može, jasno, jer su sredstva propagande u rukama kapitala), niti bi promjena sustava odgovarala uskim interesima sadašnje političko-ekonomske elite.

tome što je ideološka situacija potpuno različita nego krajem 1980-ih.

Kapitalizam su tada neki možda promatrali utopijski (naivno zamišljajući propulzivno tržišno gospodarstvo, ali s visokom razinom socijalnih prava), ali on nije bio utopija. Kapitalizam se nalazio odmah preko granice u uspješnim zemljama Italiji i Austriji (Italija danas više nije toliko uspješna s obzirom na njihove ekonomske probleme – iako je, naravno, još uvijek visokorazvijena zemlja), kapitalizam je iza sebe imao moćnu holivudsku propagandnu mašineriju i, možda i najvažnije, prelazak na kapitalizam je odgovarao “crvenoj buržoaziji”, tj. tadašnjoj političko-ekonomskoj eliti, koja je tako svoje dotadašnje menadžerske pozicije u sferi ekonomije zamijenila puno konkretnijim vlasničkim pozicijama. Dok su prije bili samo šefovi, sad su postali i vlasnici koji su poduzeće mogli ili odmah uništiti i uzeti novce ili upravljati njime i ostaviti ga u nasljedstvo svojoj djeci. Osim toga, prelazak na kapitalizam je itekako odgovarao i stranom kapitalu koji je tako dobio priliku budzašto doći do vrlo privlačne imovine. Uza sve to, liberalna je demokracija, za koju se smatralo da ide u paketu s kapitalizmom, nosila i još neke privlačne stvari u paketu (višestranačje, sloboda govora itd. – iako se nije sve od toga svugdje u potpunosti na kraju i ostvarilo, a ubrzo su se spoznala i ograničenja svega toga).

Danas, kad je ekonomska situacija puno gora (realne plaće i zaposlenost su manji nego u 1980-ima, BDP je na

sličnoj razini, a zaduženost je veća nego prije), potencijal za radikalne promjene praktički, na kratke rokove, ne postoji. Zašto? Zato što nekakav nekapitalistički/postkapitalistički sustav nema ništa od toga što je kapitalizam kao ideja krajem 1980-ih imao. Niti imamo primjer uspješne nekapitalističke zemlje u susjedstvu, niti iza antikapitalističkih ideja stoji ikakva propagandna mašinerija (ni ne može, jasno, jer su sredstva propagande u rukama kapitala), niti bi promjena sustava odgovarala uskim interesima sadašnje političko-ekonomske elite.

Često se napominje da je real socijalizam propao jer je sistem jednostavno bio loš i nije više mogao izdržati. To je, naravno, potpuno promašena i ahistorijski postavljena teza (što ne znači da bi imalo smisla vraćati se na real socijalizam kakav smo imali ili da dotični nije imao i dosta mana i grešaka). SSSR je real socijalistički sustav (takav kakav je bio, kako god ga definirali) imao, pojednostavljeno govoreći, od 1917. do 1991, dakle 70 godina. U to vrijeme se zemlja (uza sve svoje ogromne mane) industrijalizirala, od agrarne zemlje je postala nuklearna sila, poslala je prvog čovjeka u svemir itd. Danas se revizionistički često real socijalizam promatra kao da je otpočetak bilo jasno da će propasti. No nije bilo tako – u 1930-ima je postojala velika bojazan na kapitalističkom Zapadu jer SSSR velika svjetska ekonomska kriza nije pogađala

(s obzirom da je SSSR tada bio skoro potpuno izoliran), još u 1960-ima su čak i neki na Zapadu strahovali da će sovjetski model pobijediti kapitalizam, a Hruščov je samouvjereno poručivao kapitalističkom zapadu “pokopat ćemo vas” (ekonomski). U poznatom se fakultetskom udžbeniku ekonomije Paula Samuelsona (jasno, u starijim izdanjima, prije 1990), koji je bio sve samo ne komunistički simpatizer, otvoreno priznavalo da centralno planiranje nije nemoguće (jer očito u SSSR-u funkcionira već jako dugo).

Na kraju je, dakako, ispalo kao što je ispalo, no iz toga se ne mogu izvlačiti zaključci o tome da je kapitalizam kraj povijesti i jedino što može funkcionirati. Kapitalizam je jedan od povijesnih ekonomskih sistema, koji sada postoji cca 500 godina (kako u kojem dijelu svijeta). To nije ahistorijski jedan jedini mogući sistem koji će s nama biti zauvijek. To uostalom nije ni moguće jer kapitalizam traži stalni rast, a naši su planetarni resursi ipak ograničeni i nisu beskonačni. Kapitalizam nije nastao tako da je hrpa pametnih ljudi negdje u 15-16. stoljeću sjela za stol i dogovorila se kako će novi sistem funkcionirati (jer je feudalizam očito bio u krizi), usput zacrtavši unaprijed precizan nacrt budućega društva. Kapitalizam se iz feudalizma razvio organski i spontano – nekad uz prateće političke buržoaske revolucije, nekad bez njih. Ne živimo, dakle, u

najboljem od svih mogućih svjetova, do čije smo strukture došli tako što smo otvoreno svi zajedno odvagnuli sve mogućnosti i zaključili da ovo što sad imamo “nije savršeno, ali da je najbolje što može biti” (što je česta apologetska floskula).

Kapitalizam, kao propulzivan ekonomski sustav, nije bez svojih zasluga. On nas je doveo u ekonomski moment da sada možemo razmišljati o tome da ga zamijenimo nekim boljim i pravednijim sustavom (socijalizam se nije mogao napraviti direktno iz feudalizma). Istodobno, unatoč tome što je kapitalizam razvio proizvodna sredstva i mogućnosti našeg svijeta, on je također i kolosalno neuspješan za velik broj ljudi i velik dio svijeta zbog toga što kod njega uz veliko bogatstvo uvijek ide i veliko siromaštvo (katkad u istoj, katkad u drugim zemljama). Također, kapitalizam danas djeluje i izrazito regresivno – osim što uništava planet ekološki, danas također negativno djeluje i u smjeru suzbijanja slobodnog kolanja informacija (putem različitih patenata, autorskih prava itd.), proizvodnje novih lijekova (istražuje se ono što je profitabilno, a ne ono što je korisno za najšire slojeve društva) itd., dok su istovremeno značajne inovacije i dalje uglavnom obilato subvencionirane iz javnog sektora (kako je dokazala britanska ekonomistica Mariana Mazzucato u svojoj knjizi *Poduzetnička država – Entrepreneurial State*).

To što se zasad čini da nema realnih rješenja za radikalnu promjenu sustava ne znači da ih ni ne može ili neće biti, niti znači da se nužno moramo zadovoljiti time što sada imamo. Hoće li se promjena dogoditi za 10, 50, 100 ili 200 godina, kao ni to hoće li promjene biti na bolje ili na još gore, ne može se predvidjeti jer to sve ovisi, među ostalim, i o svima nama.

Po čemu se demokratski socijalizam 21. stoljeća razlikuje od onoga što smo imali u SFRJ?

Radnička fronta se, kao i mnoge druge suvremene progresivne organizacije, zalaže za (direktno) demokratski socijalizam, koji će nasljedovati pozitivna iskustva autoritarnih realsocijalističkih režima 20. stoljeća, ali ne teži njihovoj obnovi. Opravdano je pitanje po čemu bi se sistem za koji se zalaže **RF** razlikovao od onoga što smo već imali u Jugoslaviji. Ovdje ćemo nabrojiti najbitnije razlike.

Umjesto tržišta, koje je u SFRJ postajalo sve jače i jače (čime se postupno događao prelazak prema kapitalizmu), u demokratskom socijalizmu 21. stoljeća bi trebalo sve više jačati demokratsko planiranje (kao “zamjena” za autoritarno centralno planiranje iz drugih realsocijalizama 20. stoljeća), pogonjeno modernim kompjuterskim tehnologijama.

Samoupravljanje je u SFRJ postojalo u sferi ekonomije, ali i izvan nje, no s vremenom je sve više slabilo i bilo suzbijano od nastajućih i sve više prokapitalističkih elita, umjesto da se širilo i da je njegov utjecaj produbljivao.

Društveno vlasništvo, osim što postoji kao formal-nopravna činjenica, mora doista biti društveno (a ne često pod prikrivenom upravom partijske elite) – ono je, kao vlasništvo čitavog društva, neotuđivo, a njime upravljaju radnici i zajednica o kojoj ovisi i unutar koje djeluje (na lokalnoj i široj razini).

Kulta ličnosti, koji je postojao u Jugoslaviji (često i drugim realsocijalizmima), ne bi smjelo biti jer je kultura ličnosti po samoj svojoj definiciji nesocijalistički.

Za razliku od jednopartijskog režima u SFRJ, postojala bi sloboda političkog organiziranja, kao i sloboda govora i slobodni mediji (što pak *a priori* isključuje medije, pogotovo one najveće, u vlasništvu privatnog kapitala). Bez tih sloboda ne može biti ni pravog socijalističkog društva.

Drugačija stanogradnja i urbanizam su mogući

Pogledamo li kako je građena većina Novog Zagreba, uglavnom tamo 1960-ih i 1970-ih (kvartovi poput Sopota,

Sigeta, Trnskog, Dugava, Travnog, Zapruda, Utrina, Slobodštine i Savskog gaja), lako je vidjeti da su ti kvartovi građeni po mjeri čovjeka.

Zgrade su poredane tako da ne čine jedna drugoj sjenu, tako da u kvartu ima svjetla, nisu naslonjene jedna na drugu, između zgrada je skoro svugdje drveće, zelenilo i parkovi, prostor nije stambeno maksimalno iskorišten i zgrade nisu nagurane kao u kvartovima građanima 1990-ih i kasnije. Svaki kvart ima gotovo sve što mu je potrebno – veliku školu i vrtić (s prostranim igralištem),

Radnička fronta zalaže se za plansku gradsku gradnju stanova za sve stambeno nezbrinute (za mlade, siromašne, obitelji s premalim stanovima, ljude koji žive u podstanarstvu itd.), a u kojima bi oni mogli živjeti uz simboličnu stanarinu. Smatramo da svatko ima pravo na krov nad glavom i da to društvo mora svakom osigurati, umjesto da za to moramo stupati u kreditno ropstvo.

sportska igrališta, osmišljen promet (napravljen tako da se, npr. od Trnskog do Sigeta, vozi glavnom cestom a ne kroz kvartove) itd. Zbog svega toga je Novi Zagreb, iako ga neki podcjenjuju, i danas vrlo ugodan za život, unatoč tome što su mnoge zgrade, nažalost, zapuštene i slabo održavane.

Jasno je i zašto su ti kvartovi (kao i npr. Savica ili Folnegovićevo naselje preko puta Save) tako građeni – zato što su građeni prije 1990, u doba kada su sva poduzeća bila u društvenom vlasništvu. To je značilo da su te zgrade u kvartovima građene ne zato da bi neka privatna građevinska kompanija (takvih tada nije bilo!) zaradila na izgradnji i prodaji stanova, nego da bi ljudi (koji su društvene stanove dobivali besplatno) imali gdje živjeti – Zagrebu je tada bilo potrebno mnogo novih stanova zbog velikog doseljavanja, razvoja industrije itd. Kako nije bilo profitnog motiva (zgrade su se gradile, ponavljamo, da bi se imalo gdje živjeti, a ne da bi se na gradnji zaradilo), to se jasno očitovalo u izgledu Novog Zagreba – odatle tolika “neiskorištenost prostora”, toliko mjesta među zgradama, toliko zelenila...

Kvartovi su se 1970-ih i 80-ih gradili nakon opsežnih planiranja u kojima su sudjelovale sve relevantne struke – od građevinara, arhitekata, urbanista, do sociologa i psihologa. Planiralo se godinama, planovi su se davali na

javnu raspravu, testirali su se projekti i tek se tada išlo u gradnju.

Danas je, naravno, drugačije. Prije su se gradili kvartovi, a sada se grade pojedinačne zgrade. Naime, danas, kada su sve građevinske firme privatne (npr. društvena je firma Zagrebgradnja privatizirana 1994. godine), gradi se tako da svaka pojedina firma gradi zgradu po zgradu. Praktički nema urbanističkog planiranja, a građenje čitavih kvartova je rijetkost (jedna je iznimka u Zagrebu npr. Novi Jelkovec, no taj je kvart građen po narudžbi Grada – iako uz sva obilježja današnje gradnje kao što su slaba kvaliteta i korupcija). Gradi se tako da svatko gradi za sebe, gledajući da na što manjem prostoru izgradi što više toga, za što manje novca (pa se štedi na kvaliteti), gradi se zgrada na zgradu (pa umjesto pogleda na park imate pogled na tuđu sobu), zgrade se međusobno ne usklađuju pa je u kvartu (npr. u Središću) sve mračno, škole su često premale (kao na Vrbanima III), zelenila i parkova je premalo (npr. na Vrbanima III, koji se inače čak smatraju uspješnim novijim kvartom) itd. Primjeri su takve kaotične, neplanske gradnje npr. još Kajzerica ili Lanište te mnogi drugi noviji dijelovi grada.

Nepostojanje urbanističkog plana ili njegovo vrlo lako mijenjanje kod bilo kakvih zahtjeva građevinskog lobija dovodi do toga da možete kupiti neki stan zbog lijepog

pogleda na zelenilo, da bi se samo pola godine kasnije tamo izgradila nova zgrada, za koju vi niste znali da će se graditi, tako da umjesto lijepog pogleda na zelenilo sada imate lijep pogled u tuđi tanjur. Takav je primjer bio, recimo, s Vrbanima III, gdje su ljudi kupovali skuplje stanove jer su bili navodni prvi red prema Jarunu – da bi nekoliko godina poslije ipak ispred njih bio sagrađen još jedan red zgrada. U Središću su se 2016. stanari bunili zbog izgradnje još jedne neplanirane stambene zgrade između MSU-a i novog Kauflanda, umjesto izgradnje parka – ali uzalud. (O primjerima izgradnje crkava na nekadašnjim livadama da se ni govori – to se npr. dogodilo u Travnom, a na Savici je jedva spriječeno.)

Osim već spomenutih problema kod modernih novogradnji, mogu se spomenuti i visoke cijene stanova, a od posebnih trikova kojima se služe građevinske kompanije (osim nekvalitete kako bi se smanjili troškovi gradnje i povećao profit) možemo istaknuti često vrlo loš raspored prostorija u stanovima – recimo, sobe premale da bi bile upotrebljive, stanovi s tri WC-a, prevelik dnevni boravak (a premale dječje sobe) i sl. Zašto? Zato što te iste građevinske firme nude i uslugu različitog rasporeda prostorija u stanu – ali to, naravno, dodatno naplaćuju.

Uza sve to, najgori je problem činjenica što je danas potpuno normalno da se, želimo li si osigurati krov nad

glavom, više-manje svi koji nemamo sreće da naslijedimo stan, moramo zaduživati na 30-ak godina kod banaka (uglavnom privatnih i u stranom vlasništvu). Dakle, da bismo si priuštili nešto tako osnovno kao što je stan, moramo na nekoliko desetljeća ulaziti u kreditno ropstvo (što je loše čak i kada se ne desi slučaj kao švicarci). Društveni stanovi više ne postoje – sve to iako je socijalna stanogradnja jako dugo postojala (ili čak još uvijek postoji) ne samo u realsocijalističkim zemljama, nego i u socijalnim državama zapadne Evrope, npr. u Nizozemskoj, Austriji, Velikoj Britaniji itd.

Radnička fronta zalaže se za plansku gradsku gradnju stanova za sve stambeno nezbrinute (za mlade, siromašne, obitelji s premalim stanovima, ljude koji žive u podstanarstvu itd.), a u kojima bi oni mogli živjeti uz simboličnu stanarinu. Smatramo da svatko ima pravo na krov nad glavom i da to društvo mora svakom osigurati, umjesto da za to moramo stupati u kreditno ropstvo. Od ovoga bismo profitirali svi – čak i oni koji imaju već svoj, kupljeni ili naslijeđeni stan, u velikom će broju slučajeva imati djecu, braću ili sestre, rodbinu ili prijatelje kojima će trebati stan i koji će ga na taj način dobiti.

Također se zalažemo za pažljivo urbanističko planiranje – za izgradnju kvartova po mjeri čovjeka (s puno zelenila, prostora, svjetla i svom potrebnom infrastrukturom), a ne

pojedinih zgrada koje neće imati veze jedna s drugom i koje između sebe neće imati sve što je potrebno za ugodan život.

O proizvodnji energije iz kapitalističke i socijalističke perspektive

Iz kapitalističke perspektive, energiju treba proizvoditi da bi krupni kapital na tome mogao obrtati profit. Kakva će biti usluga i cijena struje, kapital ne zanima. Zato je u interesu kapitala HEP privatizirati. No tu postoji politički problem – potpuna privatizacija u kratkom roku je politički nemoguća jer bi sigurno pala vlast zbog (opravdane) izrazite nesklonosti većine stanovništva bilo kakvim privatizacijama. Stoga je HEP trenutno još u državnom vlasništvu, unatoč stalnim pokušajima da se to promijeni.

Iz socijalističke perspektive, na proizvodnju energije gleda se potpuno drugačije. U okviru kapitalizma, u kojem trenutno živimo, nije loše da HEP, dok je u državnom vlasništvu, proizvodi, kao što je trenutno slučaj, profite koji idu u državni proračun. Međutim, generalno gledano – poanta energetskeg sustava iz socijalističke perspektive bi bila da stanovnici Hrvatske dobiju kvalitetnu uslugu za što manju cijenu, a da proizvodnja energije pritom bude ekološki što opravdanija, tj. što manje štetna za okoliš.

Iz perspektive kapitalizma, proizvodnja struje koja bi bila jako jeftina za korisnike ili čak besplatna - nije racionalna. Iz socijalističke perspektive, to je cilj.

Iz perspektive kapitalizma, proizvodnja struje koja bi bila jako jeftina za korisnike ili čak besplatna nije racionalna. Iz socijalističke perspektive, to je cilj. Trenutno tako imamo slučaj da se vjetroenergija u Hrvatskoj namjerno podvrgava interesima privatnog/kapitalističkog sektora, umjesto da se vodi interesima čitavog društva.

Kada bi se npr. moglo zamisliti da bi se potrošnja struje u dijelovima Hrvatske s puno sunca mogla riješiti na način da država znatno subvencionira instalaciju solarnih ploča na kućama koje bi tako postajale samoodržive ili skoro pa samoodržive, to bi iz perspektive interesa čitavog društva (proizvodnja energije za sve po što jeftinijoj cijeni) bilo racionalno. Međutim iz perspektive kapitala, koji u tom slučaju ne bi mogao ostvarivati (dovoljan) profit zbog samoodrživosti određenog broja kućanstava, to bi bilo loše.

Proizvodnja električne energije se može, da bi bilo jasnije, usporediti sa zdravstvom, koje je kod nas, također, još uvijek velikim dijelom u javnim rukama (unatoč pokušajima privatizacije i komodifikacije). Iz kapitalističke perspektive, zdravstvo, kao i bilo koji ekonomski sektor, služi samo tome da bi kapital na tome zaradio – liječenje ljudi je tu samo sredstvo, ne i cilj. Iz socijalističke perspektive, cilj je imati kvalitetno i svima dostupno zdravstvo, a ne profit koji će netko na tome eventualno ostvariti.

U raspravama o ovakvim problemima stoga treba uvijek imati na umu ovu oštru razliku između kapitalističkog pogleda na ekonomiju i pogleda na ekonomiju iz perspektive potreba i interesa čitavog društva. Kapitalizam je usmjeren isključivo na privatni profit manjine, a sve ostalo (npr. dostupna struja) je samo nusprodukt. Socijalizam je pak, s druge strane, usmjeren na zadovoljavanje potreba i interesa čitavog društva (npr. na ekološku proizvodnju što jeftinije električne energije za čitavo društvo).

Znanost svima, a ne samo bogatima

Kapitalizam, iako je dinamičan ekonomski sistem koji je povijesno gledano strahovito razvio proizvodne mogućnosti čovječanstva, s druge strane izaziva i ogromno

siromaštvo i nejednakost. Danas je kapitalizam postao prepreka razvoju čovječanstva – osim što je za većinu nerazvijenih zemalja nemoguće da se razviju unutar kapitalističkog svjetskog sistema, rentijerski kapitalizam onemogućava razvitak znanosti tako da onemogućava pristup znanstvenim radovima, parazitirajući tako na javnom sektoru (koji znanost najvećim dijelom financira) i diskriminirajući tako znanstvenike iz siromašni(ji)h zemalja. No moderne su tehnologije i tu našle lijeka i tako dekomodificirale [4] znanost u velikoj mjeri.

Na ruskoj stranici *Sci hub* može se naći i potpuno besplatno skinuti većina znanstvenih radova koji su inače dostupni samo uz plaćanje. Ono što je nenormalno je da je to u trenutnom ekonomskom sistemu ilegalno – zajednički se moramo izboriti za sistem u kojem će biti normalno da znanost bude svima dostupna, kako bi se mogla što više nesmetano razvijati na korist čitavog čovječanstva. To je, uostalom, i u skladu s djelovanjem velike većine znanstvenika koji svoj posao obavljaju iz ljubavi prema znanju i otkrićima, a ne radi osobne dobiti.

[4] Dekomodificirati (doslovno: od-robiti): učiniti da nešto (npr. znanstveni članci, zdravstveno osiguranje itd.) ne bude više roba na tržištu, tj. da se na temelju toga ne stvara privatni profit za kapital, nego da to bude dostupno svima kojima je potrebno.

O izvedivosti direktne demokracije

Kad se govori o direktnoj demokraciji, apologeti *statusa quo* će odmah reći da je to neizvedivo. No zaboravljaju da ovo više nije 1917. Danas možemo preko mobitela plaćati račune i slati novac s jednog na drugi račun kako hoćemo.

Zašto bi onda bilo tako nezamislivo da se na neki sličan način odvija i glasanje? Npr. umjesto da čekamo da korumpirana vlada odluči nešto o INA-i, a mi na njih radimo samo neizravan politički pritisak – zašto ne bismo o tome, nakon javne rasprave, svi odlučili? Zašto ne bi o sudbini INA-e ili javnog zdravstva bilo odlučeno elektroničkim referendumom (na kojem može biti i 10 različitih mogućnosti u ponudi za glasanje)?

Naravno, to ne znači da bi se tako nešto moglo ili moralo uvesti preko noći, ali poanta je da je tehnološki to posve izvedivo i ostvarivo. Treba uvijek zapamtiti da živimo u 21. a ne u 19. stoljeću.

A progresivni pokreti, ako želimo uspjeti, moraju biti toga još i svjesniji od naših neprijatelja.

sadaš

o povi

konte

sadaš

ngosti

ANTIKAPITALISTIČKA KUCHARICA

jesti u
kstu
nlosti

Ekonomija i povijest

Kažu – dosta više povijesti, ljudi su siromašni, ajmo o budućnosti.

No ako tražite rješenja za siromaštvo, reći će vam da ste komunisti.

Zato se i govori o Drugom svjetskom ratu – da bi se ocrnilo socijalizam. A da bi se onda tako ocrnilo u startu i bilo kakav pokušaj da se napravi pravednije društvo.

Stoga je nemoguće ne govoriti o povijesti kada neprijatelj – koji od *statusa quo* profitira – ovladavanjem povijesti želi ovladati i budućnosti.

Zašto se ne okrenete budućnosti?

Vrlo često kada se upozorava na opasnosti neofašizacije i kontekstualiziramo rast neofašizma (u uvjetima ekonomske krize i zatiranja pozitivnog nasljeđa iz SFRJ), javi se netko s prigovorom da zašto opet o tome i da se okrenemo budućnosti.

Međutim, teme iz Drugog svjetskog rata ne namećemo mi, nego oni koji su na vlasti i puno moćniji od nas, a koji vrlo izravno koketiraju s fašizmom. Ako se svake godine hrvatska vlada klanja kvislinzima i zločincima na Bleiburgu i ako to Hrvatski sabor sponzorira – kako se to može

ne komentirati? Bilo tko tko to odluči ne komentirati zapravo prešutno daje podršku tome. Je li i u Njemačkoj 1930. trebalo ne komentirati Hitlera i govoriti samo o ekonomiji?

Tim više što rasprave o Drugom svjetskom ratu uopće zapravo nisu rasprave o tome, nego rasprave o sadašnjosti i budućnosti jer se borbom za povijest zapravo borimo za sadašnjost i za to kako će nam društvo izgledati u budućnosti. Neofašizacija je samo jedan od načina kako ocrniti dobre tekovine iz SFRJ (javno zdravstvo, obrazovanje, socijalna i radnička prava, javnu stanogradnju itd.), kako nikome ne bi palo na pamet opet zagovarati

Neofašizacija je samo jedan od načina kako ocrniti dobre tekovine iz SFRJ (javno zdravstvo, obrazovanje, socijalna i radnička prava, javnu stanogradnju itd.), kako nikome ne bi palo na pamet opet zagovarati društvo za većinu ljudi a ne društvo u interesu sitne tajkunske klase na vrhu.

Prava je i dubinska svrha fašizma oduvijek bila očuvanje kapitalističkog statusa quo – stoga nijedna opcija koja se bori za prava radne većine ne može i ne smije šutjeti na fašističke tendencije u društvu.

društvo za većinu ljudi a ne društvo u interesu sitne tajkunske klase na vrhu.

Prava je i dubinska svrha fašizma oduvijek bila očuvanje kapitalističkog *statusa quo* – stoga nijedna opcija koja se bori za prava radne većine ne može i ne smije šutjeti na fašističke tendencije u društvu.

Ako je bila dobra, zašto je propala?

Kad se spomene nešto što je realno bilo bolje prije 1990, u socijalizmu, a takvih je stvari bilo dosta (uza sve mane koje je tadašnji režim također imao), često je “protuargument” – da je bilo dobro, ne bi propalo.

Naravno, takav je argument potpuno nesuvisao. Po toj bi logici onda i Hitlerova Njemačka bila bolja od Weimarske Njemačke.

Jugoslavija svakako nije propala zato što su ljudi dobivali društvene stanove (1,5 milijun ljudi u Hrvatskoj je živio u takvim stanovima) ili zato što su ljudi praktički besplatno mogli ljetovati u radničkim odmaralištima – Jugoslavija je propala, pojednostavljeno govoreći (na stranu agresivan Miloševićev nacionalizam koji je potakao čitavo vrzino kolo nacionalizma posvuda), zato što je tadašnja političko-ekonomska elita shvatila da u kapitalizmu može puno bolje ostvariti svoje materijalne interese (tj. da može otvoreno pokazivati bogatstvo, ostavljati ga djeci, poduzeća prodavati i ostavljati ih u nasljedstvo a ne samo njima upravljati itd.).

Je li socijalizam propao?

Često se, kao argument protiv onih koji se bore za pravednije društvo, kaže: “socijalizam je propao”. No je li to baš tako?

Da, realsocijalizam (ovdje govorimo primarno o onom jugoslavenskom) više ne postoji i zamijenjen je kapitalizmom. Da, bivši je sistem, uz mnoge dobre strane (npr. javno i dostupno obrazovanje, zdravstvo, radnička odmarališta, društveni stanovi, sigurnost na poslu...) imao

i mana. Ne, niti se može, niti bi trebalo vraćati se u potpuno isti sistem (iako se iz njega itekako mogu usvojiti mnoge pozitivne strane).

No je li jugoslavenski realsocijalizam stvarno “propao” samo zato što je zamijenjen kapitalizmom (nakon što je dio elita u SFRJ zaključio da bi tako lakše mogli utržiti svoje političke pozicije)? Nema dvojbe da je u 1980-ima bilo mnogo i ekonomskih problema (a tad je zapravo već počeo prelazak na kapitalizam), no što ako usporedimo tadašnje stanje s današnjim?

U tom “propalom” realsocijalizmu, uza sve mane, zaposlenih je bilo više, omjer radnika prema broju penzionera je bio bolji, realne plaće su 1978. bile za 27% veće nego 2015. (prema podacima ekonomista Josipa Tice), realni BDP je 1986. bio za 7,1% veći nego 2013. (prema podacima ekonomista Tihomira Domazeta), zaduženost i nezaposlenost su bile manje, proizvodnja veća, ljudi su se potpuno besplatno liječili, školovali, a često i ljetovali i stanovali...

Da, taj sistem je uništen i nestao je. Nema ga više. No usporedimo li ga s ovim današnjim – po čemu je ovo što danas imamo bolje? Jedina je razlika što ovo danas nije uništeno zato što današnjim elitama, za razliku od ondašnjih (koje su promjenom sistema mogle dobiti više nego što su imale), ne pada na pamet išta mijenjati i jer

danas, za razliku od onda, moćnom Zapadu promjena sistema ne odgovara.

Bivši sistem ne treba idolizirati, niti maštati o povratku u isti takav – na nama je da se izborimo za bolji sistem u budućnosti, koji će, među ostalim, uvažiti i sva dostignuća real socijalizma u SFRJ. Ali nemojmo također ni davati paušale ocjene o “propasti” socijalizma, ne uzimajući u obzir očitu propast nakon četvrt stoljeća restauracije kapitalizma u Hrvatskoj.

Ali socijalizam je već propao... (drugi dio)

To što prvi nalet socijalističkih revolucija nije uspio, a što desničari uvijek koriste kao argument protiv socijalizma općenito, ne znači puno. I kapitalizam se stoljećima hrvao s feudalizmom (tj. buržoazija s aristokracijom), sve dok kapitalizam nije konačno uspio. Da bi se to dogodilo, bile su potrebne i mnoge revolucije (nizozemska, engleska, francuska...), a pretkapitalistička društva su na periferiji potrajala sve do 20. stoljeća. Stoga se ne može očekivati ni od socijalizma da odmah isprve uspije.

Prvi pokušaj (Pariška komuna 1871) je ugušen u krvi nakon manje od tri mjeseca, drugi pokušaj (Rusija 1917) se, nažalost, zbog jako teških okolnosti (ekonomski jako

nerazvijena zemlja, ogromno uništavanje u ratu, neuspjeh revolucija u razvijenijim zemljama na Zapadu – Njemačkoj, Austriji, Italiji itd.), nakon samo 10 godina izvitoperio u potpunu suprotnost socijalizmu (staljinizam) iako je na kraju potrajavao više od 70 godina... I svi ostali pokušaji nisu uspjeli – mnogi i zato što su ugušeni u krvi (Katalonija 1936-9, Čile 1973...) – na ovaj ili onaj način.

No to je samo početak borbe. Prvi put smo potpuno svjesno “jurišali na nebesa” 1871. Mnogi su pokušaji

Bivši sistem ne treba idealizirati, niti maštati o povratku u isti takav – na nama je da se izborimo za bolji sistem u budućnosti, koji će, među ostalim, uvažiti i sva dostignuća realsocijalizma u SFRJ.

Ali nemojmo također ni davati paušalne ocjene o “propasti” socijalizma, ne uzimajući u obzir očitu propast nakon četvrt stoljeća restauracije kapitalizma u Hrvatskoj.

propali i prije revolucije (npr. 1968). Ali ništa drugo se ne može ni očekivati. Kao što feudalizam nije pao bez borbe, neće sigurno ni kapitalizam.

Na nama je da se i dalje borimo za novi, (direktno) demokratski socijalizam 21. stoljeća. Drugog izbora, uostalom, ni nemamo – kao što davno reče R. Luxemburg – socijalizam ili barbarstvo. A kako to barbarstvo može izgledati, ne moramo gledati u prošlost – vrlo dobro to možemo naslutiti i u trenutnoj fašizaciji Hrvatske...

Nije da smo jugonostalgičari, ali

Često pitanje koje postavljaju prokapitalisti je – ako je kapitalizam tako loš, navedite neku socijalističku državu koja je bolja?

Na stranu to da pravi, demokratski socijalizam još nigdje nije ostvaren i na stranu to da se, recimo, kapitalistička Afrika nema čime pohvaliti (kapitalistički je praktički čitav svijet, a ne samo Njemačka i Nizozemska), ali to pitanje je zapravo prilično lako opovrći.

Naime, gledamo li čak samo “kapitalističke” indikatore (i zanemarimo li pitanja poput javnog i dostupnog zdravstva, školstva, društvenih stanova, radničkih odmarališta, radničkih prava itd.), i uzevši u obzir sve njezine mane, Socijalistička Republika Hrvatska je bila, unatoč

velikim problemima pred kraj 1980-ih, daleko uspješnija od sadašnje Republike Hrvatske.

Stvari su vrlo jednostavne i očite za sve one kojima ne smeta realnost – realne plaće po kupovnoj moći su bile za trećinu veće, realni BDP od tada nije narastao, zaposlenost je bila veća, a zaduženost manja.

Sami ste tražili kapitalizam

Kad god se nešto govori o nekim radničkim akcijama, radničkim nevoljama, novim kapitalističkim nedaćama i sl., uvijek se javi i pokoji rezignirano-cinični glas s ljevice koji kaže “eh pa ti isti radnici su 1990. glasali za ovo danas”. Međutim, situacija je ipak malo kompliciranija od toga:

- 1) Mnogi koji se danas bune protiv kapitalizma 1990. nisu bili rođeni ili nisu tada uopće imali pravo glasa.
- 2) 1990. se nije glasalo za kapitalizam ili za socijalizam. O tome referendumu nije bilo.
- 3) Na izborima 1990. HDZ i nije baš bio tako uvjerljiv pobjednik – HDZ je dobio (u drugom krugu) 40,79% glasova, a SKH-SDP (zajedno s neovisnim kandidatima s njihovom potporom) 33,86%.
- 4) Sve i da je SKH-SDP (ili KNS ili neko treći) pobijedio na izborima 1990, iluzorno je misliti da oni ne bi uveli kapitalizam. To bi možda izgledalo malo drugačije,

možda mrvicu manje mafijaški i uz manje doktrine šoka, ali konačni rezultat bi bio više-manje isti.

- 5) Na referendum 1990. se nije moglo glasati za “socijalističku Jugoslaviju, radničko samoupravljanje i bratstvo i jedinstvo” ili za “kapitalističku Hrvatsku”. Toga nije bilo u ponudi. Na tacni su bili “Miloševićeva Jugoslavija” i “prijedlog SR Hrvatske i Slovenije” (a samo pitanje na referendumu je bilo užasno komplicirano i čudno [5]).

Ukratko, nema nikakvog smisla vrlo složene političko-ekonomske procese koji su 1989-90. doveli do propasti realsocijalizma 20. st. svoditi na banalno “pa ljudi su to izglasali”. Koliko god tada velik dio naroda bio sve uspješnije planski s vrha indoktriniran nacionalističkom ideologijom, teško da bi se drugačijim ishodom glasanja 1990. nešto bitno bilo promijenilo. Suvisle i organizirane

[5] “1. Jeste li za to da Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih država s drugim republikama (prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješenje državne krize SFRJ)?

2. Jeste li za to da Republika Hrvatska ostane u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi (prema prijedlogu Republike Srbije i Socijalističke Republike Crne Gore za rješenje državne krize u SFRJ)?”

političke opcije koja bi se tada zalagala za opstanak socijalizma nije bilo, niti je takva mogla postojati u tadašnjem globalnom okviru.

Uostalom, sjetimo se – prelazak na kapitalizam je već polako bio počinjao još u Jugoslaviji, sa svim onim tržišnim i drugim reformama od 1965. nadalje. Nikakav veliki klik se zapravo nije dogodio 1990. – samo su se nastavile tendencije koje su postojale već u Jugoslaviji. Čak su i prve privatizacije bile počele još za Markovića 1989. – stoga je potpuno izvjesno da bi se restauracija kapitalizma dogodila sve i da nacionalisti nisu pobijedili na izborima (i u Hrvatskoj i drugdje) i da je Jugoslavija i opstala.

Što je bilo dobro a što loše u jugoslavenskom realsocijalizmu?

Kada se govori o Jugoslaviji i jugoslavenskom realsocijalizmu, nerijetko se ide u krajnosti – konzervativci je isključivo kritiziraju iz desne pozicije, dok je oni malo ljevije usmjerenije nekritički brane. No nijedan od tih pristupa nije dobar – ni nekritička jugonostalgija a kamoli konzervativni antikomunizam. Ono što je potrebno je progresivna kritika SFRJ u kojoj bi se uvažila sva realna postignuća – kojih je itekako bilo – ali se ne bi bježalo ni od (lijeve) kritike.

Tu je također ključno naglasiti da se SFRJ može realno kritizirati isključivo ako se sagleda u tadašnjem kontekstu. Nemoguće je npr. gledati ubojstva kvislinga i nacifašističkih zločinaca nakon Drugog svjetskog rata u Jugoslaviji izvan konteksta istih događanja u npr. Francuskoj ili ratnih razaranja saveznika u Njemačkoj, da ne govorimo o bacanju atomskih bombi na Japan. Također, ne može se SFRJ kritizirati za nedostatak npr. slobode govora u doba, recimo, makartizma (1950–1956) ili u doba dok na jugu SAD-a crnci nisu smjeli sjediti u busu zajedno s bijelcima. Slično tome, ako govorimo o nedovoljnoj političkoj demokraciji u SFRJ, kako ne uzeti u obzir to da su žene pravo glasa u SFRJ dobile 1945, dok je u Švicarskoj u svim kantonima to provedeno tek 1991? Kontekst nije nikakva izlika za negativne pojave u SFRJ, nego stvar objektivnosti i realnosti – ne može se jedna zemlja gledati jednim aršinom dok ćemo za druge to previđati.

U svakom slučaju, iz iskustava se jugoslavenskog realsocijalizma – sa svim njegovim uspjesima ali i manama – treba i mora učiti, kako bismo u budućnosti mogli stvoriti bolje društvo od ovoga koje trenutno imamo, u kojem Hrvatskoj i ostalim postjugoslavenskim zemljama prijeti trajna nerazvijenost na periferiji evropske i svjetske ekonomije. Stoga pogledajmo taksativno neke dobre i loše strane jugoslavenskog realsocijalizma – one koje bi

trebalo nasljedovati, makar u nešto drugačijem obliku, i one koje ne bi.

Dobre strane

1) ekonomski razvoj, industrijalizacija, životni standard...

Poznato je da je Jugoslavija u 1960-ima bila među prvima u svijetu po stopi ekonomskoga rasta i da je vrlo brzo od zaostale, siromašne i agrarne države postala razmjerno razvijena industrijalizirana zemlja. Kapitalistička Hrvatska i dan-danas nema veći BDP nego SR Hrvatska, ima manje zaposlenih, veću nezaposlenost i manje realne plaće.

Naravno, u 1980-ima je došlo do velikih problema (ali su i tada praktički svi ekonomski pokazatelji bili bolji nego danas), no to je u velikoj mjeri bio problem koji je pogađao i kapitalističke zemlje tada (npr. na par-nepar se nije vozilo samo u Jugoslaviji nego i u drugim zemljama), a mnogi su problemi bili uzrokovani i mjerama MMF-a te zapravo neoliberalne politike i sve jačeg kretanja prema kapitalizmu.

2) društvo vlasništvo, samoupravljanje, jednakost...

Društveno vlasništvo znači da su sredstva za proizvodnju (poduzeća, tvornice, hoteli itd.) u Jugoslaviji pripadali cijelom društvu i da je sve što se proizvelo isto tako pripadalo cijelom društvu, a ne sitnoj kapitalističkoj klasi kao danas. Takvo je vlasništvo – gdje je ekonomija u

rukama čitavog društva a ne oligarhije – nesumnjivo demokraciji nego kapitalističko.

Samoupravljanje pak jednostavno predstavlja demokraciju na radnim mjestima i trebalo bi biti, ako se slažemo da društvo treba biti demokratsko, pozitivna stvar. Kada se govori o nedostatku političke demokracije u SFRJ, treba ipak objektivno priznati da je u SFRJ, s druge strane, bilo demokracije na radnim mjestima, koja danas u potpunosti izostaje. Samoupravljanje je trebalo omogućavati radništvu da se na svojim radnim mjestima može pobrinuti za osiguranje svojih prava – to je ponegdje funkcioniralo bolje, a ponegdje lošije. Jedina zamjerka koja se samoupravljanju može dati jest to da ga je u Jugoslaviji, koja je u samoupravljanju bila svjetski pionir, bilo manje nego što bi bilo poželjno i da ga je trebalo dodatno razvijati. Osim toga, samoupravljanje nikada nije u potpunosti, iako je bilo takvih namjera, bilo provedeno i izvan ekonomske sfere. No, u svakom slučaju, problem nije bio u samoupravljanju, nego u tome što ga je bilo premalo i što nije još bolje funkcioniralo.

3) zdravstvo, školstvo, društveni stanovi, radnička odmarališta, radnička prava...

Jugoslavenski je realni socijalizam nesumnjivo pružao mnogobrojne pogodnosti radnoj većini – od razmjerno kvalitetnog i solidno organiziranog zdravstva do stalno

rastućeg školstva, pri čemu su oba bila za krajnje korisnike besplatna. Usporedimo li to s današnjom situacijom i sve komodificiranim, privatiziranim i komercijaliziranim zdravstvom i školstvom, tu je SFRJ nesumnjivo bila u prednosti.

Isto vrijedi i za društvene stanove. Danas si nitko ne može priuštiti kupovinu stana bez da se zaduži na 30-ak godina kreditom u uglavnom stranim privatnim bankama. U SR Hrvatskoj je u društvenim stanovima na kraju živjela trećina stanovnika i, unatoč nepravilnostima i korupciji koje je i tu bilo u listama za dodjelu i sl., može se reći da je većina radnika, ako već nisu imali otprije svoj stan ili kuću, mogla računati na to da će dobiti društveni stan. Na taj je način stanovanje i stanogradnja u SFRJ bila izmještena s tržišta i praktički zagarantirana bar velikom dijelu društva ako ne i svima.

4) nezavisna vanjska politika

Titu se može svašta zamjeriti (npr. to što je živio kao nekakav “socijalistički kralj” i što je bio doživotni vođa), no činjenica je da je SFRJ pod njim imala nezavisnu vanjsku politiku, koja je vrlo uspješno balansirala između Zapada i Istoka (i zapadne je kredite, koji su Jugoslaviji trebali, isto trebalo znati dobiti!). Također, SFRJ je imala i velik ugled i utjecaj u svijetu za zemlju svoje veličine. To je potpuno neusporedivo s današnjim postjugoslavenskim

zemljama, koje niti imaju svoje vanjske politike niti imaju ikakvog ugleda ili realne snage.

Loše strane

1) nezaposlenost, nejednak razvoj...

Manje je poznato da je SFRJ imala dosta problema s nezaposlenosti (pa se zato i onda – a ne samo danas – išlo raditi u inozemstvo). Tom je problemu posvećena i sjajna knjiga Susan Woodward *Socijalistička nezaposlenost. Politička ekonomija Jugoslavije 1945–1990* (na engleskom: *Socialist Unemployment*). Također, velik je problem predstavljao i nejednak razvoj zemlje – siromašnije regije SFRJ (poput Kosova) su ostale i dalje relativno siromašne, dok su se najviše razvijale one zemlje koje su i prije 1945. bile najrazvijenije (Slovenija i Hrvatska).

2) tržišni odnosi i njihovo produbljivanje

Za razliku od staljinističkih realsocijalističkih zemalja iz Varšavskog bloka, koje su uglavnom imale, bar u određenoj mjeri i bar prvih par desetljeća svog postojanja, birokratizirano centralno upravljanje ekonomijom, Jugoslavija je, pogotovo od 1965. nadalje, sve više povećavala ulogu tržišta u svojoj ekonomiji i predstavljala je zapravo, što se često zanemaruje, tržišni socijalizam. No tržište je sa sobom nosilo i brojne negativne posljedice, kao što je

npr. već spomenuti nejednak regionalni razvoj ili općenito rast nejednakosti u društvu.

U nekakvom demokratskom socijalizmu budućnosti, kojem ljevica danas teži, naglasak bi trebalo ipak staviti na demokratsko (ne birokratsko/centralističko!) planiranje ekonomije a ne na tržište, tj. trebalo bi težiti ekonomiji koja će funkcionirati s ciljem zadovoljenja svih društvenih potreba, a ne privatnog profita koji se ostvaruje na tržištu.

3) nedostatak demokracije, nedovoljna sloboda govora, nepostojanje slobode političkog organiziranja...

Iako je SFRJ imala, bar kakvu-takvu, demokraciju u sferi ekonomije (samoupravljanje), nema dvojbe da je demokracije bilo premalo u političkoj sferi (iako je jē i tu bilo više nego što se obično smatra). Pravo socijalističko društvo bi trebalo biti (direktno)demokratsko ne samo u ekonomiji nego i u političkoj sferi.

Također, socijalizam bi trebao biti slobodno društvo pa je bilo kakav vid ograničavanja slobode govora (uz iznimku govora mržnje, fašizma i sl.) trebao biti strogo zabranjen. Jasno je da se ni sadašnji kapitalizam ne može pohvaliti pravom demokracijom i slobodom govora (koja je često samo prividna), no to ne znači da se može opravdavati cenzura koja je postojala u svim realsocijalističkim

društvima (iako to ne znači da je SFRJ bila totalitarno društvo ili da nikakve slobode govora i rasprave nije bilo).

Jednako tako, pravo socijalističko društvo mora imati i slobodu političkog organiziranja (stranačkog i drugog). Socijalizam svoje protivnike mora pobijediti na ideološkom planu – drugačije se ideje (osim onih ekstremnih poput fašizma) ne mogu zabraniti, niti bi to bilo efikasno, kao što vidimo iz primjera realsocijalizma 20. stoljeća. To što je službeno bilo zabranjeno promovirati kapitalizam nije značilo da to neki intelektualci nisu mogli činiti ispod žita (npr. Josip Županov ili Vesna Pusić) ili da “socijalistički” tehnomenadžeri nisu mogli tome težiti – u konačnici se restauracija kapitalizma ipak dogodila.

4) crvena buržoazija, kult ličnosti, politička ubojstva...

Poznato je da su realsocijalizmi imali svoju “crvenu buržoaziju”, koja se u mnogim zemljama (pa tako i kod nas) na kraju velikim dijelom pretvorila i u novu kapitalističku buržoaziju. Pravo socijalističko društvo takve pojave treba oštro suzbijati. Jedan od razloga zašto je u realsocijalizmima 20. st. uglavnom došlo do restauracije kapitalizma jest i taj što su vladajuće komunističke (kasnije “komunističke”) partije bile nedemokratski organizirane i što su same zemlje bile uvelike nedemokratske. Ako socijalizam ovisi o “socijalističkoj eliti”, kako izbjeći to da ta elita

nakon nekog vremena jednostavno odluči, kada poumire prva revolucionarna i idealistička generacija, da je dosta pretvaranja i da je vrijeme da se pretvori u kapitalističku elitu?

Također, kult ličnosti (kod nas u vidu Josipa Broza Tita) je nešto što je, iako je paradoksalno tipično za mnoge realsocijalističke zemlje, zapravo nespojivo s pravom socijalističkom ideologijom, koja ističe snagu kolektivne akcije i progres čitavih klasa i društava, a ne nadljudske kolose u koje bi se svi trebali ugledati.

Politička ubojstva koja su se događala u SFRJ također treba osuditi. Toga u demokratskom socijalizmu kakvom težimo ne bi trebalo biti. Međutim, tu opet treba biti svjestan konteksta i realnog svijeta. Neki od ljudi koje je, recimo, ubila Udba su bili ono što bismo danas nazvali teroristima – npr. podmetali su bombe po plažama u Jugoslaviji i sl. Osim toga, politička ubojstva su u to vrijeme izvodile jednako tako i “demokratske” zapadne kapitalističke zemlje – SAD to i danas nemilice čini npr. dronovima (a iz povijesti bi se mogao spominjati i njihov odnos prema npr. Crnim panterama, komunistima i “komunistima” itd.). Također, političkih ubojstava (Milan Krivokuća, Josip Reihl-Kir, Ante Paradžik, Blaž Kraljević...) nije nedostajalo ni u počecima kapitalističke Hrvatske. Ništa od toga, naravno, nije opravdanje za politička ubojstva

u SFRJ, ali je kontekst koji treba uzeti u obzir kada se o tome govori.

Desnica i SFRJ

Što smo vremenski dalje od realsocijalizma i SFRJ, to su desničarski udari na njih jači.

Da se ne krije možda iza toga bojazan da će narod shvatiti da se ni jedno obećanje iz 1990. nije ostvarilo?

Nema ni prosperiteta ni neovisnosti ni demokracije... Realne plaće su niže nego u 1980-ima, pod vlašću smo domaćih tajkuna, Bruxellesa i Washingtona, a “demokracija” ovisi o (ukradenim) parama, kapitalističkim medijima i klijentelizmu.

Stoga, udri po prošlosti da ljudi ne vide kakva je sadašnjost.

Mit o zaduživanju SFRJ kao uzroku njezine uspješnosti

Gleda li se stvar nepristrano (što je nemoguće u potpunosti, ali moguće je biti do određene mjere ipak nešto objektivniji), očito je da je realsocijalistička Jugoslavija bila ekonomski uspješnija od kapitalističke Hrvatske.

Tu ne treba čak gledati radnička prava, sigurnost zaposlenja, radnička odmarališta, društvene stanove, javno

financirano zdravstvo i školstvo itd. – to vrijedi čak i po strogo “kapitalističkim kriterijima”, čak i kad se u obzir uzmu krizne 1980-e (kad je čitav svijet bio u krizi i kad je zapravo Jugoslavija počela prelaziti polako na kapitalizam uz mjere štednje i druge neoliberalne politike, a što je 1988-9. zaoštreno počecima privatizacije i ukidanjem samoupravljanja). Dovoljno je napomenuti da nam je BDP još uvijek otprilike na razini onoga u 1980-ima, kao i to da su nam prosječne realne plaće po kupovnoj moći (gledano, dakle, po tome koliko čega možete kupiti za plaću) za trećinu manje nego 1978 (prema istraživanju ekonomista Josipa Tice).

Sve je to, naravno, problem za domaću (ekstremnu) desnicu, čime se onda može i objasniti zašto se tako agresivno napada na antifašističku simboliku, zašto se događa apologija ustaštva i slično – riječ je o pokušaju da se povijest demonizira i izbriše, kako ne bi ostalo ni sjećanje na pozitivne tekovine SFRJ (koje su nedvojbeno postojale, uza sve mane toga režima). Desnica tu onda bira dvije osnovne taktike – jedna je da se jednostavno, bez ikakvih činjenica (ili uz lupetanje o Golom otoku, terorizmu i sl.), niže da su npr. plaće bile veće u real socijalizmu i da su društveni stanovi i radnička odmarališta bila nešto dobro.

Druga je da se prizna da životni standard možda i nije bio tako loš, ali se onda odmah dodaje – sve je to bilo “na

kredit”, na “zaduživanje kod Zapada”, a često se tu omaknu i gluposti poput toga da smo koristili Marshallov plan i sl. (što nije točno). (Naravno, nikad se tu ne spomene da su države koje su najviše nakon Drugog svjetskog rata profitirale od američke pomoći bile npr. Njemačka i Japan pa, zanimljivo, nitko ne niječe njihov uspjeh, kao ni kasniji uspjeh drugih američkih saveznica s važnim geopolitičkim položajem kao što su Tajvan ili Južna Koreja.)

No takvi su desničarski automatski voleji problematični na više načina. Kao prvo – čitava je SFRJ bila manje zadužena nego Hrvatska danas, a Hrvatska je iz SFRJ zapravo naslijedila razmjerno malen dug (na stranu to što je SFRJ dugove koristila, ne uvijek i najbolje, uglavnom za razvoj, dok ih Hrvatska danas uglavnom koristi za vraćanje već postojećih dugova i puko preživljavanje). (Naravno, točno je da je SFRJ pukla nakon što su počeli dealovi s MMF-om u 1980-ima, nakon što je MMF počeo uvjetovati mjere štednje itd.)

Kao drugo – tadašnja Jugoslavija je nakon Drugog svjetskog rata bila ratom uništena i potpuno nerazvijena agrarna zemlja. Ako se htjelo pokrenuti razvoj, a pokrenulo ga se vrlo uspješno (u 1960-ima je Jugoslavija rasla industrijski brzinom odmah iza Japana – koji je, za razliku od nje, imao ogromnu pomoć Amerike i već je prije Drugog svjetskog rata bio razvijen), odnekud su se morala dobiti

sredstva, nabaviti strojevi itd. Dakle, samo zaduživanje nije problem samo po sebi (pitanje je kako se koristi).

Kao treće – kako to da je tadašnji kapitalistički Zapad tobože tako olako financirao bar nominalno neprijateljski ideološki poredak (socijalističku SFRJ), a danas je tako maćehinski nastrojen prema kapitalističkoj Hrvatskoj? I to kapitalističkoj Hrvatskoj koja u svemu sluganski sluša i Washington i Bruxelles, dok je SFRJ od prekida sa Staljinom 1948. vodila vrlo samostalnu i suverenističku politiku (kroz Nesvrstane itd.)?

Neki će na to reći – ali to je politika a ne ekonomija. I ispast će smiješni. Da, naravno da je politika. Činjenica je da je SFRJ imala daleko jaču, bolju i uspješnu i ekonomsku i vanjsku politiku. A bilo tko tko poznaje i modernu ekonomiju zna da i sam SAD najveće poslove sklapa tako što npr. njihov predsjednik dođe u Saudijsku Arabiju i onda ih ugovori u ime američkih korporacija itd. Zašto je to u redu za Trumpa danas, ali nije bilo u redu za Tita u 1970-ima?

Ukratko – mit o zaduživanju realsocijalističke Jugoslavije kao magičnom razlogu njezine ekonomske uspješnosti (bar do 1980-ih) ne stoji. Domaća se desnica na-prosto mora pomiriti s time da se obistinila ona iz 1990. – “ako treba, i travu ćemo pasti samo da se država zove Hrvatska”. To se, naime, za velike slojeve stanovništva

i dogodilo. S tim da je to što se država zove Hrvatska uglavnom sasvim nebitno jer je Hrvatska u svjetskim okvirima realno bila daleko samostalnija u okviru Jugoslavije, nego što je to danas, kada nam je vanjska politika potpuno sluganska, a većina ekonomije nam je (počev od banaka) u stranom privatnom vlasništvu. To je još jedna od traumatičnih kognitivnih disonanci za desnicu – činjenica da smo prije 1990. bili daleko samostalniji i suvereniji nego danas.

»Ljevica« po mjeri desnice ili — odnos ljevice prema Jugoslaviji i realsocijalizmu

U političkim se raspravama često javljaju, uglavnom dobronamjerni, komentari da se “treba okrenuti budućnosti” i da nam treba “ljevica neopterećena prošlošću”. Do takvih komentara dolazi vrlo često kad se u nekom kontekstu spomene Jugoslavija ili realsocijalizam.

Ono što se tu zapravo želi reći – ma dobro, govorite vi o pravima radnika, socijalnoj pravdi itd., ali nemojte spominjati Jugoslaviju i povijesni realsocijalizam, to neke ljude iritira, nije zgodno...

I ta je perspektiva potpuno iz nekakvog marketinškog aspekta. Kao što je i ideološki posve jasno da od

oplakivanja prošlih vremena nema ništa, niti da se SFRJ može ili treba nekritički idealizirati. Potpuno je jasno da nitko neće zagovarati autokraciju, neslobodu političkog organiziranja, verbalni delikt i sl.

No, s druge strane, jednako bi pogrešno bilo i pristajati na nacionalistički post-1990 ideološki konsenzus po kojem je apsolutno zabranjeno komentirati išta pozitivno o real socijalizmu. Pristajanje na takav konsenzus bi bio već unaprijed poraz. Jasno da se takav *Denkverbot* (njemački: ‘zabrana razmišljanja o nečemu’) ne može razbiti brzo ni lagano, no i to je isto dio političke i ideološke borbe.

Osim toga, apsolutno je neprihvatljivo da ozbiljna politička organizacija prešućuje neke realne informacije (tipa one da su realne prosječne plaće po kupovnoj moći u SR Hrvatskoj 1978. bile za 27% veće nego one u RH 2015), samo zato što nacionalistička dogma kaže da se o Jugoslaviji ne smije ništa pozitivno govoriti.

Ukratko – SFRJ itekako treba kritizirati (naravno, iz progresivne, a ne konzervativne, perspektive), ali isto tako se ne smije pristajati na nacionalističke diktate o tome da se ništa prije 1990. ne smije spominjati ako nije riječ o Golom otoku, “jugokomunističkom teroru” i sl.

Ako odbijanje da zatvaramo oči pred golim činjenicama, koliko god bi to zatvaranje očiju možda čak moglo kratkoročno biti i politički probitačno, čini nekoga

“projugoslavenskom opcijom”, onda je to nešto što jednostavno treba prihvatiti.

Pa i u nacističkoj Njemačkoj je bilo dobro?

2016. je u javnosti objavljena jedna vrlo zanimljiva statistika, uskoro, ne slučajno, zaboravljena. Prema istraživanju dr. Josipa Tice (s Ekonomskog fakulteta u Zagrebu) prosječna je realna plaća po kupovnoj moći u Hrvatskoj 1978. bila za čitavih 27% veća nego 2015. Razlog zašto je to bitno nije u nekakvoj jugonostalgiji ili želji za povratkom na staro (što nije ni moguće ni poželjno), nego u tome što bi se politika morala zasnivati na stvarnim činjenicama (koliko god se one nekima ne sviđale) i točnim podacima (koliko god ih mediji i više-manje sve političke opcije htjele prešutjeti).

A činjenice, kao što je ova statistika, jednostavno upućuju na to da smo u zadnjih nekoliko desetljeća – nazađovali. Pri čemu ne mislimo samo na razdoblje od 1990. jer to i nije bila prava granica – privatizacije su počele još 1989. u Jugoslaviji, a čitave krizne 1980-e su predstavljale oštriji početak prelaska na kapitalizam, s mjerama štednje, ugovorom s MMF-om itd. (zaokretanje prema tržištu je pak stariji proces, koji počinje još tamo 1965).

Kako desnica (i *mainstream*) odgovaraju na ovakve činjenice? Najčešće se ovakve statistike prešućuju i ignoriraju. No ipak, nekad se na njih mora odgovoriti. Katkad se to pokušava tako da se, bez ikakvih argumenata, tvrdi da one nisu točne – o tome se nema što puno reći. No zanimljivije je kad ih se pokušava relativizirati na drugi način.

Jedan od tipičnih pokušaja relativizacije boljeg standarda u SR Hrvatskoj (koji se može dokazati statistikama kao što je navedena) je tvrdnja da je i nacistička Njemačka imala punu zaposlenost. Osim što je zanimljivo da se baš to bira za usporedbu (iako oni koji to navode tobože ne podržavaju nacizam/fašizam), takva usporedba nikako ne može stajati premda na prvu loptu može izgledati kao protuprimjer.

Da, točno je da je u Hitlerovo doba u 1930-ima u Njemačkoj nezaposlenost bila niska, ponajprije zbog ogromne militarizacije i proizvodnje oružja (kao pripreme za dolazeći Drugi svjetski rat). No to nikako nije usporedivo s realsocijalističkom Jugoslavijom, čak i ako ostavimo po strani sve neekonomsko (Holokaust itd.). Naime, to što je Njemačka tada imala ekonomskih uspjeha nije nikakvo iznimno stanje – Njemačka je bila razvijena i prije nacističkog razdoblja (iako je nakon poraza u Prvom svjetskom ratu, ratnih reparacija i svjetske ekonomske krize 1929. imala velikih problema) i nakon nacističkog razdoblja.

Njemačka je jednostavno dio zemalja kapitalističke jezgre – najrazvijenijih zemalja na svijetu – i ekonomija nacističke Njemačke u tom smislu nije nikakvo čudo ni izuzetak. Hitler i nacisti nisu Njemačku razvili iz siromaštva – Njemačka je bila razvijena i prije toga, kao što je ostala razvijena i nakon Drugog svjetskog rata (uz veliku američku pomoć). Niti se ikako može uspoređivati sa situacijom na ekonomskoj periferiji, gdje se nalazi Hrvatska. Naši prostori su bili nerazvijeni u prvoj Jugoslaviji, bili su nerazvijeni još prije toga u Habsburškoj monarhiji, a i sada smo još uvijek na periferiji.

U tom smislu se, gledajući ekonomski (ali i druga područja), jedini pravi i veći ekonomski razvitak na našim područjima dogodio upravo u razdoblju druge Jugoslavije. To su jednostavno činjenice koje je teško nijekati – i koje se nikako ne mogu relativizirati potpuno nemogućim usporedbama s odavno i konstantno razvijenom Njemačkom.

P.S. A što se tiče Drugog svjetskog rata, treba dodati da je tek on razriješio veliku ekonomsku krizu iz 1929. pa je od 1945. do 1970. nastupilo “zlatno doba kapitalizma”, tzv. “kejnzijanski kompromis”. Zanimljivo je da je američka ekonomija tokom rata bila zapravo u velikoj mjeri komandna, donekle slična centralnom planiranju SSSR-a (koje je i samo bilo modelirano po ratnoj ekonomiji Njemačke u Prvom svjetskom ratu).

Dvostruki standardi

U jednoj TV-emisiji krajem siječnja 2017. sin pokojnog Franje Tuđmana rekao je kako je Jugoslavija bila totalitarna jer mu je otac bio u zatvoru 1972. i kasnije. Možemo se složiti da nije nipošto u redu bacati ljude u zatvor zbog neslaganja s vlasti, ali pravo je pitanje je li onda i Amerika bila totalitaristička u to vrijeme?

Naime, samo tri godine prije toga, u SAD-u je policija mrtva-hladna ubila (a ne samo bacila u zatvor iako su mnogi, nerijetko pod sumnjivim optužnicama, završili i u zatvorima) Freda Hamptona (iz Crnih pantera), koji im politički nije odgovarao (to je samo jedan primjer, ima ih puno).

Drugi primjer koji se može spomenuti su npr. Udbina ubojstva političke emigracije u 1980-ima. Lako se složiti da su takva ubojstva bila potpuno pogrešna. No zašto se u tom kontekstu zanemaruju politička ubojstva iz 1990-ih i kasnije (npr. Reihl-Kir, Krivokuća, Levar, Paradžik, Kraljević...). Da, slažemo se da Udba nije trebala nikoga ubijati, ali zašto je Franjo Tuđman smio (i to i ljevičare i ustaše, bez razlike)?

Zašto SAD i danas smije ubijati bez suda? Sjetimo se samo hladnokrvne egzekucije Osame bin Ladena 2011. godine (on je bio zločinac i monstrum, ali i takvi imaju pravo na sud) ili ubojstva dronom američkog državljanina

Anwara al-Awlakija i njegovog maloljetnog sina nešto kasnije te iste godine. Gdje su tu osude?

Zanimljivo je kako se kontekst uvijek ispušta pa se realsocijalističkoj Jugoslaviji sudi po jednim mjerilima, a kapitalističkoj Americi i postjugoslavenskoj Hrvatskoj po drugima... Nije sporno da se takva politika može i mora kritizirati, no to onda treba biti prema jednakim, a ne dvostrukim i tendencioznim, kriterijima. Iza kojih ne stoji prava humanost i borba za ljudska prava, nego neke sasvim drugačije agende.

Desničarenje i ekonomija

Zašto (ekstremna) desnica postavlja ploče s fašističkim pozdravima, zašto ultrakatolička desnica želi ograničiti i ukinuti reproduktivna prava žena, zašto HDZ-ovi javni dužnosnici poručuju svima kojima nije dobro u Hrvatskoj da se odsele, zašto su medijima zanimljivi priglupi saborski zastupnici iz dijaspele poput generala Glasnovića koji komunističko-udbašku zavjeru vide u socu jutarnje kave oblika Srbije, zašto su opskurni nacisti i desničari medijske zvijezde, zašto su u udarnim terminima na javnoj televiziji desničarski *trash* i konstantni prijenosi misa? Odgovor je vrlo jasan.

HDZ i njihovi korisni idioti jednostavno nemaju šta drugo za ponuditi. Stavljanjem svih simbola i tekovina bivše

Jugoslavije u negativan kontekst u potpunosti se želi diskreditirati bivši sistem, a to naravno uključuje i sve one

Budući da su ekonomski pokazatelji propalog projekta kapitalističke Republike Hrvatske slabiji od onih Socijalističke Republike Hrvatske (realne plaće su niže za 27 posto nego 1978., realni hrvatski BDP u 2013. je bio za 7,1 posto manji nego 1986., više od pola milijuna ljudi si ne može priuštiti plaćanje računa, 300 tisuća blokiranih, ovrhe zbog neplaćanja TV pretplate, deložacije, 260 multimilijunaša koji zajedno imaju imovinu od 170 milijardi kuna dok penzioneri kopaju po smeću, masovni egzodus iz Slavonije, gradovi slučajevi poput Siska i Slavonskog Broda itd.) jasno je zašto oni koje žele zadržati status quo i svoje nezaslužene privilegije žele revidirati povijest, zveckati oružjem i ograničavati stečena prava.

pozitivne tekovine kao što su radnička prava, društvena jednakost i sigurnost, javno obrazovanje i zdravstvo, ekonomska demokracija itd.

Budući da su ekonomski pokazatelji propalog projekta kapitalističke Republike Hrvatske slabiji od onih Socijalističke Republike Hrvatske (realne plaće su niže za 27 posto nego 1978., realni hrvatski BDP u 2013. je bio za 7,1 posto manji nego 1986., više od pola milijuna ljudi si ne može priuštiti plaćanje računa, 300 tisuća blokiranih, ovrhe zbog neplaćanja TV pretplate, deložacije, 260 multimilijunaša koji zajedno imaju imovinu od 170 milijardi kuna dok penzioneri kopaju po smeću, masovni egzodus iz Slavonije, gradovi slučajevi poput Siska i Slavonskog Broda itd.) jasno je zašto oni koje žele zadržati *status quo* i svoje nezaslužene privilegije žele revidirati povijest, zveckati oružjem i ograničavati stečena prava. Dok se to događa, lakše je progurati superhikovske porezne reforme, pripremati teren za privatizaciju HEP-a i zažmiriti na činjenicu da je privatizirani Hrvatski telekom u nekoliko tjedana početkom 2017. u inozemstvo izvukao 1,86 milijardi kuna.

Nakon četvrt stoljeća »neovisnosti«, vrijeme je da si priznamo...

Prije otprilike četvrt stoljeća Hrvatska je međunarodno priznata. Što smo to zapravo dobili prije četvrt stoljeća?

Priznanje? Dobro, to jesmo. Ali nije da nas nije koštalo. Vatikansko priznanje nas i danas košta Vatikanskih ugovora i silne “vraćene imovine” crkvi. Njemačko priznanje nas je koštalo najvjerojatnije HT-a.

Priznanje čega? Neovisne države? Koje neovisne države? Je li država koja je prodala skoro sve banke stranom kapitalu za tričavih 5 i nešto milijardi kuna (nakon što ih je sanirala za 87 milijardi) neovisna? Je li država u kojoj su strani kapital i novopečena domaća kapitalistička klasa razgrabili svu imovinu neovisna? Je li zemlja koja nema apsolutno nikakvu vanjsku politiku, osim slušanja naredaba iz Bruxellesa i Washingtona, neovisna?

“Domoljubima” to možda neće biti drago čuti, ali Hrvatska je bila daleko neovisnija prije 1990. O Jugoslaviji možete misliti ovo ili ono, ali to je bila zemlja u kojoj je sva imovina, industrija (koja je tada još postojala) itd. bila u vlasništvu naroda (a ne šačice plutokrata) i koja je, slagao se s njom tko ili ne, imala svoju neovisnu vanjsku politiku (dapače, bila je jedna od vodećih zemalja u Nевsrstanima).

Ukratko, četvrt stoljeća kasnije – razloga za slavlje nema. Osim ako niste kao oni koji su 1990. govorili da će za Franju pa makar i travu pasli. Što se na kraju za mnoge praktički i obistinilo.

Totalitarizam u prošlosti ili sadašnjosti?

Antikomunisti se često vraćaju na negativne stvari realsocijalističkih režima kako bi dokazali da je svaka borba za socijalno pravednije društvo pogrešna i nemoguća.

Međutim, čemu govoriti o Stasiju ili KGB-u, koliko god bilo strašno ono što su oni znali činiti? Nemamo li praktički istovjetnih primjera danas?

Govori se o totalitarizmu – ima li išta totalitarnije od toga da američka tajna služba NSA može bilo koga od nas špijunirati putem naše kamere na laptopu? Koja je totalitarna zemlja u povijesti to mogla i radila?

Govori se o kršenju ljudskih i političkih prava u realsocijalističkim zemljama – kojih je nesumnjivo bilo i to ne treba opravdavati. Ali treba pogledati u realnom kontekstu – kontekstu toga da crnci u Americi do 1970. praktički nisu imali svuda pravo glasa (a ni danas ga mnogi nemaju – npr. zatvorenici, koji su najvećim dijelom crnci), da nisu smjeli sjediti s bijelcima u busevima i istim školama, da su ih linčovali... A i danas ih svakodnevno policija bezrazložno ubija na ulicama.

Ne ubija li Amerika i danas dronovima koga god hoće? Nisu li SAD 2011. ubile Osamu bin Ladena – monstruma

kakav je bio – bez suđenja na području druge države (Pakistanu) bez njezine dozvole?

Koliko je zemalja Amerika napala u zadnjih 70 godina? Koliko vlasti nasilno promijenila? Koja je jedina zemlja bacila dvije atomske bombe – potpuno nepotrebno (Japan se bio spreman predati i bez toga) i isključivo na civile?

Ne surađuju li SAD i Zapad s nekima od najtotalitarnijih režima na svijetu – npr. s brutalnom diktaturom Saudijske Arabije u kojoj žene ne smiju same na ulicu? Tko pri zdravoj pameti može reći da je Jugoslavija 1960-ih bila totalitarnija od Saudijske Arabije danas?

Govori se o Golom otoku – koji je bio grozan i nečovječan – a što je s američkim Guantánamom?

Treba li u takvoj situaciji i dalje govoriti isključivo o Stasiju, KGB-u i Udbi (koliko god su oni loših stvari radili – a jesu, kao i mnoge tajne službe) i pristajati na to kao na opravdanje za zatiranje svake borbe za bolji svijet?

O Udbi i »komunističkim« elitama

Desni teoretičari zavjere često govore da “Hrvatskom još uvijek vlada Udba” ili “djeca komunističke elite”. To da se s promjenom ekonomsko-političkog sustava ne mora nužno prekinuti i proces reprodukcije političke elite (tj. da na čelu društva ostaju više-manje iste strukture) je

posve jasno. Toga nema samo u slučaju tzv. “lustracije”, ali toga kod nas iz očitih razloga nije moglo biti – jer bi lustrirani morali biti i Franjo Tuđman, Stipe Mesić, Savka Dabčević Kučar, Joža Manolić itd. Zato je skoro 100.000 članova SKH otišlo u HDZ, dok ih je nešto manje od 50.000 ostalo u transformiranom SDP-u i čekalo svoju priliku na “slobodnim” izborima.

Ista je stvar i s obavještajnim sustavom – špijunima su njihova vlastita koža i povlastice puno draže od ideologije. Stoga ne treba čuditi da je frakcija Udbe napravila plan B i ušla u nove političke strukture koje je pomogla i stvoriti.

Od te banalne činjenice se onda radi čitava mitologija i u desničarskoj fantazmagoriji se zaboravlja i privatizacija i tajkunizacija i deindustrijalizacija te se u ognjištarskoj verziji teorija zavjere svi problemi svode na problem još uvijek tobože sveprisutne Udbe i “komunista” (iako su ti “komunisti” to samo po tome što su jednom bili članovi partije koja se nominalno zvala “komunističkom” ili su im roditelji bili članovi dotične, dok s originalnom komunističkom idejom nemaju nikakve veze).

No problem nije u pojedincima, tko je na kojoj poziciji, čiji je on sin, tko je postao najveći kapitalist u zemlji, a tko šef tajnih službi itd. To su sve zanimljivi detalji, ali u čitavoj priči zapravo manje važni. Problem je u sustavu koji je sve bogatstvo dao manjini, a većinu ostavio

da izvisi. Osobna imena i pretpotopne tajne službe su zanimacija za budale i podvala za naivne – osim, jasno, u slučaju onih na vrhu i njihovih sluganskih ešalona koji širenjem takvih teorija zavjere održavaju *status quo* i svoje povlastice.

Socijalna pravda i Goli otok

Čim se spomene socijalna pravda ili se kaže nešto protiv tajkuna, odmah se dignu hrvatski “domoljubi” i udare po Jugoslaviji. Pa se onda već u trećoj rečenici obično spomene Goli otok.

Da, naravno da Goli otok nije nikako jedno od boljih mjesta naše povijesti. I ne može ga se nikako pravdati. Međutim, može se shvatiti kontekst. To je vrijeme od svega par godina nakon što su SAD imale koncentracijske logore za nevine američke Japance. To je vrijeme nakon kojega crnci na američkom jugu još desetljećima nisu smjeli sjediti u busevima zajedno s bijelcima. To je vrijeme desetljećima prije američkog milijunskog pokolja u Vijetnamu. Ukratko – teško je to vrijeme suditi po današnjim kriterijima, a potpuno je pogrešno Jugoslaviju suditi po takvom kriteriju, a ne primjenjivati iste kriterije npr. na jednu Ameriku. Naravno, posve je opravdano osuditi Goli otok zbog načina na koji se tamo postupalo prema

zarobljenicima (od kojih su neki bili i krivo optuženi!), no onda moramo biti dosljedni i jednako osuđivati i sve druge strahote koje su se tada događale u svijetu (u Americi i drugdje).

Također, treba biti svjestan još jedne stvari. Na Goli otok, koji je zapravo djelovao samo nekoliko godina (iako ga to ne opravdava), nisu išli “Hrvati samo zato što su bili Hrvati”. Na Goli otok su išli – ili su trebali službeno ići – ponajprije komunisti. I to ne bilo kakvi komunisti nego staljinisti. I to ne bilo koji staljinisti, nego puno češće Srbi i Crnogorci od npr. Hrvata (zbog povijesnih veza i privrženosti Srba i Crnogoraca Rusiji). Naravno, uz to je bilo i dosta onih koji nisu bili staljinisti, ali koje je netko lažno pokazao i sl. iz određenih interesa (u čemu etnička pripadnost nije igrala nikakvu ulogu).

Iako je potpuno svejedno tko je Hrvat a tko ne kada se govori o ovakvoj represiji i ubijanju, stvarno je zanimljivo da tolikim “velikim Hrvatima” tako jako odjednom smeta što su na Goli otok otpremani uglavnom srpsko-crnogorski staljinisti (ili oni koje su kao takve pokazali). Kao i uvijek, stvar nije u nekom velikom desničarskom humanizmu – da jest, govorilo bi se s poštovanjem o svim žrtvama, a ne samo o Hrvatima (koji su među žrtvama činili manjinu).

Organ

o polit

organ

izacija

ANTIKAIPALISTIČKA KUHARICA

ti i i

izaciii

O građanima

Riječ *građanin*, unatoč časnoj progresivnoj tradiciji (upotrebljavan u smislu aspiracija na opću jednakost svih), danas je nesumnjivo liberalni i transklasni [6] ideologem [7] iako ga i mnogi na ljevici (ili na “ljevici”) često upotrebljavaju. To je pojam koji obuhvaća sve članove društva – i političko-ekonomsku elitu i sirotinju i radništvo itd. Očito je stoga da prilikom upotrebe toga termina izostaje svaka, pa i najgrublja (npr. podjela na 1% i 99%), klasna analiza.

Kada se govori o *građanima/građankama* – obraćamo se svima. I bogatima i siromašnima, i eksploatatorima i potlačenima. A to nije ljevica – ljevica bi se trebala obraćati primarno izrabljivanima, potlačenima, siromašnima, obespravljenima... Progresivni pokreti se obraćaju (radnoj, izrabljivanoj i potlačenoj) većini društva, ali ne svima. Ljevica se ne obraća i ne bi se trebala obraćati kapitalistima i političkoj nomenklaturi (a oni su isto među *građanima/građankama*).

Obraćajući se svima kao *građanima/građankama*, time ne samo da se obuhvaća i sirotinju i tajkune, nego ih se

[6] Koji nadilazi klase, koji ne govori o klasama, nego ih nadilazi.

[7] Najmanja jedinica (koncept) određene ideologije.

implicitno i (naravno, samo prividno) tobože izjednačuje po pravima i interesima. A prava oligarhije na vrhu i većine društva niti su ista, niti njihovi interesi mogu biti isti.

Osim toga, upotrebom ideologema *građani/građanke* ljevica odustaje od svoga internacionalizma jer se više ne obraća svim radnicama/ima, svim siromašnim, obespriježenima i izrabljivanim bez obzira na nacionalnu/etničku/vjersku pripadnost (u našem kontekstu npr. i bosanskim sezonskim radnicima u Hrvatskoj), nego se obraća samo onima koji imaju državljanstvo određene države (problem proistječe iz višeznačnosti riječi *građanin* u našem jeziku). U tom su smislu *građani* samo liberalna zamjena za nacionalistički ideologem *nacije*.

Upotreba liberalne/građanske(!)/buržoaske terminologije nije nekakvo lukavstvo uma i tobožnja primjena “neprijateljske” terminologije u našu svrhu – prihvatanjem takve terminologije se istovremeno prihvaćaju i sve konotacije koje s njom idu, te se osnažuje dominantna ideologija [8] i pristaje na njene okvire i zadatosti. Osim toga, upotreba svakog pojma je istovremeno i performativna [9].

[8] Dominantne ideje koje prevladavaju u društvu i opravdavaju trenutnu situaciju i poredak.

[9] Utječe na stvarnost – stvara/proizvodi stvarnost.

Stoga bi na ljevici pojam *građana*, kada se to god može, trebalo izbjegavati i umjesto toga upotrebljavati terminologiju koja ima polazište u ovakvoj ili onakvoj klasnoj analizi, a što bi trebala biti osnova svake progresivne politike.

O komunistima

Ako pod komunistima mislite na one koji se bore za jednakost, socijalnu pravdu, “malog čovjeka” i radnika, za

Kada se govori o građanima/građankama – obraćamo se svima. I bogatima i siromašnima, i eksploatatorima i potlačenima. A to nije ljevica – ljevica bi se trebala obraćati primarno izrabljivanim, potlačenima, siromašnima, obespravljenima... Progresivni pokreti se obraćaju (radnoj, izrabljivanoj i potlačenoj) većini društva, ali ne svima. Ljevica se ne obraća i ne bi se trebala obraćati kapitalistima i političkoj nomenklaturi (a oni su isto među građanima/građankama).

svima dostupno zdravstvo i obrazovanje... Onda ne, ne smeta nam da nas tako zovete.

Ako pod komunistima mislite na oportunističke aparatčike i klijenteliste iz doba raspada Jugoslavije – obratite se HDZ-u, u koji ih je skoro 100.000 prešlo, a ne nama.

Mi smo jasno klasno određeni – kao, uostalom, i sve druge stranke. Samo što se mi borimo za radničku klasu, dok se većina ostalih bori primarno za kapitalističku klasu, koliko god to ne htjeli priznati.

Stranke koje vole »poduzetnike«

Skoro sve hrvatske stranke govore skoro isključivo o "poduzetnicima" (kapitalistima). Radnike se spominje vrlo rijetko, a kad ih se i spomene, onda je to u kontekstu siromaha, jadnih i siromašnih, kojima je, eto, teško, ali što se tu može... Kao da je tlačenje radnika nešto

apstraktno i neuhvatljivo, bez ikakvih krivaca, kao vremenske nepogode.

S druge strane, stranke koje tvrde da su “lijeve”, čak i “antisistemske”, ili u sebi imaju naziv “rad”, “radnici” i sl. nešto češće spomenu radnike, ali uvijek tu dodaju i “poduzetnike”, da se ni slučajno ne bi pomislilo da imaju nešto protiv kapitalista ili kapitalizma.

Naime, u kapitalizmu je to nužno tako – sve su sistemske stranke u službi kapitala i to većina njih, ako pažljivo slušate, čak i priznaje. Uvijek je tu kuknjava kako je “poduzetnicima” teško, a za radnika koga briga. Kao da “poduzetnici” čine većinu društva a ne obrnuto.

RF je tu, kao prava antisistemska stranka, iznimka – mi otvoreno kažemo da se borimo isključivo za radnike (uključujući i trenutno nezaposlene radnike, bivše radnike tj. penzionere i buduće radnike tj. studente) te sve obespravljene, potlačene i osiromašene (ne, “poduzetnici” tu ne spadaju). Za kapitaliste se ne borimo i nikada se nećemo boriti.

Mi smo jasno klasno određeni – kao, uostalom, i sve druge stranke. Samo što se mi borimo za radničku klasu, dok se većina ostalih bori primarno za kapitalističku klasu, koliko god to ne htjeli priznati.

Mi politiku želimo mijenjati, umjesto da joj se prilagođavamo. Mi ne želimo pristajati na ono što je trenutno popularno – jer kada bismo pristali na to, mogli bismo odmah odustati. Mi pokušavamo raširiti i pokazati nove i drugačije ideje, a ne samo prihvaćati ono što je već prošireno.

Mijenjanje politike a ne »umiljavanje biračima«

Često nam, oko različitih problema, nesumnjivo dobronamjerni simpatizeri savjetuju da promijenimo neke stavove, da ne budemo “rigidni” i sl. jer se neki naši stavovi i pogledi neće svidjeti onima koji bi nas inače možda mogli podržati.

No **RF** ne radi ovo što radi zato da bi se “svidio biračima” i pogodio baš ono što “birači žele” u ovom trenutku. Kao prvo, mi ne svodimo ljude samo na birače/glasače, niti od njih tražimo samo pasivnu podršku i glasanje na izborima (iako smo i na tome zahvalni). Mi smatramo da se šire mase moraju pokrenuti želimo li se izboriti za bolje

društvo i drugačiju politiku. Izbori nisu nebitni, ali sami izbori sami po sebi ne mogu ništa promijeniti.

Kao drugo, mi se ne bavimo politikom da bismo iznosili popularne ili raširene stavove – koji su često zablude i nastaju unutar dominantne ideologije koja teži očuvanju *statusa quo*. Mi iznosimo stavove za koje smatramo da su ispravni – bili oni popularni ili ne. Mi politiku želimo mijenjati, umjesto da joj se prilagođavamo. Mi ne želimo pristajati na ono što je trenutno popularno – jer kada bismo pristali na to, mogli bismo odmah odustati. Mi pokušavamo raširiti i pokazati nove i drugačije ideje, a ne samo prihvaćati ono što je već prošireno.

Upravo je to poanta drugačije, antisistem-ske i radikalne, politike. Prihvatanje samo popularnih stavova nas neće nikamo dovesti – ostat ćemo u statusu quo nejednakosti, siromaštva i nerazvijenosti. Mi želimo ideje mijenjati, konfrontirati se s drugačijim stavovima i stvoriti drugačije i socijalno pravednije društvo.

Upravo je to poanta drugačije, antisistemske i radikalne, politike. Prihvatanje samo popularnih stavova nas neće nikamo dovesti – ostat ćemo u *statusu quo* nejednakosti, siromaštva i nerazvijenosti. Mi želimo ideje mijenjati, konfrontirati se s drugačijim stavovima i stvoriti drugačije i socijalno pravednije društvo.

O »demokraciji« na lokalnoj razini

S ljevice se često upozoravalo na suštinsku nedemokraci-
tičnost "demokracije" u kojoj navodno živimo i na koju
se političari tako često pozivaju. Obično se napominje
nekoliko ključnih stvari. Kao prvo, izbori u velikoj mjeri
ovise o novcu (koji je potreban za kampanju, reklame,
plakate, štandove, predizborne skupove, nastupe u me-
dijima itd.). Kao drugo, novac u društvu, koji omoguću-
je ogroman utjecaj na politiku, nije demokratski raspo-
ređen, nego izrazito nejednako – a sjetimo li se kako je
neotajkunska elita do njega dolazila u privatizaciji, jasno
je da to nije bilo na neki demokratski ili pošten način. Kao
treće, rezultati izbora uvelike ovise o medijima – a medi-
ji, koji su pod državnim (kao HRT) ili lokalnim nadzorom
(kao lokalni mediji koji npr. ovise o subvencijama lokalne
politike) ili, još češće, pod nadzorom kapitala, nisu neu-
tralni, nego zastupaju interese svojih šefova (krupnog ka-
pitala ili politike slizane s krupnim kapitalom). I konačno,

svi ovi i drugi faktori djeluju i izvan kratkih predizbornih razdoblja i zajednički stvaraju dominantni ideološki diskurs kroz koji se drugačije ideje, koje narušavaju interese onih koji profitiraju od statusa quo, teško ili nikako probijaju.

Gledamo li stvari iz lokalne perspektive, npr. one grada Zagreba, i na konkretnijim primjerima, opet je sve jasno. Npr. gradonačelnik Bandić je svoju predsjedničku kampanju na državnoj razini financirao tako da su mu ljudi s prosječnim plaćama uplaćivali višemilijunske donacije, sve je to saznala i država i mediji i – nikom ništa. U javnosti se vrlo često crno-bijelo priča o “totalitarizmu” prije 1990. i “demokraciji” nakon 1990, ali nitko ne problematizira paradoksalnu činjenicu da su u 1980-ima u “totalitarizmu” održana čak dva lokalna referenduma u Zagrebu o gradnji sveučilišne bolnice u Blatu (koja je prekinuta 1993), dok u Zagrebu nakon 1990. u “demokraciji” nije održan nijedan referendum. Što se tiče lokalnih referenduma u drugim gradovima, npr. u Dubrovniku, oni su uglavnom propadali zbog odredbe o 50% potrebne izlaznosti (koja, recimo, nije vrijedila za referendum o EU), a koja je u praksi teško ostvariva.

Kako izgleda “demokracija” na lokalnoj razini, lijepo se može vidjeti kada se u njoj sudjeluje, kao što je to u prilici činiti Radnička fronta u Zagrebu. U Gradskoj skupštini se

u opoziciji može samo govoriti i javno upozoravati – vlast opozicijske primjedbe i prijedloge ionako uglavnom ne prihvaća, a ovlasti Gradske skupštine u praksi nisu velike. Članovi pozicije (koji sklapaju dogovore da bi jedni dobili npr. nekakvo predsjedničko mjesto, drugi da bi se promijenilo ime trga, te da bi i jedni i drugi mogli zaposliti svoje ljude na razne položaje), kako god da su skupljeni (Bandić npr., kako nema pravu tradicionalnu stranku, ljude za listu često skuplja tako da dođe u neku udrugu ratnih veterana ili osoba s invaliditetom i traži da mu daju svog predstavnika – taj predstavnik kasnije glasa kako Bandić hoće, a te skupine dobiju nešto novca za svoje potrebe – ili tako da nađe nekog predstavnika gradske “elite”, npr. doktore, glazbenike ili kulturnjake, koji si tako osigura milost pri financiranju svojih projekata, a Bandiću poznato lice), uvijek glasaju za sve što predloži gradonačelnik (ako pripadaju istoj koaliciji), dok se prijedloge opozicije, kao i u Saboru, u pravilu automatski odbija.

Niže razine lokalne vlasti (gradske četvrti i mjesni odbori) su pak samo simulacija demokracije. Te razine niti imaju ikakvih pravih ovlasti, niti raspolažu ikakvim značajnim sredstvima da bi same mogle raditi. U Zagrebu je situacija takva da Bandić doslovno mora dati mig za bilo što da se to i napravi – čak i za stvari poput premještanja kontejnera i sl. Gradske četvrti i mjesni odbori u realnosti

zapravo služe samo glumljenju demokracije te kao nagradne pozicije za niže stranačke ešalone, koji ondje dobivaju od 750 kn do par tisuća kuna mjesečno (u slučaju Zagreba). Institucije kao lokalni referendumi ili zborovi građana, iako formalno postoje, namjerno su ustrojene tako da zapravo nisu obavezne i da ih nije lako sazvati. Prava demokracija ne bi trebala izgledati tako da se nekolicina izabranih predstavnika četiri godine pretvara da nešto radi iako zapravo nema praktički nikakvih ovlasti, nego tako da se stanovnicima određenog mjesnog odbora itd. omogućiti da izravno (npr. putem okupljanja svih zainteresiranih na zborovima građana) odlučuju o tome što će se raditi u njihovim kvartovima i da se politika što više decentralizira, tj. da se što više odlučuje na nižim razinama, umjesto da se većina toga odlučuje na razini gradonačelnika.

To sve ipak ne znači da se kroz trenutne “demokratske” institucije ne isplati boriti. Neke sitnije stvari se mogu i kroz njih, uz dosta upornosti, progurati, zastupnici na svim razinama vlasti ipak imaju određenu simboličku snagu (koja može koristiti u medijima i političkom organiziranju), dostupne su im neke informacije koje je drugačije teže dobiti, mediji i javna pozornica su im nešto otvoreniji, a i, ništa manje bitno, sudjelovanje u institucijama donosi i novčane i prostorne resurse bez kojih je

ozbiljno političko djelovanje nemoguće. No to ne znači da se antisistemske političke opcije smiju pretvarati da je sistem koji imamo pravi demokratski sistem – samo nam kritičko i realno razumijevanje trenutnog sistema omogućava da ga promijenimo i izborimo se za pravu demokraciju, u kojoj će se odlučivati odozdo a ne odozgo.

Jesmo li glupi i nesposobni?

Od političko-ekonomske oligarhije koja nas sustavno već četvrt stoljeća pljačka gora je samo samodopadna medijsko-intelektualna liberalna elita koja autorasistički pljuje po “apsurdistanu”, (genetski) glupim Hrvatima, govori da narod ima to što zaslužuje (i za što je glasao) i sl.

Priča “pa mi smo za njih glasali” je do boli nedotupavna i pokazuje neopisivu ideološku zaslijepljenost i intelektualnu lijenost onih koji za takvim klišejima posežu. U situaciji u kojoj sve *mainstream* političke stranke imaju isti ekonomski program, koji odgovara novostvorenom kapitalu, i kada su svi najveći mediji ili pod nadzorom države (kojom upravljaju te iste stranke) ili u vlasništvu već spomenutog novopečenog kapitala, i kada novac za izbore (i sve reklame, kampanje itd.) već spomenute stranke dobivaju od već rečenog kapitala, o kojoj to točno mi “medijskoj slobodi” i “demokraciji” govorimo? Tko misli

da je za pobjedu na izborima dovoljna dobra ideja i poštenje, taj je ili nevjerojatno naivan ili potpuno nesvjestan svijeta u kojem živi. Nekoć društveno vlasništvo nije podijeljeno demokratski, a sada lopovi koji su stekli vlasništvo nad njim određuju tko će pobijediti na izborima.

Narod je u svemu tome samo glasačka mašina koja okružuje jedno od imena za koje im mediji kažu da su “realistične opcije” i odrađuju posao tako što “biraju” jednu od nekoliko ponuđenih opcija koje su u svim ključnim pitanjima više-manje iste (čak ni svjetonazorski tu nema previše razlika – niti će SDP izbaciti vjeronauk iz škola, niti će HDZ sâm od sebe zabraniti pobačaj).

Što se tiče autorasističkih i autoneokolonijalnih budalaština o nama kao o prirodno glupim i nesposobnim Balkancima, pogledajmo malo kako su stvari nekoć funkcionirale. Naime, povijest je postojala i prije 1990. Što god mislili o Jugoslaviji, koju se itekako može kritizirati, ekonomski gledano je to bila daleko uspješnija država od Hrvatske. Jugoslavija je vrlo uspješno i brzo izvršila industrijalizaciju – Hrvatska se u zadnjih četvrt stoljeća deindustrijalizirala. Hrvatski BDP je 2013. bio za 7,1% manji nego onaj SR Hrvatske iz 1986. godine. Jugoslavija je bila poljoprivredno samodostatna i hranu je izvozila, danas preko 50% hrane uvozimo. I točka. Nema tu nikakve priče o ideologiji – po svim objektivnim

ekonomskim pokazateljima je naša ekonomija prije 1990. bila daleko uspješnija (unatoč velikoj krizi u 1980-ima, koja se poklopila s postupnim prelaskom na kapitalizam). To su činjenice a ne nikakva jugonostalgija.

Isto je i s ulogom u svijetu. Jugoslavija je, uza sve svoje mane, bila velika zemlja koja je imala, s obzirom na svoju veličinu, poprilično važnu ulogu u svijetu (dovoljno je spomenuti samo Nesvrstane, kojima se danas potpuno bizarno izruguju nove političke “veliĉine”). Što god tko mislio o Titu, i kakve god on greške ĉinio (a bilo ih je), i koliko god opravdano bili protiv kulta liĉnosti, autokracije, nesmjjenjivosti vodstva itd., Jugoslavija je pod njim imala vlastitu i neovisnu vanjsku politiku. Danas nam se vanjska politika svodi na kombinaciju onoga što se kaŹe iz Bruxellesa i Washingtona.

Zakljuĉno – stvar oĉito nije u nama kao genetski glupom narodu ili nekakvom imaginarnom “mentalitetu”. Da jest, kako bi se onda objasnilo da je na ovim prostorima još ne tako davno postojala zemlja kojoj se moŹe štošta zamjeriti, ali u kojoj je ekonomija puno bolje funkcionirala i koja je na svjetskoj sceni imala daleko vaŹniju ulogu. Nije baš da su nam se mentalitet ili genetika tako brzo odjednom promijenili. Bit ĉe da je ipak rijeĉ u neĉem drugom...

O politici i promjenama

Ljudi često kažu da ih politika ne zanima i da su apolitični. Politička elita obožava takve. Tako nas oni i dalje mogu neometano praviti budalama.

Ljudi često kažu da im se sva politika gadi. I takve politička elita obožava jer se svakog malog entuzijasta koji se

Nema smisla govoriti o tome da je politika općenito ovakva ili onakva. Sve čime se bavimo, a da ima veze s odnosima i upravljanjem u našem društvu je politika. Pitanje je samo kakva je ta politika. Pitanje je samo je li to politika koja pogoduje bogatima, tajkunima, političkoj i ekonomskoj eliti ili je to politika koja pogoduje radništvu, nezaposlenima, siromašnim, običnom narodu, penzionerima, mladima koji odlaze iz zemlje...

bori za bolji svijet izjednačava s korumpiranim pljačkašima na vrhu piramide.

Ljudi često misle da je sva politika općenito loša. Ali nije – loša je ona politika koja ide protiv interesa većine društva, ne i politika općenito.

Naravno da nam se svima gade profesionalni političari. Naravno da svi preziremo ljude u odijelima, uvijek lijepo nasmiješene, koji se voze u najskupljim crnim mercedesima i narodu govore jedno, a zapravo misle i rade drugo. Naravno da preziremo politiku koja pogoduje tajkunima, a gazi po sirotinji i običnom čovjeku.

No politika nisu samo gadosti koje radi politička elita, slizana s krupnim kapitalom i u službi krupnog kapitala. Politika su i prosvjedi. Politika je i borba za lokalni park ili plažu. Svako nastojanje da društvo učinimo bar malo boljim – sve je to politika.

Nema smisla govoriti o tome da je politika općenito ovakva ili onakva. Sve čime se bavimo, a da ima veze s odnosima i upravljanjem u našem društvu je politika. Pitanje je samo kakva je ta politika. Pitanje je samo je li to politika koja pogoduje bogatima, tajkunima, političkoj i ekonomskoj eliti ili je to politika koja pogoduje radništvu, nezaposlenima, siromašnim, običnom narodu, penzionerima, mladima koji odlaze iz zemlje...

Može vam se gaditi politika. Naravno da vam se gadi. Politika je blato. Međutim, politika je – u onom najširem smislu i jedini način da promijenimo društvo. Politika u smislu prosvjedovanja, borbe za svoja prava, izlaska na ulice, rada da zajedno stvorimo bolje društvo...

Jedna stvar je sigurna – ako se nama politika bude gadila, vjerujte – onoj drugoj strani neće se gaditi. Onima koji će se baviti politikom kako bi sve ostalo isto – oni se neće ustručavati baviti se politikom. Onima koji će se boriti za društvo pod vlašću i vlasništvom tajkunsko-političke elite – oni će vrlo rado prihvatiti našu apolitičnost i nastaviti raditi po starom.

Ono protiv čega se moramo boriti nije politika općenito. Sve dok postoji ljudsko društvo, politika će uvijek biti tu. Pitanje je samo kakva će ta politika biti. Hoće li to biti politika kao i dosad – politika koja se, unatoč retorici, trudi održavati sve kako je i bilo. Politika koja udara po običnom čovjeku, a brine se za bogate. Politika koju zanimaju samo tajkuni i strane korporacije. Politika koja bespogovorno sluša diktat iz Washingtona i Brisela.

Ili će to biti politika u interesu većine društva. Politika u interesu radnog čovjeka, mladih, nezaposlenih, studenata, penzionera... Politika koja će kretati odozdo a ne odozgo. Politika u kojoj će nas se pitati što mi želimo

da se dogodi. Politika koja se prema nama neće ponašati kao prema idiotima, nego koja će nam dopustiti da izravno odlučujemo. Politika u kojoj ćemo službenike na vlasti – a ne neprikosnovene vladare – moći odmah smijeniti kada više njima nismo zadovoljni. Politika koja će se voditi potrebama većine društva, a ne isključivo profitom manjine koja parazitira nad tom većinom.

No bolje društvo neće nastati samo od sebe. Nikada nećemo dočekati dobrog vladara koji će od svoje dobre volje napraviti dobro društvo. Ništa što danas imamo, od godišnjih odmora preko javnog zdravstva do neradnog vikenda – koliko god mnogi sve manje i to imali – nismo dobili s nebesa. Za sve su se to naši preci na ovaj ili onaj način izborili. Želimo li izboriti ono sitno dobrih stvari što i danas imamo – npr. to da ne moramo plaćati doktora kada smo bolesni – i želimo li se izboriti za neke druge stvari – npr. za to da ne moramo stupati u kreditno ropstvo kada želimo osigurati krov nad glavom – to ćemo postići samo tako da se sami potrudimo da se takvo društvo ostvari.

Promjene se neće dogoditi same od sebe. Moramo se pokrenuti. Moramo se boriti. Moramo se organizirati. Moramo stvoriti široku frontu koja će se boriti za drugačije, pravednije i novo društvo. To neće biti lako i to neće biti kratkotrajna borba. Ali drugog izbora nema. Budućnost je naša – ako se za nju izborimo!

Direktna demokracija u političkim organizacijama

Zagovaranje direktne demokracije (izravnog odlučivanja svih članova neke zajednice o bitnim pitanjima nakon rasprave) u društvu trebalo bi podrazumijevati i prakticiranje direktne demokracije u organizacijama u kojima djelujemo, npr. političkim strankama. To znači da o svim važnim odlukama (ili odlukama koje članovi smatraju važnima) odlučuju, izravnim glasanjem nakon rasprave, svi članovi neke organizacije – a ne samo jedan predsjednik, predsjedništvo, glavni/središnji odbor ili sl.

Zašto je npr. **Radnička fronta** tako organizirana? Ne iz nekakvih hipijevsko-karnevalskih povoda niti pomodnosti, nego iz vrlo prozaičnih razloga. Ako je na vrhu neke organizacije samo jedna ili par osoba – one uvijek mogu skrenuti “s puta” (tj. odlutati od izvornog programa i onoga za što se zalaže većina organizacije), lako ih se može pritisnuti, ucijeniti, obrlatiti, potkupiti... Ništa od toga nije moguće ako bitne odluke donose svi članovi.

Dajmo konkretan primjer – 2015. je u Grčkoj Aleksis Cipras, kao predsjednik Sirize, sâm donio odluku, unatoč referendumu i stavovima većine članova Sirize, da će bezuvjetno kapitulirati pred EU. Jedini razlog zašto je to

bilo moguće je to što je Siriza organizirana kao i sve druge (sistemske) stranke i što je predsjednik stranke mogao donijeti bilo kakvu odluku – čak i onu protiv koje je većina Sirize i većina Grka. U **RF**-u je tako nešto jednostavno nemoguće.

Naravno, dirdem s druge strane ne znači da stalno svi o svemu odlučuju 50 puta dnevno, niti da u **RF**-u ne postoji nikakva unutrašnja organizacija. **RF** se dijeli na radne grupe (RG-ove) koji se bave različitim poslovima (terenskim akcijama, medijima, birokracijom, međunarodnom suradnjom, programskim pitanjima, tehničkom podrškom, dizajnom, koordinacijom čitave organizacije

Ako je na vrhu neke organizacije samo jedna ili par osoba – one uvijek mogu skrenuti “s puta” (tj. odlutati od izvornog programa i onoga za što se zalaže većina organizacije), lako ih se može pritisnuti, ucijeniti, obrlatiti, potkupiti... Ništa od toga nije moguće ako bitne odluke donose svi članovi.

na svakodnevnoj razini... po potrebi se osnivaju i novi RG-i), kao i na različite lokalne organizacije (LO-ove, npr. Zagreb, Pula, Split, Rijeka...). Svaki RG i svaki LO mogu donositi svoje odluke (opet glasanjem članova u njima) i to svakodnevno čine kada je riječ o odlukama nižega ranga, no svima im je nadređena Skupština (tj. odlučivanje svih članova kada je riječ o važnim pitanjima na nivou čitave organizacije). Takav način odlučivanja osigurava nas od toga da manjina na vrhu stranke odluči nešto u ime svih, a na štetu izvorne ideje za koju se zalažemo.

Tko zna što budućnost nosi

U ljeto 2016. mnogi su plakali nakon referenduma o Brexitu jer je, govorilo se, Velika Britanija otišla nepovratno udesno (ksenofobija, antiimigrantska rasistička politika itd.). U proljeće 2017. očaj je, kad su najavljeni prijevremeni izbori, bio gotovo jednak – izgledalo je kao da će britanski Laburisti, pod svojim novim radikalnim vođom Jeremyjem Corbynom izgubiti s 20% razlike u odnosu na Konzervativnu stranku.

Samo dva mjeseca kasnije, Laburisti su potpuno neočekivano, nakon sjajne izborne kampanje, osvojili 40% glasova i nastala je euforija na evropskoj ljevici. To nam

samo pokazuje kako se situacija, pogotovo u trenucima ogromne političke nestabilnosti i krize kapitalizma, može brzo mijenjati.

Ne znamo što nam budućnost nosi i svakakvi su obrati mogući – čak i oni koji nam u ovom trenutku izgledaju potpuno nemogući.

Ali oni se neće dogoditi sami od sebe. Za sjajan rezultat Jeremyja Corbyna i njegovih Laburista su zaslužni brojni aktivisti koji su sjajno odradili kampanju i koji se već godinama bore za ljevicu na čelu Laburista.

***Aktivirajte se i vi, pridružite nam se,
izborimo se zajedno za bolje društvo!
Priključite se Radničkoj fronti!***

**o fašizmu
nacion
i crkvi**

mu, alizmu

ANTIKAPITALISTIČKA KUCHARICA

Kapitalizam, nacionalizam i religija

Kada je kapitalizam prije nekoliko stotina godina, postupno i uz velike muke, zamijenio feudalizam, pokazalo se da u novim, kapitalističkim društvima sama ideologija religije (“trpite na ovom svijetu, bit će vam bolje na onom drugom”) nije dovoljna da sama spriječi klasne sukobe, koji su se praktički odmah počeli pomaljati (sjetimo se samo Francuske revolucije 1789, koja je već imala i djelomični klasni aspekt napredniji od same buržoaske revolucije što je pretežno bila, pa onda i revolucija 1830, 1848, 1871...).

Tako se stvorila nova sekularna ideologija, premda često isprepletena s konzervativizmom (ideologijom *statu-sa quo* i *ancient régime*-a, tj. povratka monarhiji) i religijom – nacionalizam. Nacije su, kako ih je dobro definirao nedavno preminuli Benedict Anderson, “zamišljene zajednice” (“zamišljene” zato što je realno teško zamisliti pravu, opipljivu vezu između npr. nekoga iz Dubrovnika i nekoga iz Baranje, koji se nikada neće upoznati i koji ne žive baš na sličan način, dok su ti isti tobože potpuno drugačiji od svojih susjeda u Kotoru ili u Bačkoj).

Nacionalizam je transklasna ideologija [10] koja nastaje u 19. stoljeću (prije toga pravih nacija nema), a čija je funkcija u tome da poveže sve ljude koji žive u novostvorenim nacionalnim, kapitalističkim državama u jednu “zamišljenu zajednicu” – i bogate i siromašne, i kapitaliste i radnike. Razlog je jasan – kako bi se spriječila klasna borba, tj. pobuna radništva protiv kapitala, pobuna siromašnih protiv bogatih, smišljena je ideologija koja tobože povezuje siromašne i bogate, radništvo i kapital. Ideologija koja ih ujedinjava i vezuje u istu zajednicu (a koja se simbolički realizira npr. u navijanju za državnu sportsku reprezentaciju, ili, puno ozbiljnije, borbom u ratovima u ime dotične države).

Nema veze što te ja eksploatiram i živim na tvoj grbači, ti si Hrvat jednako kao i ja, govori Emil Tedeschi svome radniku. Kad se to shvati, onda se tek može shvatiti i zašto Hrvatska u zadnjih četvrt stoljeća izgleda kako izgleda. Nije nimalo slučajno da se u hrvatska prsa najviše busaju oni koji su se najviše nakrali u privatizaciji. To nije, kako misle oni naivni (i obični siromašni) desničari/nacionalisti, nekakav eksces ili iznimka.

[10] Ideologija koja nadilazi društvene klase, koja ima cilj obraćati se svim klasama, koja negira podijeljenost društva na klase (koje imaju različite interese)...

Ne, nacionalizam je od samih početaka služio upravo tome da služi gušenju svih socijalnih i klasnih borbi za bolje društvo.

Nacionalizam je transklasna ideologija koja nastaje u 19. stoljeću (prije toga pravih nacija nema), a čija je funkcija u tome da poveže sve ljude koji žive u novostvorenim nacionalnim, kapitalističkim državama u jednu “zamišljenu zajednicu” – i bogate i siromašne, i kapitaliste i radnike. Razlog je jasan – kako bi se spriječila klasna borba, tj. pobuna radništva protiv kapitala, pobuna siromašnih protiv bogatih, smišljena je ideologija koja tobože povezuje siromašne i bogate, radništvo i kapital. Ideologija koja ih ujedinjava i vezuje u istu zajednicu (a koja se simbolički realizira npr. u navijanju za državnu sportsku reprezentaciju, ili, puno ozbiljnije, borbom u ratovima u ime dotične države).

Tu treba dodati da nacionalizam i religija ipak ne moraju uvijek i svugdje biti negativne ideologije – nacionalizam je, uz različite progresivne ideologije, igrao gdje gdje i pozitivnu ulogu npr. u borbi Trećeg svijeta protiv kolonijalizma, kao što i danas ne možemo u negativnom svjetlu promatrati borbu Kurda i za svoja etnička prava (pravo na upotrebu vlastitog jezika i pravo na svoje običaje – a što im Turska brani) uz istovremenu socijalnu borbu za bolje društvo. Također je poznat i primjer teologije oslobođenja u Južnoj Americi, gdje katoličko svećenstvo (a sadašnji papa Frane je donekle na njihovom tragu) nije puku obećavalo “bolji život na drugom svijetu”, nego je Isusov nauk koristilo za pomoć ljudima na ovom svijetu.

No u današnjoj Hrvatskoj toga praktički nema – većina klera nije nimalo progresivna (iznimaka npr. ima u susjednoj BiH, recimo Drago Bojić), a hrvatski nacionalizam u zemlji u kojoj Hrvati čine veliku većinu teško da može imati progresivnu ulogu, tim više što u Hrvatskoj praktički nema nacionalista koji se uopće mogu odvojiti od apologetike ustaštva kao genocidnog ekstrema do kojeg je nacionalizam došao u Drugom svjetskom ratu.

Komunizam i fašizam

Komunizam je, u svom izvornom značenju i idejama, plemenita ideologija koja teži stvoriti radikalnodemokratsko

društvo bez nejednakosti, siromaštva i socijalne nepravde. Neke povijesne pokušaje da se stvori takvo društvo kapitalističke su države ugušile u krvi – npr. Parišku komunu 1871. ili španjolske revolucionare (1936-1939). S druge strane, stjecajem povijesnih okolnosti (neuspjele revolucije u Njemačkoj, Italiji i Mađarskoj; napad zapadnih kapitalističkih zemalja 1918-1920; razrušena i jako nerazvijena zemlja itd.) Oktobarska revolucija 1917. izrodila se nakon 10-ak godina u krvavi kontrarevoluciorni staljinizam, poslije nasljedovan u većini realsocijalističkih zemalja 20. stoljeća. No staljinizam nije bio komunizam/socijalizam kao takav nego upravo potpuno izvitoperena i izdana ideja komunizma.

Apologeti kapitalizma su komunističku/socijalističku ideologiju napadali i prije Oktobarske revolucije, a nakon razvoja staljinizma su svaki govor o drugačijem društvu optuživali za staljinizam. No sama komunistička ideja, koja je, slagao se tko s idealom besklasnog društva ili ne, ne može se izravno povezati sa staljinizmom niti je on diskreditira ništa više od toga što Križarski ratovi, inkvizicija ili suradnja Crkve s nacistima diskreditiraju izvorni kršćanski nauk.

Da, veliki teoretičari komunizma su uvijek govorili o revolucijama – no to opet nikako ne govori ništa negativno o samoj ideji. Ako živimo u društvu u kojem 1% ljudi ima više od ostalih 99%, zar to društvo ne treba rušiti, pa i

revolucijom? Osim toga, o revoluciji nitko nikada nije govorio zbog nekakve fetišizacije nasilja, nego zato što su svi bili svjesni da se kapitalistička elita nikada neće svojih povlastica i bogatstva, stečenih eksploatacijom radne većine, odreći bez borbe. Kao što vidimo iz povijesnog iskustva npr. Pariške komune ili Španjolskog građanskog

Komunizam se nikako ne može izjednačavati s fašizmom, kao što ih nastoje izjednačiti određene desne struje koje se uglavnom ne usude otvoreno priznati da simpatiziraju fašizam. Kod komunizma, da ponovimo, u samoj ideji nema ništa loše, koliko god je to u praksi znalo drugačije završiti (isto kao što i klanje nevjernika nema nikakve veze s Isusovim podukama o tome da neprijatelju treba okrenuti drugi obraz), dok je kod fašizma već sama ideja zločinačka, a njezina provedba je samo njezin nastavak.

rata – kapitalističke elite će svaki pokušaj ukidanja njihove dominacije beskrupulozno ugušiti.

Ni kapitalizam nije zamijenio prethodeći mu feudalizam kroz lijepe govore i pristojna uvjeravanja, nego također nasilnim revolucijama – počevši od Nizozemske revolucije (16. st.), Engleske revolucije (17. st.), Američke i Francuske revolucije (18. st.) pa sve do talijanskog Risorgimenta, Američkog građanskog rata ili japanske Meiji restauracije (19. st.). Utoliko je bespredmetno zamjeranje buržoaskih ideologa Marxu i Engelsu da su i oni govorili o nasilnoj proleterskoj revoluciji. Tim više ako se sjetimo da je Čile pod Salvadorom Allendeom u 1970-ima pokušao mirnim putem doći do demokratskog socijalizma pa da je i taj pokušaj ugušen u krvi.

S druge strane, za razliku od komunizma, koji je idejno plemenita i humanistička ideja, koliko god nekad završio vrlo loše i koliko god su neki režimi kasniji posve neautentično koristili taj termin, kod fašizma/nacizma takve dobre strane jednostavno nema – ni u ideji ni u provedbi. Fašizam/nacizam je loš od same ideje – koja polazi od ideologije krvi, zla i genocida. Fašizam, kao izrazito reakcionarna ideologija, predstavlja krajnje utočište krupnog kapitala u pokušaju da zadrži svoje privilegije i klasni status u trenutku kada ih ugrožava jak komunistički pokret – kao što je bilo nakon Prvog svjetskog rata u Italiji i Njemačkoj.

Iz svega rečenoga, slagali se ili ne slagali s idejom besklasnoga društva kao konačnoga ideala, proizlazi da se komunizam nikako ne može izjednačavati s fašizmom, kao što ih nastoje izjednačiti određene desne struje koje se uglavnom ne usude otvoreno priznati da simpatiziraju fašizam. Kod komunizma, da ponovimo, u samoj ideji nema ništa loše, koliko god je to u praksi znalo drugačije završiti (isto kao što i klanje nevjernika nema nikakve veze s Isusovim podukama o tome da neprijatelju treba okrenuti drugi obraz), dok je kod fašizma već sama ideja zločinačka, a njezina provedba je samo njezin nastavak.

Još o komunizmu i fašizmu

Desničari koji se ne usude otvoreno zagovarati fašizam glume da su “antitotalitaristi”, pokušavajući izjednačiti fašizam/nacizam s komunizmom. To je ideološki potpuno nesuvislo, kao i pozivanje na čuvenu “rezoluciju EU o totalitarizmu”.

Na početku treba reći da EU nije nikakav *deus ex machina* koji donosi vrhunaravne političke presude za sva vremena. Tako da, sve i da je EU nešto odlučila, to ne znači nužno puno. Kako god bilo, ta EU rezolucija svejedno ne znači puno. Ona je donesena malim brojem glasova, uglavnom onima krajnje desnice i desnice i to

je napravljeno radi dodvoravanja novim, poststalinističkim, članicama EU poput Poljske, koje su danas izrazito antikomunistički nastrojene.

Međutim, po nečem se drugom u EU (i Evropi) vidi da zapravo nitko ne izjednačava komunizam i fašizam/nacizam (zato što je potpuno jasno da je komunizam u ideji plemenit, iako je ta ideja u povijesti znala biti strašno iskrivljena i izvitoperena, dok je fašizam/nacizam nehuman već u samoj ideji, a praksa mu ni ne može biti doli genocidna) – po tome što u Evropi postoji čitav niz komunističkih partija, koje se baš tako zovu (bile one stvarno komunističke ili se samo tako zvale), dok je registriranje otvoreno fašističkih/nacističkih stranaka (pod tim imenom) zabranjeno.

Tako da, kad se netko idući put pozove na “Evropu i antitotalitarizam”, koliko god glup taj argument bio, uputite ga na to da u Evropi (pa ni u svijetu) nigdje ne postoje fašističke/nacističke stranke koje se tako zovu (jer je to zakonom zabranjeno), dok komunističke partije (pod tim imenom) postoje npr. u Francuskoj, Španjolskoj, Češkoj, Austriji, Italiji (“komunistička obnova”), na Cipru itd. Čak i kod nas postoje stranke koje imaju pridjev “komunistički” u svojim nazivima (to što su one sve redikulozne je drugi par rukava).

Rat i nacionalizam

Od završetka rata je prošlo više od 20 godina. Jesu li ovakve tenzije, kakve trenutno postoje u Hrvatskoj, postojale sredinom 1960-ih u Jugoslaviji, Engleskoj, Francuskoj ili Izraelu prema Nijemcima?

Rat koji je završio 1945. je bio puno brutalniji i s puno više ljudskih i materijalnih žrtava nego onaj koji je završio 1995. Pa ipak, 1963. su njemački turisti normalno dolazili na hrvatsko more, njemački se normalno učio u školama, ljudi su išli u Njemačku kao gastarbajteri... Isto tako, 1963. su Francuska i Njemačka bile već zajedno u onom što će postat EU, a Velika Britanija je bila na putu da se istoj organizaciji priključi. Izrael pak nije zabranio jidiš zato što je to zapravo jedna varijanta njemačkoga.

Gdje je, dakle, razlika? Razlika je u tome što je nakon nevjerovatnih uništavanja i klanja u Drugom svjetskom ratu konačno eliminirana velika kapitalistička ekonomska kriza 1930-ih i uslijedilo je tzv. “zlatno doba kapitalizma”, “kejnzijanskog kompromisa” i nastanka socijalne države na Zapadu. S druge strane, golem privredni rast i rast životnog standarda istovremeno je postojao u doba industrijalizacije i u tadašnjoj Jugoslaviji, a također i u SSSR-u i drugim realsocijalističkim zemljama. U doba

ekonomskog prosperiteta i optimizma se krvavi rat mogao lako zaboraviti.

No danas je situacija drugačija. Ratovi na području bivše Jugoslavije, koji su simbolički znakovito inaugurirali početak restauracije kapitalizma, nisu doveli do prosperiteta, nego do potpune ekonomske katastrofe i besperspektivnosti kakvu danas vidimo u više-manje svim postjugoslavenskim zemljama (iznimka je neko vrijeme bila Slovenija, ali i to se donekle mijenja). U takvoj situaciji nije ni čudno da su i 21 godinu nakon završetka rata sile reakcije i dalje toliko jake i da im uspijeva zavesti mase svojom mračnjačkom politikom.

O svrsi neofašizacije

Neki desni ekstremisti govore da su simbolične promjene koje idu protiv antifašizma (npr. promjene imena trgova, ulica i sl.) “preduvjet za rješavanje egzistencijalnih pitanja”.

Upravo suprotno – promjene imena, podizanje neo-ustaških spomenika i općenito guranje neofašizma događa se *upravo zato* da se egzistencijalna pitanje *ne bi* rješavala, tj. da bismo i dalje nastavili živjeti u tajkunskoj državi, bez radničkih prava, bez javnog i dostupnog obrazovanja i zdravlja za sve, uz privatizacije svega živoga itd.

Cilj neofašizma nije nekome pomoći oko egzistencije i životnog standarda – zato se neofašisti u Hrvatskoj danas uglavnom i bave ponajviše simbolikom (imenima trgova, spomenicima itd.), dok se ljevica bavi i konkretnim socijalnim, radničkim i drugim pitanjima. Cilj fašizma je očuvati *status quo* (onaj najbitniji – ekonomski) i ljude uvjeriti da nije problem što žive u društvu u kojem manjina živi odlično, a većina osrednje, sve lošije ili katastrofalno, nego da krivce trebamo tražiti u drugima i drugačijima (bili to Srbi, pederi, ljevičari, Židovi, “Jugoslaveni” ili netko deseti).

Imena se mijenjaju a profašistički spomenici dižu *upravo* zato da se egzistencijalni problemi *ne bi* riješili i da se nitko ne bi sjetio da su npr. realne plaće po kupovnoj moći 1978. bile za 27% više nego 2015. (prema istraživanju dr. Josipa Tice s EFZG-a).

Ustaše i ekonomija

Ustaševanje i fašizacija Hrvatske se ne događaju zato što su neki ljudi ljubitelji povijesti, u kojoj pogotovo vole koljače koji su služili “nadmoćnoj njemačkoj rasi”.

Fašizacija se događa kako bi se unaprijed diskreditirale sve pozitivne tekovine bivše Jugoslavije – npr. radnička prava, javno i dostupno zdravstvo i obrazovanje, demokracija na radnom mjestu itd.

Fašizacija se događa kako bi se unaprijed diskreditirale sve pozitivne tekovine bivše Jugoslavije – npr. radnička prava, javno i dostupno zdravstvo i obrazovanje, demokracija na radnom mjestu itd. Ta diskreditacija povijesti se pak odvija zato da nikome danas više ne bi palo na pamet tražiti društvo jednakosti, solidarnosti i socijalne pravde.

Ta diskreditacija povijesti se pak odvija zato da nikome danas više ne bi palo na pamet tražiti društvo jednakosti, solidarnosti i socijalne pravde.

Takav će odmah biti prozvan Jugoslavenom i komunistom, a u konačnici će, ako zagusti, na njega pustiti i neofašističke horde, koje – iako pričaju o velikoj hrvatskoj slavi (dok puzaju pred nacističkom Njemačkom i predaju Talijanima pola Hrvatske) i istrebljenju “nižih vrsta” – zapravo služe tome da se kapital očuva na vlasti.

Dok najbogatiji tajkuni žive u dvorcima i voze se helikopterima, a obična raja bježi iz zemlje ili kopa po

kontejnerima, one koji bi se možda mogli pobuniti protiv takvog lopovskog sistema, kontrolirat će neofašistički plaćenici.

Pravi smisao fašizacije je da i dalje ostanete kapitalističko roblje, a utjehu nalazite u vikanju “Hrvatska, Hrvatska!”, dok vam fašistička čizma razbija zube.

Ekonomija i »svjetonazorski« ratovi

Svako malo lijevim se političkim opcijama postavljaju pitanja da zašto se bave fašizacijom, pitanjem pobačaja, LGBT ili manjinskim pravima umjesto isključivo ekonomijom – da je samo ekonomija (radnička prava, privatizacije itd.) bitna, a da je sve ostalo samo maska.

To je, naravno, potpuno netočno. Jako je bitno i jedno i drugo. I napad na radnička prava i napad na manjinska/ženska/LGBT prava su sastavni dio desne politike.

Desnica u pokušaju stvaranja svoje hegemonije ne gleda samo ekonomiju nego i “svjetonazor”. A ako se desnica bavi i “svjetonazorskim” pitanjima, kako ljevica to može zanemariti?

Kao što je pogrešno da progresivne snage zanemare ekonomska pitanja (antikapitalizam, radnička prava itd.)

zbog “identitetskih pitanja”, tako bi jednako pogrešno bilo da se, u maniri nekakvih nacional-socijalista, bave samo ekonomijom.

Prešućivanje ili nebavljenje fašizacijom znači i neizravno legitimiziranje fašizacije. A kako unutar fašiziranog društva imati prorađničku ekonomiju?

Ekonomska i “svjetonazorska” su pitanja organski povezana. Desnicu – u širem smislu – svaka pobjeda na ekonomskom planu jača i “svjetonazorski” i obrnuto. Isto vrijedi i za ljevicu.

Osim toga, potpuno je bizarno misliti da se neekonomski aspekt može samo tako zanemariti. Prvo su došli pederi, onda Srbi, pa žene... Tko je sljedeći? “Urbani Jugoslaveni”? Ljevičari? Svi koji ne misle kao čelnik HDZ-a? Nemojte misliti da će ostati netko tko će vas spašavati ako sad okrećete glavu jer niste ni Srbin ni peder ni žena...

Smije li Crkva o politici?

U javnosti se često ponavljaju teze da “Crkva ne bi smjela govoriti o politici”. To je potpuno pogrešno.

Naravno da bilo tko iz Crkve, kao i bilo tko drugi, može govoriti o politici (ili bilo čemu). (To što većina ljudi nije baš slobodna u javnom govoru jer to itekako ovisi o tome

za koga rade i mogu li zato dobiti otkaz je problem toga što živimo u samo nominalnoj “demokraciji” i “slobodi govora”).

Problem nije u tome što Crkva govori (osim ako ne ulazimo u dubinska pitanja religije, uvođenja djece u religiju bez pristanka itd., što bi nas predaleko odvelo) – problem je u tome *kakav je sadržaj* toga što biskupi itd. govore. A u pravilu je riječ o podršci najnazadnijim mračnim opcijama koje su opljačkale ovu zemlju.

Budimo realni – zar bi bilo loše da Crkva govori ono što bi, sudeći prema Novom zavjetu, trebala govoriti? Da propovijeda zaštitu siromašnih, skromnost i sl.? Bi li bio

Problem nije u tome što Crkva govori (osim ako ne ulazimo u dubinska pitanja religije, uvođenja djece u religiju bez pristanka..., što bi nas predaleko odvelo) – problem je u tome kakav je sadržaj toga što biskupi govore. A u pravilu je riječ o podršci najnazadnijim mračnim opcijama koje su opljačkale ovu zemlju.

problem da Crkva u Hrvatskoj govori, ne moramo daleko, ono što govori njen vrhovni čelnik, kojeg uopće ne slušaju? (Da ne ulazimo sad u strukturne probleme Crkve kao organizacije, iskrenosti toga što papa govori itd., što je nebitno za temu.)

Dakle, problem nije u tome što visokopozicionirani članovi Crkve govore o politici – naravno da imaju pravo na to. Problem je u tome kakav je sadržaj toga što govore, kakvu politiku zastupaju i kako koriste svoj položaj u društvu. A to čine, kako je već rečeno, na način da očuvaju *status quo*, svoj povlašten položaj, kao i povlašten položaj političkih “pobjednika tranzicije” nauštrb većine društva.

To je pravi problem koji se zamagluje smiješnim tvrdnjama o tome da biskupi ne bi smjeli o politici, a iza čega se zapravo krije strah da se napadne ono što o politici govore pa se umjesto toga napada čin (koji nije sporan) umjesto samog sadržaja onoga što se govori.

Mi Indijanci

Iz filmova, knjiga i stripova znamo za priču da su evropski kolonijalisti Indijancima nudili bezvrijedne šarene perle u zamjenu za njihovo bogatstvo (kožu, životinje, zemlju...).

Ta je priča možda i lažna, ali nešto se slično dogodilo nama na ovim prostorima. Ponudili su nam bezvrijednu

šarenu perlu nacionalizma, dok su nam drugom rukom opelješili sve džepove.

O politici i pristojnosti

Čuje se da nam treba “pristojna” politika. “Pristojna građanska opcija”. Kakva sad pristojnost?

Zar Davor Bernardić nije pristojan? Nije li problem što je on samo pristojan, a što iza te pristojnosti ne stoji apsolutno ništa?

Nije li i “uglašeni diplomat” Andrej Plenković pristojan? Ali nije li problem što on tu svoju “pristojnost” koristi kako bi normalizirao, među ostalim, neofašizam?

Misli li netko da se neofašističku divljaštinu može pobijediti “pristojnošću”? Da se nekoga može uvjeriti u to da fašizam nije dobar jer nije “pristojan”? Kako – uz tolike pristojne dečke, poput Andreja, pa i samog Zlatka Hasanbegovića (on isto pristojno, mirno i polako govori, uvijek je lijepo obučen, ima doktorat, ne dere se...)?

Je li nam doista potrebna “pristojnost”? Ili su nam možda potrebne korjenite političke promjene? Je li bitno kako se tko izražava i nosi li kravatu (uostalom, primijetite da najveće lopine nose kravate i odijela) ili je bitno što iza toga stoji?

Nismo li i na primjeru Clinton-Trump 2016. vidjeli da “pristojna” (establišmentska) politika ne može, u uvjetima trenutne krize, pobijediti nepristojnu fašistoidnost?

Manimo se “pristojnosti”. Pokažimo zube. Recimo dosta. Pobunimo se!

SADRŽAJ

- 7.** O KAPITALIZMU
- 55.** O RADNIŠTVU I KAPITALU
- 81.** O DRUŠTVU NAKON KAPITALIZMA
- 103.** O POVIJESTI U KONTEKSTU SADAŠNJOSTI
- 145.** O POLITICI I ORGANIZACIJI
- 171.** O FAŠIZMU, NACIONALIZMU I CRKVI

www.radnickafronta.hr
www.facebook.com/Radnicka.Fronta